

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

47

PENTRU PACEA LUMII

DA!

EXISTĂ în istorie atitudini ce pot defini cu mare precizie și claritate o epocă întreagă din viața unui popor. Noptarea de către România socialistă, la inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu, a hotărârii de reducere cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare și felul impresionant în care întreg poporul nostru a primit această măsură constituie, în actualele împrejurări, una dintre acele atitudini care fixează cu deosebită putere de reliefare profilul momentului istoric în care ne aflăm.

Angajată cu toate forțele în vastul proces de împlinire a planurilor și programelor de dezvoltare stabilită de Congresul al XIII-lea al partidului, edificându-și cu abnegație și eroism viitorul socialist, țara noastră își manifestă concret, convingător, prin fapte de muncă, opțiunea fundamentală pentru o lume a păcii și a progresului, pentru o existență pașnică, ferită de amenințarea războiului. Inițiativa strălucită și de mare răsunet internațional a tovarășului Nicolae Ceaușescu de a se trece la măsuri concrete pe calea realizării păcii și a unui climat de înțelegere și colaborare reprezintă astfel expresia unei profunde năzuințe a oamenilor muncii din România socialistă, a întregului nostru popor, asociind în modul cel mai firesc înflăcăratele chemări ale președintelui țării cu aspectele cele mai pregnante ale vieții și muncii noastre de fiecare zi. Există o legătură strinsă, insolubilă, între amplul efort constructiv ce caracterizează societatea socialistă românească de astăzi și voința de pace exprimată prin inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu. Militând pentru dezarmare și pace, afirmându-și cu fermitate punctul de vedere profund umanist, România socialistă militează totodată pentru împlinirea neabătută a obiectivelor dezvoltării sale pașnice.

MĂRTURIA cea mai impresionantă a deplinei adevărului manifestate de poporul nostru față de hotărârea de reducere cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare o constituie tocmai sublinierea relației dintre asigurarea păcii și realizarea planurilor de construcție și dezvoltare. „Trebuie să pornim de la realitatea lumii de azi — arăta secretarul general al partidului —, de la faptul că între problemele subdezvoltării economice, problemele politice și ale dezarmării există o interdependență și condiționare reciprocă. Numai soluționarea complexă, într-un mod nou, democratic, a acestora va deschide calea spre o lume a dreptății și echității sociale, spre o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră”. Faptele de muncă ale constructorilor socialismului, prin care prind viață istoricele hotărâri stabilite de Congresul al XIII-lea, exprimă cu putere dorința de pace și vocația constructivă a poporului român. Avind conștiința deplină a semnificației referendumului de la 23 noiembrie, întreaga noastră societate socialistă întâmpină acest moment al voinței unanime de pace prin remarcabile realizări în muncă, printr-o însuflețită angajare patriotică în îndeplinirea programelor de dezvoltare multilaterală a patriei.

Spunind „DA!” pentru dezarmare, pentru pace, pentru viață, poporul român va spune la 23 noiembrie „DA!” muncii puse în slujba înfloririi și dezvoltării României socialiste. Este un angajament solemn, unanim asumat, prin care întreaga noastră națiune socialistă își afirmă spiritul constructiv și hotărârea de a milita neabătut pentru pace, pentru eforturile îndreptate spre realizarea unei lumi a înțelegerii și colaborării, condiție indispensabilă a progresului și a împlinirii unui viitor luminos pentru toate popoarele. Răspunsul nostru, dat cu mândrie legitimă pentru noua inițiativă de pace a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu, va fi astfel răspunsul afirmativ al unui întreg popor în favoarea păcii și a vieții: „DA!” — pentru pace, pentru viață, pentru dezvoltarea patriei socialiste.

OMAGIU de Eugen Palade

PESTE MILENII

Poem-omagiu și poem-stindard,
plutind între iubire și mindria
de-a fi român. Ce flăcări dense ard
cuvintele rodind din energia
eternei noastre vieți de adevăr
și pace, cind doar griul și lumina
rămân în noi, ca-n miezul unui măr
semințele disprețuind rugina.
Înălțător poem, curat, fierbinte
pentru al țării vrednic Președinte.
Și-n el s-a strecurat vislind o rază
a ochiului mileniului ce vine.
Pe osia-i ne-om regăsi povara
curajului. Izvoare din vechime
cu noi esențe au ajuns și-n vara
aceasta și-acum trec în toamnă pentru
a-i cere roții demnitatea-n teagă.
Și dinspre margini se adună-n centrul

cuvintului istoria. Ni-e dragă
corola lui de pură crizantemă
pe inimă ni-l punem scut și stea.
Avem inscise trei culori în stemă
și sufletul ni-e pregătit să-și dea
prinosul. Și pământul, strămoșescul,
și-oferă seva lanurilor, munții
descătușează ape care cresc cu
încrederea părinților, cărunții,
în noi. Privirea demnă, înainte,
întrezărește căi, vizionară,
E-a marelui, al țării, Președinte,
e-a omului cu dragoste de țară.
Se-aplecă-ncet spre țama ce vorbește,
el, fiul, a-nțeles că-n fiecare
efigie un cîntec se ivește,
puternica sămînță cum răsare.

Ion Popescu

România literară

Director: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: Ion Horea. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpănu.

Din 7 în 7 zile

DEZARMARE - PACE!

ÎN MODUL cel mai îndreptăţit se poate afirma că întreaga viaţă social-politică a ţării este marcată de impactul apropierei referendumului popular de duminică. Efectiv, în toate unităţile economice, în toate instituţiile, în diferite colective se înregistrează o deosebită efervescenţă politică, afirmare pregnantă a spiritului responsabilităţii civice — şi aceasta în toate localităţile ţării — expresie a unei marcate conştiinţări politice. Este adevărat, problemele politicii externe au captat întotdeauna interesul maselor — dar acum, mai mult ca oricând, pacea şi dezarmarea — acest binom ce constituie esenţa problemelor epocii contemporane — se află efectiv pe buzele tuturor.

Mărturie stă fluxul declaraţiilor, luărilor de poziţie prin care reprezentanţi ai tuturor categoriilor sociale îşi exprimă voinţa de a confirma şi ratifica hotărârea de reducere cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor şi cheltuielilor militare. Tot mai intens, ecourile individuale sunt multiplicare şi capătă o şi mai amplă rezonanţă prin adunările desfăşurate pe întreg întinul ţării. De pe acum se reliefează proeminent, ca o uriaşă stemă a reverberaţiei civice, un DA! imens, înscris de întreaga populaţie tină şi adultă a patriei.

Este aceasta o dovadă vie a înţelegerii aprofundate şi adevăratei dorinţe de pace se bucură iniţiativa preşedintelui Nicolae Ceauşescu. Se dezvoltă astfel, cu pregnanţă, adevărul că sursa de putere şi vitalitate a politicii externe româneşti constă în susţinerea sa unanimă de către întregul popor, concomitent cu analiza lucidă şi riguroasă ştiinţifică a realităţilor, bazată pe o excepţională forţă de penetraţie a fenomenelor.

O ASEMENEA analiză a prilejuit-o, chiar în aceste zile, cuvântarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la primirea membrilor Consiliului Militar al Forţelor Armate ale statelor participante la Tratatul de la Varşovia — cuvintare în care se află condensate principiile, obiective şi direcţii de acţiune de o însemnată determinare pentru desfăşurarea vieţii internaţionale.

Se subliniază astfel stringenţa necesităţii de a se trece la dezarmarea nucleară, la eliminarea totală a armelor nucleare potrivit programului propus de Uniunea Sovietică până în anul 2000, precum şi la realizarea programului special pentru reducerea, ca o primă etapă, cu 25 la sută a armelor convenţionale până în 1990. Este, totodată, relevată însemnătatea realizării unui acord general privind rachetele cu rază medie de acţiune şi treceri la eliminarea lor — chiar desprinsă din pachetul general al subiectelor abordate în tratativele de dezarmare. Si sint, totodată, puse sub proiectorul atenţiei generale marile adevăruri — că un război nuclear nu poate fi câştigat de nimeni, că el pune în primejdie însăşi existenţa vieţii pe pământ, că echilibrul — necesar — al forţelor poate şi trebuie înfăptuit la nivelul tot mai coborâte, la cote tot mai reduse ale dimensiunilor arsenalelor — căci aceasta nu ar diminua securitatea statelor, ci, dimpotrivă, ar consolida şansele păcii.

Prin prisma acestor cerinţe este evidenţiat procesul dialectic, în succesiunea fazelor sale — de la reducerea cheltuielilor militare la transferarea în scopuri civile a fondurilor eliberate, ceea ce asigură înfăptuirea în bune condiţii a obiectivelor dezvoltării economico-sociale, aceasta având ca rezultat tocmai creşterea forţei, întărirea capacităţii de apărare a statului. Este o înlăntuire logică, evidenţiind imbinarea laturilor privind politica economică şi cea militară, concordanta lor ca şi unitatea scopului comun — apărarea şi înflorirea patriei.

De altfel, sint deosebit de semnificativ înfăţişate de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu acele caracteristici ce definesc şi completează profilul şi paleta activităţilor armatei noastre populare — faptul că aproape 50 la sută din efectivele armatei lucrează la realizarea unor obiective economice, că mijloace motorizate ale armatei, respectiv tancurile disponibile, lucrează la irigaţii. Se materializează în acestea o vocaţie consecvent constructivă, o concepţie generală paşnică, o viziune globală despre utilizarea unitară a tuturor energiilor societăţii exclusiv în scopul progresului social.

ESTE contextul din care decurge şi în care se înserează organic noua iniţiativă românească de pace şi dezarmare — la care cetăţenii ţării vor răspunde prin DA, căci această iniţiativă răspunde voinţei şi aspiraţiilor, cerinţei şi intereselor poporului român.

Vor răspunde la referendum prin DA pentru că este vorba aici de un rol activ şi stimulator, de un exemplu declanşator al unui proces care ar putea cunoaşte proporţii tot mai ample. Realitatea este că dacă de la început s-a relevat valoarea pildeitoare a iniţiativei româneşti, acum apare limpede că aceasta nu este un exemplu platonice, simbolic; chiar în cuvântarea amintită, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a subliniat că aceste măsuri au fost primite cu mult interes şi au avut un ecou puternic în opinia publică, au determinat multe răspunsuri de la şefii de state şi de guverne, de la diferiţi oameni politici, uni declarând că se gîndesc şi ei să treacă la asemenea măsuri, pe care le consideră necesare în actuala situaţie internaţională.

Iată dar cum încep să se profileze, în plină lumină, dimensiunile internaţionale ale iniţiativei româneşti, însemnătatea sa determinantă în direcţia unei evoluţii noi în relaţiile mondiale — spre dezarmare efectivă, spre o reală consolidare a păcii.

DA acestei iniţiative, înseamnă DA politicii înţelepte a României socialiste, înseamnă DA păcii, DA victorii!

Cronica

Viaţa literară

„Dragosloveni — XVII”

● Comitetul de cultură şi educaţie socialistă Vrancea şi Uniunea Scriitorilor au organizat în zilele de 14 şi 15 noiembrie cea de a XVII-a ediţie a tradiţionalei manifestări, anul acesta dedicată păcii. „Salonul literar Dragosloveni”.

În aula Liceului nr. 1 „Unirea” din Focşani, suite acţiunilor a fost deschisă prin simpozionul „Contribuţia Hortensiei Papadat-Bengescu la dezvoltarea romanului românesc modern”, cu prilejul împlinirii a 110 ani de la naşterea romancierului. După cuvîntul de salut adresat participanţilor la „Salonul literar Dragosloveni” rostit de Florin Muscalu, secretarul Căminului literar al Uniunii Scriitorilor din Focşani, au vorbit despre opera mării prozatoare, care a locuit mulţi ani în oraşul Focşani, — criticii şi istoricii literari Const. Ciopraga, Valeriu Răpeanu şi prof. Cătălin Enică.

În cadrul aceleiaşi acţiuni a avut loc prezentarea activităţii poetului şi traducătorului Ion Larian Postolache, fost elev al liceului „Unirea” — cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naştere.

Evocare Laurenţiu Fulga

● În ziua de joi, 13 noiembrie, Rotonda Muzeului literaturii române a consacrat în programul manifestărilor sale o evocare a lui Laurenţiu Fulga. Despre personalitatea şi despre opera lui Laurenţiu Fulga au vorbit Ştefan Aug. Doinas, Radu Theodoru, Ion Horea, Romulus Vulpesu şi Mircea Iorgulescu. Actorul Paul George Avram a citit din opera prozatorului, iar Mircea Iorgulescu şi Romulus Vulpesu au citit ultimul text inedit al lui Laurenţiu Fulga. Manifestarea a fost condusă de Nicolae Ciobanu, directorul Muzeului literaturii române.

Consfătuirea anuală a cenaclurilor de anticipaţie

● Între 14 şi 16 noiembrie a.c., la Casa de cultură a tineretului şi studenţilor din Iaşi a avut loc cea de a 16-a Consfătuire anuală a cenaclurilor de anticipaţie. La şedinţa inaugurală au vorbit Ion Gurinca, prin secretarul Comitetului judeţean Iaşi al Uniunii Tineretului Comunist, Ion Hobana, secretar al Uniunii Scriitorilor, Ioan Albescu, redactor şef al revistei „Ştiinţă şi tehnică”.

Programul Consfătuirii a cuprins dezbateri privind probleme de critică, istorie şi teorie a genului, un schimb de experienţă în legătură cu activitatea cenaclurilor, ver-

in holerile liceului „Unirea”, „Revista Noastră”, coordonată de Petriche Dima, directorul liceului, a fost deschisă expoziţia „Călători străini despre România”, cuprinzînd cărţi rare, începînd din secolul al XVII-lea, pînă în zilele noastre, volume aflate în colecţia Ion Rogojanu.

În după amiaza primei zile a manifestărilor, la librăria centrală din Focşani a fost prezentat volumul „Scriitori dintre cele două războaie” de Valeriu Răpeanu.

De asemenea, scriitorii s-au deplasat în comunele Păunesti, Homocea, şi în oraşul Adjud, unde au avut loc sesiuni literare.

În cea de a doua zi, oaspeţii au vizitat Casa memorială „Al. Vlahuţă” din Dragosloveni şi au participat la căminul din comuna Dumbrăveni la o întâlnire cu cititorii. În încheierea festivităţilor, au fost înmînate premiile concursului literar „România pitorească”.

PREMIILE „SALONULUI LITERAR DRAGOSLOVENI”

Doina Roşu (Vrancea) Marele premiu (poezie); Constantin Cotea (Vrancea) pre-

Confesiuni literare

● La Cenaclul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara şi al revistei „Orizont”, în cadrul „Serilor de confesiuni literare” a vorbit prozatorul Mircea Şerbănescu.

În deschiderea acestei serii, Anghel Dumbrăveanu, secretarul Asociaţiei, a subliniat semnificaţiile acestui gen de manifestări dedicate problemelor creaţiei şi păcii în întreaga lume.

A luat cuvîntul Cornel Ungureanu, care a evidenţiat activitatea lui Mircea Şerbănescu, începînd din anii debutului şi uceniceii literare, contribuţia adusă de-a lungul anilor de scriitorului omagiat la dezvoltarea literaturii bănăţene.

nisajul unei expoziţii de artă plastică, proiectii de filme, audiţii muzicale. Au participat scriitorii Voicu Bugariu, Florin Manolescu, Mircea Opriţă, Adrian Rogoz, Mircea Şerbănescu, I. M. Stefan, Cornel Ungureanu, reprezentanţi a peste patruzeci de cenacluri din întreaga ţară. Juriul concursului anual SF (preşedinte Ion Hobana) a decernat următoarele premii:

Şiţă — Noapte bună, Tereza de Marian Truţă. Povestire — Peisagistul de Silviu Genescu. Nuvelă — Maidanul cu

miul Uniunii Scriitorilor şi premiul Comitetului judeţean al U.T.C. (poezie); Sorin Girjan (Caras-Severin) premiul I (poezie); Anghel Th. Popescu (Dolj) premiul al II-lea (teatru); Nicolae Bor-naz şi Alexandru Deşliu (Vrancea) premiul ziarului „Milcovul” (reportaj); Iulia Rebecga (Vrancea) premiul special al Centrului de librării (poezie).

Au participat: Alexandru Brad, Petre Bucea, Radu Cărnei, Const. Ciopraga, Al. Clenciu, Paul Cortez, Victor Crăciun, Ioan Dumitru Den-ciu, Petriche Dima, Dumitru Ion Dincă, Charlotte Filiţi, Dinu Flămînd, Al. Ivan Ghi-lia, Apostol Gurău, Nicolae Iliescu, Gheorghe Istrate, Dan Laurenţiu, Emilia St. Milicescu, Florin Muscalu, Traian Olteanu, Ion Panait, Nicolae Prelipceanu, Dumitru Pricop, Ion Larian Postolache, Valeriu Răpeanu, Ion Rogojan, Liviu Ion Stoi-ciu, Mihai Tunaru, Sterian Vicol, C.D. Zeletin.

La toate manifestările oaspeţii au fost însoţiţi de Georgeta Caracida, preşedinte Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Vrancea.

În spiritul colaborării

● La Uniunea Scriitorilor a avut loc o întâlnire de lucru la care au participat Richard Joscelyne, funcţionar superior în Consiliul Britanic, şi Kevin Mc. Guinness, consilier cultural al Ambasadei Marii Britanii la Bucureşti, cu Ion Hobana, secretar al Uniunii, şi Teofil Bălaj, şeful secţiei Relaţii Externe a Uniunii.

Au fost discutate aspecte ale extinderii relaţiilor dintre scriitorii români şi britanici şi posibilităţile de intensificare a traducerilor din literatura română în Anglia.

extratereştri de Constantin Cozmuc. Premiul pentru eseu, critică, istorie şi teorie literară — Ştiinţă şi SF de Cristian Tudor Popescu.

Premiul special al juriului — nuvela Eternul purgatoriu de Mihnea Columbeanu.

Premiul Uniunii Scriitorilor — eseurile Însemnări despre ideea SF şi Ce-i de făcut? de Lucian Ioniţă.

Premiul revistei Vatra — povestirea Stea veritabilă de George Ceausu.

Grafică — Dan Berjovschi. Pictură — Sergiu Nicola. Tehnică originală — Cornel Ionelci.

mele atestări istorice ale luptelor geto-dacilor pentru libertate şi independenţă. În cadrul acestei secţiuni, Mihai Gramatopol scrie despre tezaurele geto-dacice de argint din sec. I e.n. — I e.n.; Maria Dogaru şi Ioan Popovici semnaleză o măturie heraldică rară privind istoria ţărilor române: stemele Daciei, Munteniei, Moldovei şi Transilvaniei într-un album mai puţin cunoscut la noi, Stematografia lui Paul Ritter Vitezović (1710), lucrare aflată pe lista cărţilor rare ale lumii. Un exemplar din această scriere a fost identificat de curînd într-o bibliotecă publică din Arad.

În continuare, cititorii găsesc semnalată sub semnătura dr. Stefan Lemny traducerea în limba germană la 1745 a Istoriei imperiului otoman a lui Dimitrie Cantemir; fragmente dintr-un curs inedit al istoricului Nicolae Iorga ţinut în anul universitar 1902—1903 şi intitulat Istoria Orientului în epoca contemporană, prezentate de Dorin Matei; Ion Popescu-Puţur în serialul Pe urmele strămoşilor continuă prezentarea volumului II al lucrării lui J. F. Vaillant, Achemenidarum imperium, consacrat istoriei regatelor Pontului, Bithiniei, Bosphorului. Revista oferă cititorilor cîteva pagini din însemnările inedite ale istoricului şi scriitorului Radu R. Roşetti.

Un articol despre disputa dintre Hadrian şi Apollodor, de Cristian Matei, un nou episod din serialul Protagonisti şi decizii în al doilea război mondial de Jacques de Launay, continuarea relatărilor privind misiunile diplomatice ale Alexandrei Kolontai în Norvegia, Mexic şi Suedia completează sumarul acestui nou număr al revistei.

R. V.

SEMNAL

■ Ioan Slavici — MARA MOARA CU NOROC PADUREANCA. Ediţie în colecţia „Biblioteca Eminescu”. (Editura Eminescu, 478 p., 20.50 lei).

■ V. Voiculescu — ZHEI ORBUL. Ediţie îngrijită, tabel cronologic postfaţă şi bibliografie de V. Fanache. (Editura Dacia, 208 p., 11 lei).

■ Al. Vlahuţă — VERSURI ŞI PROZA. Ediţie în colecţia „Biblioteca Eminescu”; prefaţă de Tudor Vianu. (Editura Eminescu, 608 p., 19.50 lei).

■ G. Topirceanu — BALADE VESELE SI TRISTE. Antologie, prefaţă, cronologie şi bibliografie de Ilie Dan. (Editura Albatros, 348 p., 19.50 lei).

■ * * * BLAJUL. VĂTRA DE ISTORIE ŞI DE CULTURĂ. „Textele cuprinse în volum — se afirmă în prefaţa lui Ion Brad — configurează istoria de suflet a Blajului, pe vatra căruia, la 1848, poporul şi-a rostit crezul: «Noi vrem să ne unim cu ţara!». năzuinţă împlinită la 1 Decembrie 1918, în anul Marii Uniri”. Ediţia este îngrijită de Teodor Seiceanu şi Ion Buzăsi. (Editura Albatros, 238 p., 15.50 lei).

■ C. Rădulescu-Codina — LITERATURĂ POPULARĂ. I. Ediţie critică de Ion Serb şi Florica Serb; studiu introductiv de Dan Simonescu. (Editura Minerva, 668 p., 67 lei).

■ Ovid S. Crohmălniceanu — ALTE ISTORII INSOLITE. (Editura Cartea Românească, 196 p., 8 lei).

■ Stelian Gruia — AN. O VIAŢĂ. Roman. (Editura Cartea Românească, 214 p., 10 lei).

■ Dorina Grăsoiu — MIHAIL SEBASTIAN SAU IRONIA UNUI DESTIN. Studiu în serie „Universitas”. (Editura Minerva, 268 p., 16 lei).

■ Sanda Radian — PORTERE FEMINE IN ROMANUL ROMĂNESC INTERBELIC. Studiu în serie „Universitas”. (Editura Minerva, 328 p., 19 lei).

■ Apostol Gurău — IS-PITA MĂRII VERZI. Proză scurtă. (Editura Cartea Românească, 160 p., 6.50 lei).

■ Gă. Duţă-Miclosanu — CUMPANA ANOTIM-PURILOR. Volum de versuri. (Editura Albatros, 64 p., 7.25 lei).

■ Aristide Stavros — FREAMUTUL MUNTILOR. Povestiri. (Editura Albatros, 208 p., 9.75 lei).

■ VICTOR SANDU — HAINUŢA DE AZUL. Basme. (Editura Servul Românesc, 88 p., 16.50 lei).

LECTOR
● Pentru o şi mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a ultimelor apariţii rugăm editurile şi autorii să ne trimită exemplare de semnal.

Concurs de poezie

● În cadrul „Zilelor Bibliotecii municipale Mihail Sadoveanu” a avut loc decernarea premiilor celei de a III-a ediţii a concursului de poezie „Cel mai frumos poem al meu” organizat de Cenaclul literar „Nichita Stănescu” din cadrul Bibliotecii. Juriul, format din: Alex. Ştefănescu, preşedinte, George Arion, Victor Niţă, Tia Şerbănescu şi Petru Marinescu, a hotărât atribuirea următoarelor premii:

Premiul I — Corneliu Vasile (Caracal) pentru poemul „Poveste sentimentală”. Premiul II — Dora Silvia Munteanu (Bacău) pentru poemul „Visind o corabie”. Premiul III — Marius Sirbu (Lugoj) pentru poemul „Parabolă”.

Premiul special al juriului — Filip Sebastian Bolcu (Tg. Secuiesc), pentru poemul „Cum să găsesc vacanţa”.

Au participat din partea Bibliotecii: Ion Hulea, dir. adj., şi Doina Guică, bibliotecară-sefă.

Festivitatea a fost condusă de George Ionescu, directorul Bibliotecii.

„Magazin istoric”

● Unirea — un singur gînd al tuturor românilor. Sub acest titlu, conf. univ. dr. Mircea Musat prezintă, în deschiderea numărului II al revistei, relevante documente din surse străine (rapoarte şi corespondenţă diplomatică, articole din presă, fragmente din studii şi lucrări ale unor autori străini, convenţii şi tratate, documente din arhivele unor instituţii centrale, civile şi militare, ale diverselor state, corespondenţă particulară etc.) privind dezvoltarea luptei poporului român pentru libertate şi unitate naţională la sfîrşitul sec. XIX şi începutul veacului nostru.

În continuare, în suitea de documente inedite privind trecutul de luptă al poporului român pentru independenţă, unitate, libertate naţională şi socială, revista prezintă o semnificativă mărturie din anul revoluţionar 1848: Protocolul adunării românilor de la Orlat, din 10 septembrie 1848, descoperit recent şi publicat acum pentru întâia oară de dr. Antonie Plămădeală.

La rubrica „Avanpremieră editorială” este reprodus un fragment dintr-un studiu publicat prima oară în urmă cu peste şapte decenii de istoricul Constantin Giurescu şi consacrat Letopisetului buhulesc, vechi izvod de istorie românească din sec. XVIII. O pagină eroică din cronica luptei românilor pentru apărarea pămîntului străbun este evocată de Aurel David: lupta din 4 septembrie 1717 de la Borşa, în care maramureşenii au respins o incursiune tătară.

O secţiune importantă în cadrul acestui nou număr al „Magazinului istoric” este consacrată aniversării a 2500 ani de la pri-

Nestrămutata dorință de pace

S-A SCRIS și s-a vorbit mult despre pace și războaie, dar mai ales despre ultimele. Epopeea homerică desigur, ideea portile unei odisei fără sfârșit. Se formase iar, la un moment dat, impresia — ca să nu se convingerea — că pacea nu e decât un **intermezzo**, o scurtă perioadă de relaxare, de refacere a forțelor pentru declanșarea unei alte convingeri singeroase. În al său, **Ianus**, Arthur Koestler afirmă fără echivoc că întreaga civilizație umană n-a fost altceva decât o istorie a războaielor, de la cele tribale și religioase, până la cele de cucerire sau eliberare, preventive sau — un nesfârșit lanț de măceluri mai mici și mai mari.

Care numai așa poate să fie? Să fie războiul un blestem ineluctabil, o fatalitate ce însoțește omul ca o umbră? Să fie pacea doar un vis aneros, o utopie?

Cred că toată țăriă că astăzi, mai mult decât oricând, ideea păcii trebuie să devină, trebuie să se instaleze în însuși miezul conștiinței umane. Numai așa ea poate deveni, și trebuie să devină, o realitate, o realitate puternică, luminoasă, surzătoare, de neatins. Fundamentele unei astfel de conștiințe sunt raționale și necesare.

Prin însăși natura sa, omul este o ființă constructivă. Lumea civilizației și a culturii pe care o creat-o de-a lungul mileniilor este tocmai mărea creație creativității sale.

Există încă, din păcate, nu puține opinii care înfruntă știința și tehnica, precum și produsele lor, drept forțe anti-umane, care dislocă omul și denaturează condiția sa autentică, îl **obiec-tualizează** și îl **depersonalizează**, îl înstrăinează de propria sa esență, înecându-l în inautenticitate, sfărâmându-i viața interioară și transformându-l într-un lucru printre lucruri, într-o anexă a unui mediu artificial. Cum am putea însă fi de acord cu acei critici ai raționalismului — căci ce e știința dacă nu o formă supremă de manifestare a raționalității — care fac din știința supremul responsabil pentru tehnicizarea și distrucția a lumii și a degradării condiției umane, și transformării omului într-un component anonim al unui mecanism tehnico-birocratic?

NU PUTEM fi de acord, pentru simplul dar imbatibilul motiv că întreaga cultură și civilizație, începând de la cea mai simplă unealtă, de la prima piatră defructată și până la marile și miraculoasele instalații tehnice contemporane, de la primele zgîrie-pietri pe pereții peșterilor și până la capodoperele artei de astăzi, de la prima articulație silogistică și până la logicile actuale reprezentate de cea largă și dramatică a istoriei omului, a obiectivării și afirmării superbe a existenței sale. E drumul cunoașterii și al libertății, al nemuririi ontologice, pe care și-a cîștigat-o omul prin sudoarea muncii sale fizice și intelectuale.

Să se situeze oare revoluția științifico-tehnică în zilele noastre în afara sau împotriva acestei căi?

Dimpotrivă, credem noi, e unul din momentele pline de grandoare ale acestui drum prin care omul își exprimă, în chipul cel mai elocvent, forța sa **creatoare**; e unul din salturile calitative cele mai spectaculoase ale cunoașterii și aplicabilității acestei cunoașteri.

Pesimismul anticientist, de tip iraționalist, este lipsit de suport. Dar înlăturarea unui pesimism funciar desigur, automat, calea unui optimism nemărginit? Nici acesta din urmă nu e posibil atîta vreme cît, paradoxal, prin însăși dezvoltarea la care a ajuns, prin declanșarea energiei nucleare și utilizarea ei în scopuri războinice, prin perfecționarea și sofisticarea uluitoare a armamentelor, știința și tehnica — din pirghii ale progresului — pot fi utilizate în pirghii ale distrugerii, ale înăntării omului și vieții.

Dar știința și tehnica, în sine, pot fi făcute responsabile pentru modul în care sunt utilizate?

Indiscutabil, nu! Noi oamenii putem fi vinovați dacă, cu același cuțit cu care tăiem piinea, neucidem semenul sau pe noi înșine. Nu revo-

luția științifico-tehnică conduce, în mod inevitabil, la primejduirea valorilor vieții ci modul cum rezultatele acestei revoluții sînt utilizate. Desigur, posibilitatea unui război nuclear nu s-ar fi putut pune fără atingerea unui anumit nivel de dezvoltare a cunoașterii și tehnicii. Dar alternativa păcii sau războiului este o problemă de responsabilitate socială și politică.

Ajunși în acest punct al reflecțiilor noastre, ne-am situat în însuși miezul responsabilității etice a omului față de minuirea științei și a utilizării tehnice a rezultatelor ei. Este limpede pentru toți oamenii de bună credință că astăzi, cînd un posibil război n-ar mai avea nici învingători, nici învinși, nu există decât o singură cale de urmat: calea păcii și progresului. Astăzi nu mai poate fi vorba de o istorie cu războaie. Răspunsul este limpede: ori istorie, ori nimic! Mai mult decât oricînd, astăzi, în condițiile revoluției științifico-tehnice, **știința** nu poate supraviețui fără **conștiință**. Iar problema fundamentală a fiecăruia este, inevitabil, una **etică**. Fiecare dintre noi, într-un fel sau altul, sîntem responsabili de faptul că știința noastră ne poate face mai fericiți sau, dimpotrivă, ne poate distruge.

PORNIND de la astfel de considerații putem înțelege cu deplină claritate valoarea demersului politic, condus cu fermitate și consecvență de partidul și statul nostru, de Secretarul general al partidului și Președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în direcția instaurării unui climat de destindere și înțelegere între state și care așază la baza relațiilor cu toate țările principiile deplinei egalități în drepturi, respectului neabătut al independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forță. Sînt binecunoscute inițiativele consecutive pe linia dezarmării și păcii susținute de România cu o tenace voință. Toate acestea izvorăsc din convingerea adîncă a noastră, a tuturor, că numai pășind pe acest drum pot fi îndeplinite idealurile cele mai înalte ale fiecărui popor, ale lumii întregi. Este un merit nepieritor al secretarului general al partidului nostru că a sădit în conștiința fiecăruia dintre noi ideea păcii și a valorii ei, responsabilitatea față de acest unic și benefic drum al progresului și păcii.

Înțelegem pe deplin semnificația hotărîrii — inițiată de secretarul general al partidului — de a reduce în mod unilateral cu 5% efectivele, armamentul și cheltuielile militare ale României. Aflindu-ne peste cîteva zile în fața Referendumului chemat să valideze această hotărîre, sîntem siguri că întregul nostru popor va răspunde printr-un **da** răspicat, într-o solidaritate deplină.

Sîntem siguri pentru că facem parte, indiscutabil, dintre acele popoare binecuvîntate care — întreaga noastră istorie stă mărturie — avem adînc înrădăcinată în ființa noastră vocația păcii.

N-am avut o istorie ușoară! Drumul n-a fost neted! Cu suferințele și coborîșurile sale, cu ritmica sa mioritică de deal și vale, plaiul vieții noastre românești s-a rotunjit și împlinit treptat, căpătînd noi dimensiuni și o nouă configurație, plină de lumină, sub zodia benefică a civilizației socialiste. Facerea propriei noastre istorii, de la geneză și pînă astăzi, nu reprezintă altceva decât împlinirea vocației noastre pașnice și constructive.

Mai avem încă multe de împlinit, căci drumul libertății noastre e abia la început.

De aceea, dorința nestrămutată de pace face parte din înseși rosturile adînci ale existenței noastre ca patrie și popor. Iată de ce chemarea Președintelui țării, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, la luptă hotărîită, alături de toate popoarele lumii, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru dezarmare, pentru pace — e chemarea rațiunii noastre de a fi, expresia cea mai elocventă a vocației constructive a poporului român.

Dumitru Ghișe

DIALOG CU TINARA GENERAȚIE de Gheorghe Apostu

În fața muntelui de jertfe

În fața muntelui de jertfe,
Patrie Română, astăzi ingenuchem în numele păcii!
Strălucitor, sfînt munte de suflete jertfite,
Patrie sfîntă din eternitatea noastră,
revarsă-ți lumina asupra noastră — în numele păcii!

Opt sute de mii de viteji români —
morți, răniți, dispăruți,
jertfiți în războiul pentru reîntregirea Patriei;
Mai mult de jumătate de milion de luptători români —
aproape două sute de mii de morți, răniți, dispăruți —
eroi avințați în uriașul val de foc împotriva fascismului;
Cinci milioane de dolari pe zi — un miliard două sute
de milioane de dolari (valoarea din 1938) +
de patru ori bugetul, puterea economică a României,
din 1938 —
cheltuieli de război, din toate arterele României,
în fiorosul război pentru zdrobirea imperialismului
fascist!

Care computere, calculatoare înregistrau, atunci,
cutremurătoarele jertfe și sacrificii?!

Dar jertfele, eroii războiului pentru Independență —
Muntele de jertfe pentru Independență —
Eroii de la 1877!?

Dar uriașa omenire vitează, legendară, jertfită
în bătălii
și căreia nimeni nu-i mai știe azi numărul —
decît în rodnicia cîmpilor, în belșugul de lanuri
și fructe —
omenire ca roua și ca iarba —
de la Burebista și Decebal, de la voievozii legendari,
la Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun, Ștefan
cel Mare,
Mihai Viteazul, vizionarul Horia și Iancu — regele
munților —
Muntele de 2 500 de ani de lupte și de jertfe
pentru înălțarea ta, pentru apărarea, înflorirea ta,
Patrie Română!

Strălucitor, sfînt munte de suflete jertfite,
Patrie, Românie — parte sfîntă a eternității noastre —
Munte al munților de jertfe; Patrie de deasupra
și Patrie din adîncimile sufletului nostru —
Munte al Păcii ești în mijlocul Europei, în mijlocul
omenirii!

Cu fața spre zăpezile tale eterne, apărăm pacea
lumii întregi —
strînși legați de tine, sub același soare,
Munte sfînt de jertfe — tu să ne veghezi pe sfînta zare,
Și să ne-ntărești
cu lumina ta nepieritoare!!!

Traian Coșovei

OMAGIU de Teodora Moisescu-Stendi

Modernul scut al lui Ahile

*„Cintă, zeiță, minia ce-aprinse
pe-Ahil Peleianul,
Patima crudă ce-aheilor mii
de amaruri aduse:
Suflete multe viteze trimise
pe lumea cealaltă,
Trupul făcându-le hrană la ciini
și la feluri de păsări“.*

AȘA își invoca Homer muza la începutul *Iliadei*. Imaginatul război al Troiei, adus în conștiința omenirii de către legendarul poet orb, zguduise lumea antică prin faptele de vitejie, dar și prin eroile de pe cimpul de luptă. Scornitul scut al lui Ahile, gravat cu cuvinte de către Homer, a rămas fixat în memoria umanității ca o imagine a războiului.

Care poet al vremurilor noastre — fie el oricât de mare — ar cuteza să-și cheme inspirația pentru a cînta minia vreunui Ahile modern? Cine l-ar asculta? Cine nu s-ar îngrozi de o asemenea invocare? Pentru că de la sabia și scutul lui Ahile și pînă la tunul cu laser și scutul spațial este o distanță nu de cîteva milenii, ci de ere. Caracterul războiului s-a schimbat radical, s-a trecut de la uciderea individuală la posibilitatea lichidării totale a speciei umane, de la dărîmarea zidurilor Troiei la capacitatea armelor nucleare de a pulveriza planeta Terra. Aceasta este puterea arsenalelor atomice de azi. Dar aceea de mîine? Care va fi? E greu,

aproape imposibil de calculat. Știința descoperirii de noi arme și tehnica fabricării lor sînt printre cele mai avansate.

În situația de astăzi, a dori pacea nu este un simplu deziderat politic sau moral. Pacea este condiția esențială a existenței fizice a ființei umane, a continuității civilizației produsă de omenire.

Dar, pacea trebuie construită, trebuie pregătită. Vechea vorbă: „Dacă vrei pace, pregătește-te de război“ trebuie să fie schimbată și să sune așa: „Dacă vrei pace, pregătește pacea“.

Procesul este complicat și prezintă multe aspecte. Unul, cel esențial, este acela al dezarmării, fapt care trebuie început cu reducerea forțelor militare umane și cu reducerea armelor. Aceasta ar fi o primă etapă pe drumul de a ajunge la visul de aur al omenirii, la dezarmarea generală și totală. Acesta este începutul.

Ca și în alte domenii ale politicii internaționale, România dă exemplu. Poporul român este hotărît ca, deocamdată, să-și micșoreze, cu cinci la sută, forțele militare și armamentul de care dispune țara sa.

Duminică, prin referendum, își va pecetlui această hotărîre.

Cintă, zeiță, gîndul cel bun...

George Macovescu

Cartea și pacea

SETEA de pace nu este o sintagmă inventată de poeți și de visători, un fel al cuvintelor de a ridica statui pentru iluzii, o gloriificare a celei mai dorite și celei mai neînțelese ipostaze, Seta de pace este o componentă a ființei, o proiecție, tangibilă a armoniei și echilibrului, o modalitate de a aduce în măsură și trăire partea cea mai greu de cuprins a speranței. Visul păcii ține de idealul veșniciei, de cele mai intime înfiorări ale materiei gânditoare, dimensiunile lui sînt faustice și purificatoare, profund umane în teleologia lor obiectivă. Imensele disponibilități de cunoaștere și simțire ale omului găsesc în jocul de armonie, de toleranță și de rațiune al stării de pace cîmpul lor firesc de împlinire. Seta de pace nu vine doar dintr-un trecut insondabil de plămădire a omului, ea vine, — paradoxal — și mai mult, dinspre viitor ca o condiție a acestuia. Dacă trecutul a ridicat chipul păcii mai ales dintre ruguri și jertfe, zugrăvinduo-l firav cu ce a mai rămas din curcubeul chinuit și furat de culori odată cu fiecare biruintă a nedreptății și cu fiecare întoarcere în ură, viitorul e o aspirație și o proiecție, împlinit integral într-o plasmă a păcii, el nu are decît culorile binelui, probînd — dacă mai era nevoie — că omul are vocația păcii, că spiritul lui e construit în adînc, pe o temelie de optimism și iubire. Viitorul este cel mai definitoriu timp uman.

Pe măsură ce construiește istoria omul își modifică idealul, împrutează ori înmulțește vechile proiectii, stabilește raporturi noi între posibilitate și realitate, între aspirație și iluzie, între necesitate și desăvîrșire.

E în toate aceste schimbări de contur un semn al naturii sale demiurgice, mistuită de chinul autodepășirii, un semn care trece cu sensurile lui limpezi sau cetoase încă în setea de pace, pînă cînd, oricîtă istorie va lăsa în urmă și oricît viitor va bate cu gîndul, pacea va deveni unica stare de agregare a societății umane.

Prin aproape toate marile lui gesturi omul aspiră la durată. Chiar dacă desti-

nul lucrurilor și jocul întîmplării au scurtat pînă la efemerul orei multe din împlinirile sale, el se așază mereu în faptă cu gîndul la nemurire și neuitare. Cînd teritoriul faptei este creația, cîmpul acesta de dăruire și de taină în care se produce sublima metamorfoză a himei și a pietrei în stea și-n lumină, atunci aspirația la durată intră în substanța procesului ca un catalizator miraculos.

Nevoia de a birui timpul impune arderi totale, acorduri definitive cu sine. Astfel creația și pacea se descoperă venind din aceleași sfere esențiale, pacea fiind și ea o creație a rațiunii și a talentului de a conviețui și a coopera, după cum creația este, între altele, și o formă de încredere în pacea de mîine. Ce sens ar avea creația într-o lume pustie de moarte? Sensul adînc al oricărei opere, de la o simfonie genială la cea mai neștiută bucată de materie supusă unei forme ori unei funcții noi — de-un gînd iscoditor, nu e altul decît viitorul, timpul așteptării, al proiecției ideale, al păcii. Pacea nu e doar rezultatul unui tratat, nu e doar intervalul dintre două-nvățări și nici doar ceasu-nșării pe-un obraz de cîmpie. Vechile accepții sînt departe de a trimite la cel mai complex concept al societății, la cea mai grandioasă creație a spiritului și acțiunii umane. A fi în pace înseamnă a crea arhitecturi interioare care să se încadreze bine în imensa construcție care e societatea. Pacea, ca „summa summorum“ a geniului uman — ca orice creație —, nu e un echilibru înghețat, nu e un pustiu de armonii definitive ci o operă vie, un spațiu de cunoaștere, o trăire intensă a mișcării materiei, cu stelele ei stîlce și cu lumi care nasc mereu.

Privind cartea din vîrf înalt al ideii de perenitate prin adevăr și frumos și de pe dealurile blinde ale bucuriilor de fiecare zi, legătura dintre puterea ei uriașă și țara de cîmpuri lungi și de stînci fulgerate a păcii se face singură, noțiunile se caută și se împlinesc una pe alta. Cartea e palatul împărătesc al cuvîntului, semnul de naștere, de vîraj și de zbor al gîndului năvălit la visare

IN PRAFUL Siracuzei anului 212 i.e.n. o cizmă anonimă strica cercurile unuia dintre cei mai de seamă oameni ai antichității. Un soldat al Imperiului îl ucidă pe Arhimede. Brutalitatea împotriva inteligenței, ignoranța agresivă (cum e ea de obicei) împotriva spiritului, forța inconștientă împotriva vieții.

Noli tangere circulos meos, — aceste cuvinte desperate care încearcă să apere nu atît viața cit creația, au fost de atunci rostite prin secole de oamenii care au avut de apărut mai presus de viață rodul efortului lor spiritual. Ce umilință mai mare poate fi pentru Gîndire decît faptul că civilizația nu a ajuns nici în secolul douăzeci să renunțe la crimă? Căci de orice pretext s-ar folosi, orice „rațiuni justificative“ ar găsi — crima rămîne crimă. Pînă și în limbaj s-au infiltrat formule agresive de protejare a păcii. A lupta pentru pace — iată o formulă care cuprinde mai mult vînd decît nevrînd un verb agresiv îndărătul căruia zăngănesc armele. A apăra pacea — aproape la fel. Căci apărarea ne duce cu gîndul la tot felul de metode de apărare, îndărătul cărora, istoria a confirmat-o, sînt tot felul de metode de atac. Si vis pace para bellum...

De fapt pacea se construiește și se protejează. Într-o lume coplesită de nevoi, de foamete și inegalitate, de presiuni morale, cutremure și boli, este aproape de necrezut cîtă inteligență se consumă pentru distrugere. Inteligență și bani. Nu mai contează că sînt pentru atac sau pentru apărare, armele sofisticate ale acestui secol tot pentru a ucide sînt fă-

cute. Iar comerțul cu ele, înfloritor puternic, este cel mai rușinos comerț care participă cu o voluptuoasă înștiență omenirea. Unii îi suspectează ceilalți fără să realizeze că e alte metode de „a lua în posesie“ mai eficace și care sînt într-adevăr de ne de spiritul uman. Căci Faulkner, Dostoievski, Cehov și Hemingway ajuns deja de la un ocean la altul, rachete sol-sol, fără războiul stel, confirmînd adevăratul triumf al rațiunii al legii morale din noi care nu poate decît sub un cer instelat liber. S-a mult în favoarea păcii. Dar nici neala, după cum nici toate apele mării cum spune Lautréamont, nu pot să o picătura de singe intelectual. Crima mine crimă — spun „cercurile“ insi rate ale lui Lorca și Maiakovski, tuturor ființelor gînditoare, victime agresivității iraționale.

Picasso a „cucerit“ mai multe teritorii decît Invincibila Armada iar Impo-shakespearean este cu mult mai în decît ar fi putut fi vreodată Impo-Britanic.

Cînd omenirea va realiza acest lucru cînd își va da seama că rostul rațiunii este eminamente constructiv, abia atunci va recăpăta demnitatea, atît de compromisă în acest secol în care, paradoxal, după atîtea alte secole de „civilizație“ este încă nevoită să strige cu perare noli tangere circulos meos.

Pentru această demnitate, să închinăm cuvîntul nostru Păcii.

Daniela Crăsnaru

Pămîntul

rămîne raiul perfect

**Indrăznesc să mă nasc și să-ți deschid porți,
indrăznesc să mă nasc și să iscălesc.
Ce mult m-a înspăimîntat Hiroșima
cînd îmi povesteai într-o limbă a morților.**

**Cum am mai putea cobori în groapa
în care se descompune un creier imens?
Și am o memorie fidelă...
Poate nu va mai fi...**

**Vreau o cecinărie în orașul acela prădat,
în orașul în care ai fost bogat...
Ce suspine-n valea Samurailor
și cite ecouri...
Poate nu va mai fi...
Dezastrul să-l trecem în iertarea morților.
Poate nu va mai fi...
cînd porumbelul în zbor
este el însuși o ikebana.**

Valeria Deleanu

ței obtuze, n-au fost sacrificate veacuri lungi de suferință și de tere ci și, poate, liniștite și create veacuri de pace. O omenire mai înstră și mai sensibilă crede mai mult în puterea cuvîntului și face din el mîngiere și bie, furtună și rază. Războaiele de vînte sînt cu adevărat factori de progres. Dacă celelalte, războaiele calde, ridice steagul morții și-al distrugerii peste nele rațiuni, lupta cuvintelor, a ideii, deci, cearta cărților ascute lamele gîndului, lungeste aripile, adîncește fîntînimii.

Nu toate cărțile sînt instrumente de pace. Creația are și ea vâlce și demerite, nopți și risipe peste care bat vînturi de ură și cădere. Dar temele păcii, infinit mai diverse și mai bogate, cîntecul care vin din ele sînt ale ferestrelor minată cu patimă pînă-n lumina din neții, ale adorației și-ale bucuriei de privi nuntile firii, ale iubirii și-ale dăruirii la cei care vin.

Cărțile păcii n-au nici lacăte, nici țare. Ele sînt oglinzi ale fiecărui și-ale fiecărei chemări. Ce cîntec pentru pace e mai frumos decît o poezie înănată copiilor, ori iubirii, ori fiorului frizei? Ce gînd poate lucra pentru pace și cu folos decît cărțile curajului de-a sfîdîi munții, de-a bîntui văzduhurile, de potoli apele, cărțile muncii înălțătoare, biruitoare, împlinitoare? Scrierea face parte din datoria și destinul omului.

Dacă înțelepciunea populară a spus se ne de-un fel între cunoaștere și împlinire, dacă — nu întîmplător — cei mari umanisti de ieri și de azi sînt cărturarii vîlciți ai fiecărui neam înseamnă că educația păcii trece cu necesitate prin teritoriile culturii. Cu cît mai multă cultură, cu atît mai multă voință de respect față de celălalt, înțelegere a versității și, mai ales, nevoie de comunicare.

Cartea, cunoașterea stau sub zodia ricită a spiralei fără sfîrșit.

Alăturate cu pasiune, cu pricepere, cu rost între zidurile de tăcere ale bibliotecilor, cărțile sînt istorie și prezență amintire și viitor, temelie pentru mîndria, pentru biruințele și pentru nădădile unui popor.

A fi aproape de bibliotecă, sub celor de odihnitoare înălțime, cîldindu-

chezășia viitorului nostru

Un drept, dar și o datorie

SE SPUNE deseori, cu buna intenție de a face metafora mai expresivă sau pentru a da rigori științifice o exactitate pe măsură, că fără deal n-ar exista valea, că fără noapte ziua și-ar pierde din strălucire, din înțeles; că viața însăși, în absența morții, ar deveni o noțiune mai săracă, mai lipsită de profunzime. Într-adevăr, o elementară dialectică a naturii și societății ne amintește mereu că cele mai îndărmătoare contrarii nu se exclud de fapt pentru că se presupun, se condiționează unul pe altul. Într-o asemenea măsură, încît însăși veșnica luptă dintre ele este o formă a veșniciei lor aspirații spre unitate și armonie, pentru ca și ele, odată atinse, să devină mereu germinii unor noi confruntări. Nu sint, acestea, simple speculații filosofice, nici simple figuri de stil preluate de scriitori pentru a-și împodobi pagina scrisă, ci altceva, mult mai mult; sint adevăruri fundamentale, legi permanente ale evoluției însăși. În afara lor, existența lumii materiale ar încremeni într-un punct incapabil, el singur, în absența contrariului său, să împingă nemiscarea pe treptele evoluției. Să însemne, însă, dacă acesta este raționamentul și adevărul lui, că principiul s-ar putea aplica pretutindeni, oriunde întîlnim opoziția, confruntarea? Să fie, de pildă, valabil și atunci cînd opunem, ireductibil, războiul și pacea? La prima vedere, tentați cum sintem de obicei către generalizări, principiul ar părea de la sine extins într-o normă fără excepții. Odată ce pacea și războiul sint, prin definiție, cei doi poli de neîmpăcat ai omenirii, ar însemna, potrivit argumentelor de mai sus, că se și condiționează unul pe altul. O privire mai atentă, apelînd în mai mare măsură la nuanțe, la cîntărire, ne-ar pune totuși destul de repede pe gînduri: generalizările nu sint întotdeauna posibile.

Românul are o vorbă, frumoasă ca toate vorbele sale înțelepte; sănătatea este una singură, bolile sint o mie. Ca dovadă că e singură și cit de singură este, cuvîntul acesta n-are plural în limba română. Să căutăm în dicționare, în limbajul de toate zilele sau în rostirea artistică, rezultatul ar fi garantat dinainte: cuvîntul *sănătate* nu are forme pentru plural. Or, zicala, cînd ne avertizează, căci asta este, un avertisment, o face ca să ne și atragă atenția la cite pericole o pot pîndi tocmai din cauză că este singură. Căci nu cu boala luptă de obicei sănătatea, ci cu *bolile*, și nu cu suferința se războiește ea, ci cu *suferințele*. De unde, gîndul imediat următor ar fi acela că între sănătate și boală nici nu pot exista raporturi cochet-dialectice și că nu se pot condiționa într-altîl încît să nu poată exista una fără alta. Dimpotrivă, raporturile dintre ele sint de respingere totală, de neîmpăcare lipsită de cea mai mică sansă de conciliere. O simplă răceală este suficientă pentru ca sănătatea să fie nu alungată,

nu dosită într-un alt ungher al organismului, ci anulată, adică pur și simplu eliminată din organism. Avertismentul zicală este cu atît mai dramatic, mai demn de luat în seamă, cu cit exact asta face în cele citeva cuvinte ale sale: ne semnalează că, din cele o mie de primejdii care o pîndesc întruna, neobosite, este de ajuns una singură pentru a o alunga cine știe cită vreme. Și că, din cauza asta, începem uneori să prețuim sănătatea abia după ce am pierdut-o.

NU S-AR putea oare vorbi, exact în aceiași termeni, despre război și pace? N-am putea merge, cumva, cu similitudinile și coincidențele de sensuri pînă la o surprinzătoare suprapunere totală? Ca și sănătatea, pacea este un alt cuvînt imposibil de folosit la plural. Pesemne că nici o limbă din lume n-a reușit încă să găsească două forme distincte pentru acest unic cuvînt și, cu siguranță, nici n-a simțit nevoia să caute. Pentru că pacea este, într-adevăr, una singură, indivizibilă, și numai războaiele, primejdiile, bolile care o pîndesc mereu sint întotdeauna o mie. Și pentru că nici pacea nu poate trăi liniștită atîta vreme cit, într-o parte sau alta a omenirii, se pot oricînd aprinde focare de război. Între vale și deal ori între viață și moarte pot exista raporturi dialectice, de negare și unitate concomitente, pentru că ele coexistă de fapt, întregindu-se unul pe altul și unul prin altul. Ce raporturi de coexistență... pasnică pot apărea între război și pace? Ce conviețuire s-ar putea, fie și prin absurd, imagina între cei doi termeni nu numai opuși, ci de-a dreptul de neîmpăcat? Iată de ce n-ar trebui și nu ne poate liniști gîndul că în alte părți ale globului se poartă războaie și că noi, aici, ne vedem în liniște de ale noastre. Un focar de război, de infeoție nu se mulțumește de obicei cu o zonă și nu se limitează la perimetre ermetice închise, ci caută să se extindă, să contamineză întreg organismul. Un zid al păcii se cere mereu ridicat, dintr-o parte în alta a lumii, nu pentru a izola focarele de infecție, ci pentru a le înăbui definitiv. Altfel am putea fi permanent în pericol de a ne da seama ce bun de neprețuit am avut abia după ce pacea ar dispărea dintre noi.

Peste citeva zile, toti oamenii de bine ai țării vor încerca, prin exprimarea unei vointe unanime, să se ridice încă o dată în apărarea păcii în lume. Poporul român, pasnic și cumpătat de-a lungul întregii sale istorii, s-a ridicat nu o dată, prin glasul bărbatilor de seamă ai săi, pentru a-și spune cuvîntul și a înălța din propriul trup baricade în calea năvălirilor, o violente. O va mai face încă o dată și în aceste zile, pe deplin convins că are nu numai dreptul, ci și o datorie. Un drept izvorit din însăși existența sa laolaltă cu celelalte popoare ale lumii, ca parte componentă a întregii omeniri; o datorie reclamată de dorința legitimă de a-și asigura propriul viitor. Pacea, bunul cel mai de preț al fiecăruia dintre noi, este fără îndoială sănătatea întregii omeniri. Cel mai bun mijloc de a-ți păstra sănătatea este acela de a o păzi fără întrerupere, cu noastrămutata conștiință că nu este decît una singură și că nu te poți bucura de ea decît întregă, neștirbită de nimic și de nimeni.

Dumitru Matală

spiritul lîngă virturile semete ale ideii, uluit de căderi și de zboruri, învățînd biruința și îndoiala, fiorul cîntecului și-al tăcerii și, mai ales, căutîndu-te harnic în zbuciumul și-n lacrima celor de dinainte — iată un drum de lumină pentru orice chemare, un braț de nădejde pentru orice-nceput. Biblioteca nu e o lume a spectacolului și a prezenței zornăitoare, dar ce spectacol poate fi mai cuceritor decît jocul sublim al adevărului și al frumuseții la care participă marile spirite pe scena — adesea modestă dar cit de puternic luminată — dintre pereții ei de esențe.

Biblioteca nu e o lume a gloriei răsunătoare și a fastului, dar care victorie e mai de preț decît cea împotriva uitării, ce biruință poate aduce mai mult decît bogăția durerilor și-a bucuriilor trecute-n neștiire? Odată cu primul semn de dincolo de memorie pentru cei care așteptau nenăscuți sub linia bănuită a vieții, omenirea a inventat fără să știe bibliotecile tuturor vremurilor. Imaginarele mașini ale timpului există de mult în liniștea lor înțeleaptă și oamenii au învățat prin ele să colinde înfiorați meleagurile de ieri și de mine.

Biblioteca nu e un cum al rodului care se măsoară cu puterea numărului așezat sub lucruri dar ce rodire e mai de preț decît cea a gîndului răsărit dintre umbre? A avea bibliotecă și a le cîntă se cuvine cu vorba și cu fapta însemnă a potoli și a întei deopotrivă cea mai arzătoare sete a omului, aceea de a trăi, prin veșnicia dinaintea lui și de dincolo de el, chemarea clipei pe care o străbate.

Rezemați în cuvînt ca-ntr-un crez de fîntînă, ca-ntr-o veghe de munte, ca-ntr-un duh de pădure, românii au cîntat cuvîntul scris și-au adunat biblioteci de amintire și de indemn.

Bibliotecile reprezintă întru chiparea cea mai iscusită de gînd și minune a principiilor păcii.

Stă în ele o vrere de neam împlinit, crescut sub steaua păcii și închinat ei cu fiecare izbîndă împotriva trecerii, cu fiecare frumusețe dăruită luminii. Sub steaua păcii, să ne rostim, deci, vrerea la 23 noiembrie!

Ion Stoica

„Realitatea, viața demonstrează, cu puterea faptelor de netăgăduit, că planurile de dezvoltare economico-socială ale fiecărui popor — deci și ale poporului nostru — se pot realiza numai în condiții de pace. De aceea, în întreaga noastră activitate internațională, acționăm cu hotărîre pentru dezvoltarea unei largi colaborări economice și tehnico-științifice cu toate statele lumii, pentru înfăptuirea dezarmării nucleare și convenționale, pentru pace — bunul cel mai de preț al omenirii”.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Cuvîntarea privitoare la activitatea internațională a României, privind dezvoltarea relațiilor politico-economice, a colaborării cu toate statele, participarea activă la soluționarea problemelor complexe ale vieții mondiale, prin dialog și negocieri, la lupta pentru dezarmare și pace în lume.)

Pornind de la un aforism

IMMANUEL KANT nota undeva o sentință despre pace, sentință ajunsă celebră, și anume: „Chiar dacă pacea eternă ar fi să rămînă de-a pururi o simplă dorință pioasă, nu ne înșelăm adoptînd ca maximă ideea că este datoria noastră să luptăm neîncetat pentru pace.” Textul l-am reprodus în traducerea lui Tudor Vianu din *Dicționarul de maxime comentate* (1962), text la care esteticianul român adăuga: „Lupta popoarelor asigură astăzi pacea și ea a încetat de a mai fi o simplă dorință pioasă”.

Am putea continua această istorie a ideii de pace văzută de scriitori sau de oamenii de cultură în genere, descoperind, fără mare efort, dorința de pace a lumii, ilustrată de Voltaire sau Diderot, de un Montesquieu sau de un Zola, de un Gandhi sau de un Tolstoi, de un Anatole France sau de un Romain Rolland, de un Whitman sau de un Tagore, de un Victor Hugo sau de un Wells și lista s-ar putea întinde pînă în zilele noastre, selectînd nume din literatura tuturor popoarelor. Dar să ne întoarcem la realitățile românești.

Dacă ar fi să facem cit de cit o istorie a comentariilor literare cu tema păcii, trebuie să-l cităm pe cel dintîi poet cult din istoria literaturii române, pe Dosoftei Mitropolitul, care intervine cu o contribuție originală în prelungirea unui psalm, după cum el însuși notează: „Cine-și face zid de pace, / Turnuri de frăție, / Duce viața fără greață / Ntr-a sa bogăție. / Căci mai bună depreună / Viața cea frățească, / Decît arma ce destramă / Oaste vitejească.” Avem aici și lauda păcii și condamnarea războiului, într-o expresie artistică remarcabilă, dacă ne reamintim că anul apariției acestor versuri este 1673.

Într-o altă etapă a istoriei poeziei românești, pașoptiștii au visat o eră prosperă de pace așa cum ne-o spune Grigore Alexandrescu în *Umbra lui Mircea, La Cozia*: „Căci războiul e bici groaznic, care moartea îl iubește / Și al lui singerați dafinii națiile îi plătesc / E a cerului urgie, este foc care topește / Crîngurile înflorite, păduri care îl hrănesc...”

O ilustrare memorabilă a temei avea s-o dea mai ales Mihai Eminescu în acea tapiserie istorică genială care este

Scrisoarea a III-a: „Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul... / Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, riul, ramul, / Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este / Dușmănit veș fi de toate, fără-a prinde chiar de veste: / N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid / Care nu se-nfiorează de-a la faimă, Balazid!”

În „cîntecele de vitejie” ale lui Gheorghe Coșbuc nu trebuie să vedem numai optimismul diurn al descrierii bățăliilor prin care românii și-au cucerit independența la 1877. În spatele ododel eroice și al unor statui ridicate entuziasmului absolut al luptelor pentru dreptatea românească, există și sentimentul depărtării de cel de acasă și implicit dorința de pace. Iată-i pe dorobanți în tabără, pe cîmpia Smirdanului: „Ard vesele focuri pe vatră / Și-ai casei de masă gătiți, / Vin oaspeți și cîinele latră / Le ies înainte grăbiți / Ai casei pe pragul de piatră... // Și-atci în pierduta cîmpie / Sint nîsse cărările-acum, / Se zbuciumă vîntu-n minie / Iar corbii-n pribeagul lor drum / Dau roată prin zarea pustie...”

Cruzimea apocaliptică a războiului avea s-o înfățișeze în autenticul său *Carnel*, din 1943, Tudor Arghezi, blestemînd această formă de degradare a omenirii, de alienare: „Au rămas în sate vii / Numai citeva stafii, / Fără păr, fără gingii, / Un'mă, duc și un'mă port / Pute-a candelă de mort...” (*Drumu-l lung*).

O permanentă căutare a liniștii, a luminii, a stării de pace o aflăm în poemele lui Blaga. Poetului care visa auzînd „cum se izbesc de geam razele de lună” îl repugnă tumultul haotic, zgomotul anti-uman. Într-un poem scris în august 1944 (datarea este expresă, nu o deducție în „torico-literară”) și intitulat simbolic *După furtună*, autorul *Poemelor luminii* își imaginează un ținut ideal de liniște pe care s-o cucerească împreună cu ființa iubită: „Și luni și ani / și iarăși luni / văzduhul a fost plin de un freamăt / ca de cohorte-naintînd pe sarcofage, / Rumoarea-acum se-mprăstie / și curți albastre se aleg deasupra în senin / Răzleții nori ce-au rămas / se duc să se-odihnească. / Să fim noi doi, intii care ieșim / după tumultul stins, / pe țarm. / Intii care ne bucurăm, că luna parcă într-adins / ne dăruie-n acest ținut de liniști / un contur și-o umbră.”

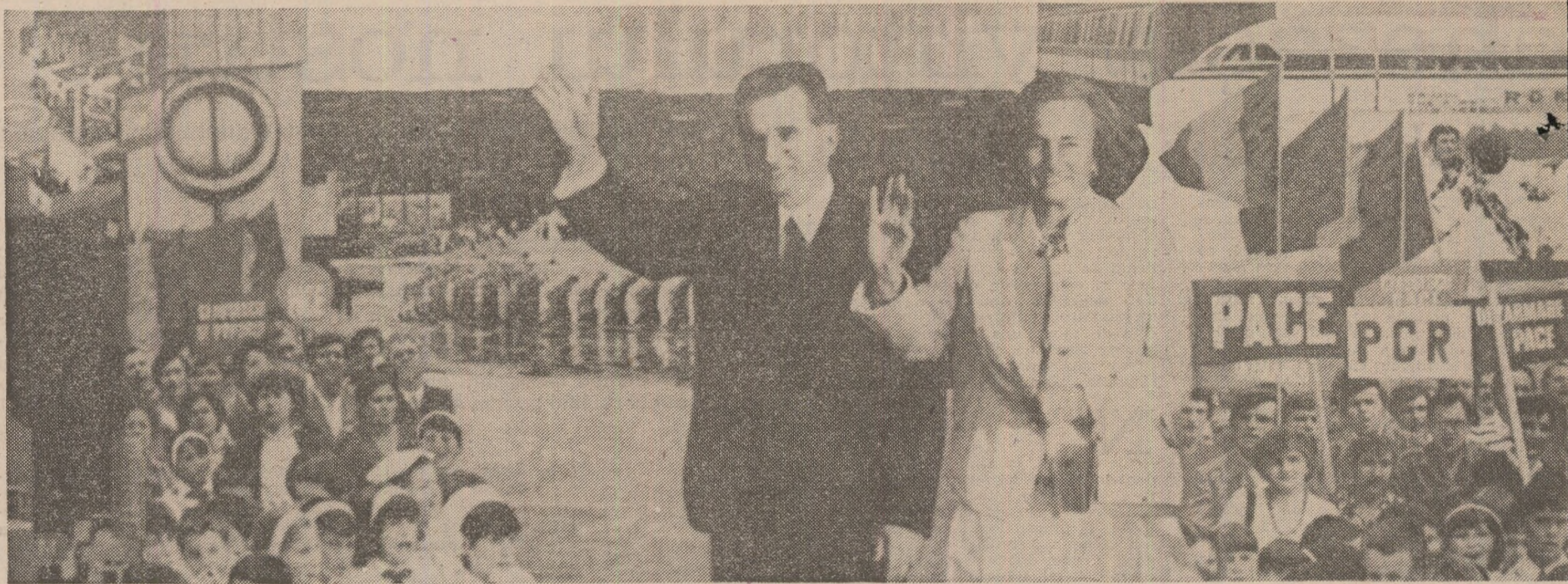
Vast și profund oratoriu dedicat păcii, poemul lui Eugen Jebeleanu, *Surisul Hiroșimei*, este un dur rechizitoriu adresat războiului nuclear, dar și un semnal de alarmă tras cu răspundere și demnitate într-un moment în care se pregătește un nou masacru al valorilor; poetul vrea ca omenirea să mai salveze ce se mai poate salva: „Rușinea cu fața ei palidă / omenia tremurătoare cu trupul de frescă / profilul de lacrimă al micii, / tăcută demnitate, liniștea oamenilor bătrîni, / încrederea pruncilor în înțelepciunea celor vîrstnici...”

„Chiar dacă pacea eternă ar fi să rămînă de-a pururi o simplă dorință pioasă...” cum spunea Immanuel Kant, omenirea a ajuns la maturitate iar ideea de pace a căpătat un alt conținut, depășind pragul dorinței, devenind o certitudine politică pe care se va clădi lumea de mine. Un argument în acest sens îl constituie și creațiile noastre literare, cum am încercat să arătăm în rîndurile de mai sus.

Emil Manu

PENTRU PACE de Gh. Ivancenco

OMAGIU de Ion Bițan și Vladimir Șetran

ROMÂNIA – CEAUȘESCU – PACE

Portretul păcii

Pe-această vatră strămoșească
din dorul care ne străbate
pacea e ființa românească
rodită-ntru eternitate,

abecedaru-nțelepciunii
ca o rotire după soare
pe care l-au crescut străbunii
drept patrie nemuritoare

izvorul sacru de iubire,
și veghea trează la hotare
țesută omenie-n fire
și-a inimilor noastre stare;

cu limpezimea-i tricoloră
supremă pacea să rămână
viața ce o ai la proră
ca hrană-a ta limbă română

pacea pe crezul nost' stăpînă
mereu luminează să rodească
e însăși patria română
această ființă strămoșească !

Ion Mărgineanu

Ochiul vegherii

Seara, cu idilicele sale priveshti,
Ar fi putut fi
Banal, adică desăvîrșit de frumoasă.
Deschisesem fereastra spre munți
Și stam eu așa, așteptînd,
În seninătatea inimii,
Trilul privighetorii
Și inventariind
(Incorigibil statistician al miracolelor terestre)
Murmurul frunzișului,
Cantilena greierilor,
Binemiroșitoarea adiere a socului...
Era doar bucuria liberă, firească,
De a trăi și-a respira pămîntul

Seara ar fi putut fi
Banal, adică desăvîrșit de frumoasă.
Dar se stîrni virtețul acela nebun
Grăbit să-mi înconjure casa
Și-a fost de-ajuns
Spre a-mi imagina din nou,
Printre grățiile degetelor
Ridicate în dreptul ochilor,
O lume a spaimei – stigmatizarea pămîntului :
Rîu rătăcit de propria-i albie,
Pe o cîmpie deșartă ;
Unde iarba e de piatră,
Unde piatra-i de rugină,
Unde ploaia-i de cenușă,
Iar cenușa e de plumb...
„De ce ?”
Vendeta cui și împotriva cui
Mai poate fi absurdul epilog
Cînd el e și prologul neînțelegerii ?

Sacra certitudine a păcii

Da, fie voia ta, cinstită Muză !
Îți retrăiesc rigorile minunii
Cu flori de vis bătînd în luciul lunii,
Suris de frumuseți sau de Meduză.

De tînr mă iubiși neistovită,
Sub scîlpătul Oglinzilor sonore.
Ce sihăstirii cercau să mă implor !
Tu m-apărăși cu stihul de ispită.

Da, fie voia ta, cinstită Muză !
Orfeu te recunoaște călăuză,
Dintru-nceput spre tine se întoarce.

Pe lira mea te profilași ades,
Îți știu consemnul sacru pentru pace
Ireversibil, suveran prin vers.

Al. Jebeleanu

Vis de pace

Cu fruntea rezemată de lumină,
Chiar dacă-n zale vin ninsori,
Tu, prietene, să ai puțința,
Să mai veghezi pe-o insulă de flori.

Chiar dacă lacrimi nucleare
Ne dau tircoale uneori,
Tu, cavaler al unui vis frumos,
Să mai veghezi pe-o insulă de flori.

Petre Ivancu

Chemare pentru Hora păcii

Azi dansul săbiilor e numai joc,
Dansul apașilor o parodie.
Unealtă vrem sau joc de artificii
Din armele de foc în orice loc.

Vrem să ferim planeta de suplicii
Și viața de-a fisiunilor urgie.
Atomul fie luminoasă vatră
Și printre stele fie bucurie.

Vrem dansul ce unește, nu desparte,
Prin dragoste și bucurie, nu moarte.

Cînd imnul muncii ritmuri noi creează
Dintre Carpați la Dunăre și Mare,
Scad armele să crească pomul vieții,
Pentru iniția dată-ntr-o popoare.

Veniți de mină-n românească horă,
Doar rodnicie să aducă norii
Și miezul dulce dimineața florii.
Nu vrem pentru Pămînt numai o oră.

Meridianele globului strune
De Hora Păcii veșnic să răsun.

Nicolae Liu

Pentru pace

DA înseamnă-o holdă ajunsă la rod,
Visuri împlinite, bucuria vieții,
Viața fericită-aici și peste tot.
Ciocirlii ce ară fruntea dimineții.

DA înseamnă Pace nu război atomic
Liniștea pe care trebui s-o păzim ;
Binele ne fie al vieții ornic
Miinile dați oameni ca să ne unim
Lanțul păcii crească precum crește-o rază
Cînd pe cer se-arată soarele marelui
Pruncilor le fie-acest pămînt doar oază
Nu rachetei țînta cu al vieții preț.

DA înseamnă-o floare așezată-n ram
De o primăvară bunăvoitoare,
O lumină caldă ce ne bate-n geam
Și ne înlumină-a timpului cărare
Să triumfe Pacea după cum ni-i vrerea
Ura să dispară de pe-acest pămînt
Dăruită muncii a ne fi puterea
Și vieții fie-ni viața legămint.

Dumitru Grigoraș

Vis de medalie

Lumini ce cheltuie privighetori
istorie sumă de suflețe calde
și afinate
iarba cheltuind eroi

Și eu cu țărîna sub unghii
în cereale de stele
plutesc iubind
scufundat în ființă

Un foc dînd în lacrimi
poemul meu către tine
patrie făgăduită
vis de medalie.

Emilia Căldăraru

Ovidiu Genaru

Filologice

Pictură de G. D. Mireu

EXCEPTÎND limba literară care variază într-o măsură mai mică sau mai mare, de la scriitor la scriitor, limba franceză oferă și străinilor tipare de ordin lingvistic, mai ales în relațiile de corespondență, fie că este vorba de schimburi de politețuri și de novitate, sau de afaceri bănești. Încă din adolescență, se știe, Alexandru Odobescu scria cu înlesnire și dezinvoltură în franțuzește. Nu este de mirare că, aidoma pașoptiștilor, al căror discipol era, a întreținut mai bucuros corespondența în limba franceză, decît în aceea în care, de altfel, avea să treacă maestru. Cu toate acestea, scrisorile lui, mai ales în limba română, din anii 1887—1888, fără a fi lipsite de farmec, sînt parcă mai puțin cursive decît cele adresate soției și fiicei sale, într-o franceză aproape impecabilă (spunem „aproape”, pentru că nu lipsesc unele neglijențe ortografice și chiar sintactice, în parte explicabile prin graba de a expedia cit mai repede, cu „fulgerul”, epistola cotidiană, sau prin supărările cu numeroșii creditori, din țară și din Franța).

Sînt forme de vorbire populară în scrisorile lui în limba noastră, ca de pildă „dublul vocativ din capul Corespondenței”, scrisoarea 1112, din Paris, 10/22 ianuarie 1887, către Ion Bianu: „Domnule Blene”. Vocabularul este însă ales, cu eleganta știință a meșterului stilist: „Ca să nu las timp prea îndelung tiparnița în adăstare, am dat strașnic zor”.

Alte forme verbale atestă stadiul respectiv al neologismelor, ca în pasajul în care solicită o „informațiune ce-mi este urgent necesară” sau vechea întorsătură finală din „cele mai cordiale ale mele salutări”.

Într-un cuvînt, sintem, în sectorul limbii naționale, ca să zicem așa, integrați epocii de tranziție, pe cînd, în acela al limbii franceze, avem de a face cu un contemporan, dar dintre aceia respectuoși ai unor reguli gramaticale clasice, cum ar fi acordul cu imperfectul subjonctivului, astăzi lăsat uitării.

ALTUL este însă obiectul acestui articol, și anume de a spicui, din numeroasele exemple ce ne oferă corespondența, acele împănări în textul scrisorilor familiale, cu cite un cuvînt, o sintagmă, sau chiar a unor propozitii în limba română.

Cea dintîi întîlnită se referă la Calea Victoriei, așa cum fusese numit după

1) Alexandru Odobescu, *Opere*, XI, *Co-*

respondență 1887—1888, text stabilit, note și indice de Nadia Lovinescu, Filofteia Mihai, Rodica Bichis, Editura Academiei R.S.R., București, 1936.

2) „Trecînd pe Podul Mogoșoarei, am văzut că Hanul de la Biserica Albă a ars și el...” (scrisoarea 1113, Paris, 4/16 martie 1887).

Revista revistelor

„Ramuri”

Despre dialog se intitulază eseu... dialogat pe care îl publică de astă dată (nr. 10) Șerban Cioculescu la rubrica sa de „Semnalizări”; de reținut, acum, ideea că însăși critica literară reprezintă „o formă a dialogului”. Eugen Simion comentează volumul *Spre alt Istrati* de M. Iorgulescu, Romulus Diaconescu scrie despre eseu *Luigi Pirandello* de Alexandru Balaci, George Popescu recenzează (acru) versurile lui Mircea Dinescu, luînd ca pretext volumul *Rimbaud negustorul* pentru a face autorului un portret defavorabil, Ion Pecie analizează „tema utopiei” în romanul *Insofitorul* de Constantin Tolu. Se anunță, totodată, o nouă traducere a *Infernului*, efectuată de George Pruteanu, care publică în acest număr *Cîntul XV* și un „argument” al exercițiului său. Promițătoare proza lui Gabriel Chifu (*O după-*

realizarea Independenței Podul Mogoșoarei, iar cea de a doua, în același corp de frază, la un han bucureștean: „En passant par le Podu Mogoșoi (sic), j'ai vu que [le] Han de la Biserica Albă [...] a aussi brûlé...”⁽²⁾).

Toponimele sînt supuse unui dublu regim: cel firesc, cînd e vorba de țara noastră, a numelui respectiv, ca de pildă, *Argeș*, cu variante însă derutante de adaptare la ortografia franceză: *Ardgesch*, *Argeche* și *Argech*.

Nici numele proprii nu sînt scutite totdeauna de acest procedeu, în vederea pronunției, deși scrisorile nu se adresează unor străini, ci compatrioților sau familiei. Astfel unchiul său Gogu Caracas și fiul acestuia, Costică, sînt „ortografiați” *Caracache*, iar Gogu apare adesea *Gogo*.

Epitete expresive, în limba noastră, se intercalează în text. Pentru că regele, care-l primise în audiență și îl invitase la dejun, la Sinaia, chiar în „vizavi”, nu l-a putut îndeplini doleanțele juste în problema editării faimosului *Tresor de Petrossa*, neîesind din vederile sfetnicului său, D.A. Sturdza, Odobescu îl numește „ce *hahalera* de Roi”, cu sensul nehotărît, dezorientat, slab, pe care nu te poți bizui.

I.C. Brătianu e numit, ca și de alții, vizirul, respectiv „le *Vizir*” (în franceză la fel, dar fără majusculă!).

Odobescu e mare amator de porecle: D.A. Sturdza, cu care intră pînă la urmă în conflict, este „le *Microbe*”, după statura sa scundă, dar și tratat cu epitete dure, iar într-un rînd cu exclamația: „Quel drôle de pistolet!” (în argou, ce dihanie ciudată).

În aceeași scrisoare, din București, de la 10/22 iunie 1887, se mai aștepta ca „le *Microbe* s-o milostivi cu mine”, adică ar pune capăt supărărilor lui din cauza tergiversărilor editorului parizian al *Tezaurului*, Jules Rothschild, pe care-l caracterizează, ca în basme, „voinicos dar fricos”. În aceeași scrisoare, către soția lui, urmează de îndată după pasajul cu „*Microbul*” și sîrînd la alt subiect: „La sulfina n'a pas encore fleuri...”⁽³⁾

Ultimul cuvînt românesc, printre știutele din țară, e refuzul lui Kogălniceanu de a-și da o fată după „*Prikindel*” (porecla lui Costică Caracas).

Cu porecla *Flaimuc*, personaj din comedie lui Vasile Alecsandri, este grațificat Mișu Văcărescu, alias *Claymoor*, celebrul cronicar monden: *Michou Flaimuc*, pe jumătate francizat, pe cealaltă anglicizat ortografic.

Ionel Brătianu, dolofan în adolescență, rămăsese în acea vreme cu porecla „le *Pepelel* Bratiano”. Profesorul universitar Andrei Vizanti, frunțaș liberal, ba chiar ministerial, pînă la urmă însă delapidator și fugit în America, unde i s-a pierdut urma, este „un certain Vizanti, que je ne connais pas, mais que l'on dit être une *secătură*...”⁽⁴⁾.

Într-o insirare de lideri liberali detestați, sînt numiți la urmă „les plus likniți, le fada Statesco et le *limbricos*” *Pherekyde*.

După ce spune că ceilalți sînt de aceeași teapă (à l'avenant), încheie cu o strașnică urare românească: „*Vedea-i-aș pe toți dincolo de unde și-a înfărcat dracu copiii, sus pe maidanul*” (cuvînt indecifrabil)...

Ura lui împotriva regimului brătienist nu era numai de ordin personal, ci se sprijinea pe o justă intuiție a momentu-

3) „Sulfina n-a înflorit încă”.
4) „...un anume Vizanti, pe care nu-l cunosc, dar despre care se spune că e o *secătură*...” (scrisoarea 1279, București, 26 august/7 septembrie 1887).
5) „...cel mai *likniți* (?) nesăratul Stătescu și *limbricosul* Perechide”.

amlază obișnuită), fragment dintr-un roman. Despre Tudor Vianu — teoretician al artei cinematografice scrie, cu pătrundere, Grigore Traian Pop. Din intervențiile la Colocviile „Ramuri” se publică în extenso contribuțiile lui Mihai Sora (*Poezia și trei tipuri de lectură*) și Mihai Zamfir (*A citi altfel poezia*), acesta din urmă propunînd cu aplomb „ieșirea decisă din metodologia tradițională” și renunțarea la istoricitate în favoarea unei „acronicități” ce ar face să se „rupă cu un secol de pozitivism și de digresivitate amatoristă”, formulă prin care autorul înțelege toată critica românească, de la Maioreșcu pînă la cea contemporană, acuzată în bloc de a fi „lovită de diacronie”. Fără a fi practicat pînă acum o critică în care actul de valorificare să fie precumpănitor, Mihai Zamfir crede însă că „selectarea valorilor (inclusiv a celor poetice) se dovedește a fi infinit mai facilă decît descrierea lor” și „ca dovadă supremă, îl socotește pe Teodor Pică drept unul dintre marii poeți ai epocii de după 1960: de unde se vede că, totuși, selecția valorilor este de fapt dificilă și că într-adevăr măsura competenței critice.

R. V.

Munții Păcii

Cînd Munții Persani au rămas în urmă, cu fabuloasele lor păduri, în fața mea s-a deschis o priveliște pe care n-aveam s-o uit nîciodată. Departe, la miazăzi, un șir de munți se ducea spre Apus, schimbînd întreaga înfățișare a lumii. Lumați din spate de razele soarelui, păreau albaștri. Zi de zi, m-am prelinș în lungul lor, nescăpîndu-i o clipă din priviri, schimbîndu-i cu ochii, cu suflul, încercînd să încorporez în ființa mea nobila lor ființă.

Așa mi-au apărut, la jumătatea unei revelatoare călătorii, într-un timp cînd se clătinau temeliile lumii, Munții Făgărașului — proiectați pe cerul de la miazăzi. Noaptea puteau să dispară, dar în zorii zilei următoare se arătau iarăși. Totul în preajma lor era neîntinat și pur, și însăși ființa lor părea străvezie.

Dacă acei munți n-ar purta — ca pe un titlu de noblete și ca un farmec în plus — numele pe care îl poartă, iar eu ar trebui să le dau unul, gîndindu-mă la splendoarea lor, le-aș spune Munții Păcii.

Fiindcă există o splendoare a păcii, pe care o uităm tot mai mult, care nu e doar negarea războiului, ci însăși splendoarea dintru început a lumii.

Geo Bogza

lui conjunctural, cînd conducerea statală era în curs de totală înfăptuire politico-economică, la interesele germane. De aceea spera, în corpul aceleiași scrisori, că nu va reuși Brătianu „...să tirască pe românii împotriva Franței și a Rusiei, alături de acești murdari nemți, aci urîți și disprețuiți de toată lumea de la opincă pînă la Vlădică”⁽⁶⁾.

CU ACESTE cuvinte ne aflăm într-un sector foarte bogat, al zicalilor și proverbelor sau doar al expresiilor populare, pe care marele prozator le intercalează foarte adesea în scrisorile lui familiale, adică în textul francez.

Începem cu o tradiție pascală: „În timpul lipsei mele de acasă, Anicuța a venit cu toți copiii săi, să-mi ceară iertăciune de Paști, pentru că se duceau să se împărtășească la biserica Icoanei” (scris. 1143).

Ajuns la ananghie, Odobescu apelează adesea la Dumnezeu, iar alteori, tot atît de frecvent, față de imposibilitatea de a se pune bănește pe linia de plutire, făcînd față atît creditorilor cit și nevoilor familiale, exclamă, rînd pe rînd: „*Si de unde*”, sau „*Dar de unde, Măria Ta?*”, ori „*Dar cînd, Măria Ta?*”, iar la capătul răbdării: „*Pînă cînd, Măria Ta?*”.

Măria Sa era la el fie destinul, pe care-l socotea factorul hotărîtor, sau norocul, bun ori rău, iar în ultimă instanță, factorul constituțional suprem: „*Dar pînă atunci cu ce să trăiesc, Dumnezeule mare! Pînă cînd, Măria Ta! Fir-ar Măria Sa de ris! Calicul și fricosul, dracul să-i ia pe toți...*” (scris. 1409 către Sașa, București, 31 ianuarie/12 februarie 1888).

Regele fusese poreclit de Ioan Ianov în faimosul său cîntec, *von Kalikenberg* (1871), ilustrîndu-i zgîrcenia notorie. Epitete dure se întîlnesc în scrisoarea 1390, din 10/22 ianuarie 1888, cu justa observație că nu se mai văzuse la noi șef de stat neîesind din cuvintele șefului său de guvern:

„Asta nu s-a mai văzut în țara noastră. Ah! Săracu bietu Vodă Cuza! Nu se născuse prinț, nici rege, dar n-a fost nîciodată și nici nu s-ar fi mărturisit neputințos înaintea unui ministru!”

Într-adevăr, defunctul (bietul!) Alexandru I. Cuza a fost un domnitor popular, dar și autoritar față de miniștrii săi.

Tot în această scrisoare, Odobescu exclamă: „...ne înfundăm de tot, de tot, de tot!” Și mai jos: „*Sbieară țara sub unghiele ciocoiului îngimfat de la Pitești!*”, pe care l-a adunat din gunoale [cuvînt indecifrabil sau *Tuluncelor*] *Nenea Gogu al nostru*”.

Nu știm la ce anume se referă Odobescu afirmînd că unchiul său, nenea Gogu Caracas, i-ar fi fost cîndva de așa mare folos viitorului premier. Era, se vede, ceva știut, în tradiția familiei lui.

SA NE INTOARCEM însă la mai scurtele forme de vorbire populară, cu care, spuneam, Odobescu își împănază scrisorile în limba franceză.

Începem cu gastronomia, care totdeauna l-a preocupat pe autorul lui *Pseudokinegetikos*. Sînt feluri naționale pe care le considera intraductibile, ca *ghiu-demul*, *laptele bătut*, *borșul cu miel*, *cega marinată*, *dulcețurile* etc. Cite un prînz la „restaurantul național Iordake (ex-Hugues)”, știînd că le va da, Sașei și Ioanei, apă la gură, a constat din „...un borș de cap cu hrean, ardei umpluți, o flegică cu castraveți acriți și fragi” (scrisoarea 1206, 30 mai/11 iunie 1887).

Meniul său, frugal sau copios, acasă sau în oraș, ocupă un loc aproape nelipsit în corespondența sa cu Sașa și Jeanne.

Tot atît de numeroase sînt și formele de vorbire populară.

6) Scrisoarea 1414.5/17 februarie 1888, către Sașa Odobescu, ultimele cuvinte subliniate în limba română.

7) Primul ministru Ion C. Brătianu, din 1876!

Zicale:

„...țara pierde și... se piaptănă” (pag. 133).

„...s-a făcut agurida miere” (pentru schimbarea în bine a relațiilor dintre I.C. Brătianu și M. Kogălniceanu, pag. 133—134).

„...să vie îndărăt cînd l-oi chema eu...” (pag. 184).

„...se bagă peste tot, ca măraru în varză...” (pag. 192).

„...vedea-i-aș mai rău” (pag. 250).

„Este cazul să repetăm proverbul românesc: Nu te amesteca în gunoi, că te mîنینcă porcii” (pag. 288).

„...dacă n'o ploa, dar tot o să pice” (pag. 300).

„...nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimereste...” (pag. 338—337).

„...ce n-duce anul aduce ceasul...” (pag. 392).

„...La ce e mai rău te poți aștepta de la dușmani!” (pag. 346).

„...Mulț a fost, puțin a rămas...” (pag. 561).

Expresii curente:

„...dacă nu mi s-ar rupe inima vîzînd în ce stare a ajuns și el, vai de dînsul!” (pag. 288).

„...mi-e tare dor de voi” (pag. 325).

„Vorbă să fie!” (pag. 330).

„...am și eu ac de cojocul lor” (pag. 340).

„...m-a cam tras pe sfoară” (pag. 355).

„...bătu-l-ar pupăzile” (pag. 357).

„...unde e norocul...” (pag. 364).

„...Mi-am luat inima în dinți...” (pag. 394).

„...Ti-ai găsit!” (pag. 417).

„...Bun e Dumnezeu!” (pag. 419).

„Atunci o să-mi văd visul cu ochii” (pag. 422).

„...pică pară să te mîنینe” (pag. 445).

„...îmi vine peste mină” (ibid).

OPRIM aici prea lungul nostru pomelnic care ilustrează legătura permanentă a marelui prozator cu plasma vie a limbii, chiar dacă prefera în corespondența sa familială limba curentă franceză⁽⁸⁾ (fără echivalențe de același izvor genuin!).

În final, ca o notă delectabilă, dar de altă natură, vom spicui din însemnările epistolare ale lui Odobescu despre plăcerea lui de a trage în plămîni mireasma îmbătătoare a teilor înfloriți. Scria Sașei, de la București, la 11/23 iunie 1887 (traducem): „*Acî teii au început a înflori; e un parfum pe care-l ador și care-mi îmbalsămează simțurile și chiar inima și spiritul; de asemenea cred că acționează asupra-mi în bine, sub toate raporturile; vei băga de seamă*”.

Peste șase zile: „*Costică Caracas a venit să mă ia înainte de cină să facem un «tur» la șosea unde teii sînt în toată frumusețea lor. Măcar aceasta e plăcut*”.

A doua zi: „...mi-era atît de lehamite de aceste veșnice neizbutiri, încît seara am luat o trăsură și m-am dus să respir un ceas întreg aerul îmbibat de teii de la șosea. Plouase toată ziua și pămîntul era stropit. Mai bătea un vîntuleț destul de rece care împrăstia în toate părțile efluviiile arborilor parfumați”.

După alte cinci zile: „*Îți mărturisesc că principala mea aspirație și singura-mi plăcere, în mijlocul nemăpomenitelor tribulații pe care le străbat, este să mă plimb pe seară solitar în trăsură, la șosea, și să încerc a nu gîndi la nimic, aspirînd aerul și teiul și privînd luna pe cer*”!

În drum spre Paris, trecînd prin Florența, la 15 iunie 1888, încerca aceleași senzații plăcute: „*În grădini, teii înmiresmau pe căldură*...”

A cumpărat atunci, cu prețul modic de 50 de centime, un buchet de trandafiri, garoafe, iasomie, lămiță și flori de portocal.

Șerban Cioculescu

8) Precizăm: exclusiv cuvintele subliniate sînt în românește (în contextul francez al scrisorii)!

Ideea de pace la clasicii noștri

IN MILENARA și involburata sa istorie, poporul român a fost în sufleteț neconținut de idealul sublim al păcii, al conviețuirii pașnice și bune înțelegeri cu popoarele vecine, confirmând adevărul fundamental, de neîgăduit, că niciodată nu a întreprins acțiuni de cucerire și de supunere a altor țări. Luptele eroice pe care a fost nevoit să le poarte, de-a lungul veacurilor, au fost lupte de apărare a pământului strămoșesc, a libertății și neatinării sale, de păstrare a ființei naționale. Năzuința sa de pace era determinată de dorința și de necesitatea de a putea lucra în liniște la propășirea sa și a patriei, de a se putea bucura de roadele muncii sale, de darnicia și frumusețea pământului pe care viețuia din vechime.

Scriitorii români au cîntat pacea și ca izvor al înfrumusețării vieții umane, al belșugului, îndepărtînd relele și suferințele, asigurînd un viitor luminos. O astfel de viziune întîlnim încă de la începuturile literaturii române moderne. De pildă, în sonetul *Pacea* al lui Iancu Văcărescu: „Scump însărcinată de flori, spicuri, poame, / Dăruiește nouă faceri mij de bine! / Izgonește rele, boale, ciună, foame! / Prea întemeie-te fă s-avem cu tine / Sfintele de neamuri prăvăli econoame! / Fericirea noastră nezmîntită ține!“ În „Curierul românesc“ din 7 iunie 1829, unde a apărut sonetul, Ion Heliade Rădulescu sublinia că el este expresia unor sentimente generale: „Acestă chemare a păcii, ce face prin acest sonet dumnealui marele logofăt Iancu Văcărescu, este o chemare și un glas de obște al tuturor românilor.“

În același sens, în poezia *Pace*, George Coșbuc o celebra ca izvor al liniștii sufletești, al bucuriei de a munci și trăi, însăși natura participînd cu farmecul ei: „Coasa va dormi și sapa / Va tăcea cîntarea-n griu. / Și-o s-auzi ca-n vis cum apa / Pe sub iaz se mai frîmîntă, / Și privighetori cum cîntă / Dincolo de riu. // Noaptea-ntr-o să-si mîmure / Aolea povestea lor. / Și ieșind de prin pădure, / Căprioarele pe creste / Vor căta prin văi de este / Pace la izvor.“

Cunoscători ai trecutului eroic, ai sentimentelor și aspirațiilor care au dăinuit mereu vii în inima și conștiința neamului nostru, scriitorii români au relevat cu pregnanță, în pagini de emoționantă vibrație artistică, tradiția îndelungată și permanentă în contemporaneitate a ideii de pace, ca o componentă indestructibilă a destinului nostru istoric. Voința de pace a poporului român, afirmată încă din îndepărtate și zbuciumate vremuri, și-a aflat o strălucită expresie în *Seri-soarea III* a lui M. Eminescu. Cu curaj și demnitate, Mircea cel Mare îl intimpează pe Balazid cu gînd de pace, pentru a asigura liniștea și neatinarea țării, însă îl avertiza că românii vor ști să răspundă cum se cuvine dacă li se va nesocoti acest sincer gînd.

Cercetînd evoluția, vicisitudinile și zguduirile istoriei, M. Eminescu ajungea la concluzia că seismele cele mai dezastruoase din destinul popoarelor sînt războaiele, provocate de stăpînitorii lor, de

capetele încoronate, din interese străine de sentimentele și voința maselor. În romanul său *Geniu pustiu*, prin intermediul personajului Toma Nour, poetul pleda pentru înlăturarea războaielor, susținînd că aplanarea conflictelor se poate realiza pe cale pașnică, sau, cum spunem astăzi, la masa tratativelor. Dînd noțiunii de „cosmopolitism“ o accepție structural diferită de cea actuală, în sensul de bună înțelegere și înfrățire între popoare, M. Eminescu considera că era singura soluție posibilă pentru a asigura pacea și binele umanității, scriînd: „Cei mai nalți și mai veninoși nori sunt monarhii... Trăsnețele lor cu care ruină, seacă, ucid popoară întregi sunt rezbelele. Sfărîmați monarhii! Desființați rezbelul și nu chemați certele popoarelor decît înaintea Tribunalului popoarelor și atunci cosmopolitismul cel mai fericit va încălzi pămîntul cu razele sale de pace și de bine.“

În viziunea scriitorilor noștri clasici, conformă cu adevărul istoric, poporul român și vitejii lui volvezi erau nevoiți să poarte războaie numai pentru a respinge pe cîmpul de luptă, pentru a-și apăra țara și ființa neamului, trăind cu neînmurțită bucurie vremea de pace, de liniștită muncă și de biruință a strădanilor de mai bine. Năzuința de pace a românilor și sentimentul înălțător al dobinzirii ei l-a exprimat St.O. Iosif în poemul istoric *Din zile mari*, scris în 1904 cu prilejul împlinirii a patru sute de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, în capitolul sugestiv intitulat *Zile de pace*: „Dup-atîtea mari războaie / Cu izbîndă și cu slavă, / Înflorește iar în țară / Pacea plină de belșug. // Pe ogoare unde-atîta / Singe-a curs, răsună iarăși / Strigătul cîstit și vesel / Al plugarului la plug.“

În concepția lui Panait Cerna din poezia *Către pace*, marele vis al lui Mihai Viteazul de a uni pe toți românii într-o singură țară, în una și aceeași națiune, trebuia îndeplinit în numele și sub garanția păcii, ca o condiție unică a propășirii și întăririi poporului român: „Măreț, fulgerător, dar fără ură, / Veni — și s-au plecat supuși Carpații, / Și-o clipă, după un mileniu, frații / Viu miinile și-ntînd: se cunoscură... / El a căzut, răpus de-a nopții gloată, / Și-ai lui s-au risipit tăcuți, în cete; / Dar minile ce s-au atins odată / Se caută și azi, cu vechea sete. / El a căzut, dar visul lui nu moare: / Din groapa-i tănuită, crește-o floare, / Mereu se-nalță floarea-nlăcrămată / Și-a ei mireasmă umple țara toată.“

ACTUL istoric al declarării independentei naționale a României, la 9 mai 1877, a fost îndeplinit în spiritul respectului și al bune înțelegeri dintre poporul român și celelalte popoare. În discursul rostit în memorabilă sedință a Adunării deputaților, vorbind în numele națiunii române, Mihail Kogălniceanu asigura celelalte națiuni ale Europei că, prin dobîndirea independenței și suveranității naționale, România se va consacra, în spiritul păcii, propășirii poporului român, propriului ei

PACE de Corneliu Sever Mermeze

destin, fără să amenințe sau să prejudicieze liniștea altor țări: „Trebuie să vedim că, dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliinștim pe vecinii noștri, nu este pentru ca să fim un popor de îngrijiri pentru dînsii; din contra, și încă mai mult decît pînă acum, să arătăm că sintem o națiune hotărîtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijim, ca să neliinștim pe cineva... Voim să fim independenți, pentru că voim să trăim cu viața noastră proprie.“

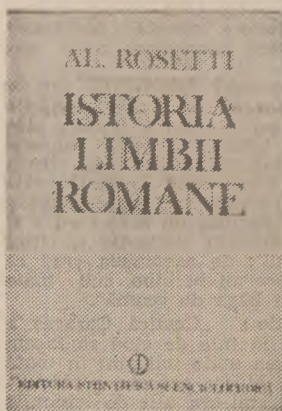
La izbucnirea primului război mondial, pînă a nu fi și țara noastră angajată în lupta dreaptă de eliberare și reîntregire națională, I. Al. Brătescu-Voinești a publicat un ciclu de articole antirăzboinice, reunite apoi în volumul *În slujba păcii*, în care demonstra că declanșarea conflagrației s-a datorat conflictelor dintre puterile militariste și imperialiste europene, interesele revansarde, acaparatoare și profitoare ale conducătorilor acestor puteri. În ansamblul lui, volumul lui I. Al. Brătescu-Voinești este însă o patetică pledoarie pentru înlăturarea războaielor, pentru triumful păcii. Scriitorul își exprima speranța că războaiele vor fi evitate prin biruința rațiunii, a creșterii conștiinței umane: „Cu toate strigătele celor nerozi și celor interesați că gîndul dispariției războaielor e o utopie irealizabilă, el se va împlini, pentru că împlinirea lui nu atîrnă decît de un plus de conștiință în omenire, iar sporirea neconținută a conștiinței e o lege a naturii.“ I. Al. Brătescu-Voinești arăta că „acest uriaș măcel la care asistăm,

din innăbușire de conștiință izvorăște și în scop de innăbușire de conștiință s-a dezlănțuit. Nu popoarele l-au pregătit, nu ele l-au pornit, ci stăpînirile amenințate în prerogativele lor și-n lăcomia lor.“ Sporirea rațiunii și a conștiinței umane, a responsabilității față de destinul omenirii, sublinia I. Al. Brătescu-Voinești, va conduce la înlăturarea provocărilor războaielor, la spulberarea teoriilor absurde despre „necesitatea“ și „inevitabilitatea“ acestora.

După făurirea statului național unitar român, la 1 Decembrie 1918, instaurarea unei păci trainice era imperios necesară, pentru a putea fi bine consolidat și apărât noul edificiu istoric al națiunii noastre. Alături de întregul popor, de spiritele luminate de nobile idealuri patriotice, scriitorii au militat activ pentru impunerea și asigurarea păcii, conștienți că pacea reprezintă condiția fundamentală a desăvîrsirii unității naționale. De pildă în articolul *Pacea*, inclus în volumul *În marginea epopoei*, apărut în 1919, E. Lovinescu își mărturisea „credința într-o pace definitivă și victorioasă“, în „pacea României tuturor românilor“. Biruința cauzei drepte a eliberării românilor de sub stăpînirea străină și a reîntregirii neamului îl îndreptățește pe E. Lovinescu să afirme că „se presimte nimburi auriu al unei păci întemeiate pe libertatea popoarelor.“

Ideea de pace exprimată de scriitorii noștri clasici reprezintă o nobilă tradiție a voinței de pace afirmată astăzi unanim de poporul român, cu tenacitate și luciditate, cu simțul răspunderii pentru destinul umanității.

Teodor Vărgolici

NU DE MULT a apărut în librării *Istoria limbii române*. Partea I. *De la origini pînă la începutul secolului al XVII-lea*, ediție definitivă de acad. Al. Rosetti (Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, 934 p.), reprezentînd încununarea unor cercetări îndelungate, începute acum mai bine de șase decenii. Într-adevăr, dacă vom lua în considerație teza de la Școala de înalte studii filologice și istorice din Paris, consacrată *rotacismului în limba română* (1924) și cea de doctorat de la Sorbona, *Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle* (Cercetări de fonetică a limbii române în secolul al XVI-lea, 1926), vom putea constata că de aici a început seria de investigații științifice, materializate în monumentală *Istoria limbii române*, realizată treptat, începînd din 1932, în șase volume, tipărite în mai multe ediții, mereu îmbogățite și aduse la zi cu bibliografia. În forma de față, reprezentînd un impunător volum de aproape o mie de pagini, această este a treia ediție, după cele din 1938 și 1978, ce include — după cum precizează autorul — „unele modificări în expunerea problemelor, precum și adaosuri în text și

în note, în scopul de a tine lucrarea la curent cu informația nouă“ (*Prefață*, p. 7). De asemenea, în ampla *Anexă*, cuprinzînd numeroase studii de detaliu, care completează expunerea sistematică din corpul *Istoriei*, au fost adăugate câteva zeci de articole, publicate în reviste, în ultimii ani, începînd din 1972 pînă în 1985, și un studiu inedit, *Observații asupra textului și limbii Psaltirii Hurmuzakj* (secolul al XVI-lea).

Într-un *Scurt istoric al elaborării prezentei lucrări* citim cu emoție câteva confesiuni ale maestrului ce-a fost și este, în continuare, profesor și îndrumător al multor generații de studenți și cercetători, dintre care unii i-au devenit colegi la Universitate și la Academie: „Trebuie să mărturisesc din capul locului — spune D-sa — că încerc astăzi un sentiment ciudat: al călătorului care, părăsind virful muntelui, privește mirat pantele lui abrupte și se întreabă cum de a fost în stare să le urce?“ (p. 9). Studiind cu atenție lucrările anterioare ale lui B. P. Hasdeu, Ov. Densusianu, A. I. Philippide și S. Pușcariu, însușindu-și mai ales de la maestrul școlii lingvistice franceze, P. J. Rousselot, A. Meillet, M. Roques și J. Gillieron, metode riguroase de cercetare și interpretare a faptelor de limbă, extrase din texte și documente vechi sau înregistrate cu aparate moderne, savantul a reușit să dea publicului românesc, tineretului studios o nouă expunere sintetică a istoriei limbii noastre, expunere ce a devenit în ultimele cinci decenii una din cărțile de capătii ale tuturor celor care doresc să cunoască momentele fundamentale și specificul evoluției limbii române în timp și spațiu, de la epoca latină pînă în actualitate. Merită să reproducem aici definiția genealogică a limbii române, dăruită de acad. Al. Rosetti, la începutul expune-

rii sale, ca un aforism: „Limba română este limba latină vorbită neîntrerupt în partea orientală a Imperiului Roman, cuprinzînd provinciile dunărene romanizate (Dacia, Panonia de sud, Dardania, Moesia Superioară și Inferioară), din momentul pătrunderii limbii latine și pînă în zilele noastre“ (p. 75).

În funcție de această concepție profund științifică, *Istoria limbii române* este structurată în șase părți, cuprinzînd: I) „stadiul de evoluție a latinei ce stă la baza limbii române“ (p. 13), din secolele I-IV ale erei noastre; II) „influența substratului“, în aceeași perioadă, și anume a limbii trace vorbite de daco-geți, ce și-au însușit treptat limba latină, transmitîndu-i o serie de particularități fonetice, gramaticale și un apreciazabil număr de cuvinte din fondul cel mai activ; de asemenea, influența altor limbi vechi din zona sud-est europeană: ilira, greaca, iranica și, poate, germanica; III) influența limbii slave vechi, din epoca migrației populației respective (sec. VI-VII) pînă către secolul al XII-lea, cînd s-a asimilat, la nordul Dunării, populația majoritară românească, precum și influența slavonei, ca limbă de cultură; IV) româna comună, „care se întinde din sec. al VII-lea — al VIII-lea și pînă în secolul al X-lea“ (p. 375); după unele opinii, pînă într-al XII-lea), cînd au început să se diferențieze dialectul daco-român (cu viitorul dialect istoric român) de cel aromân (cu cel meglenoromân); V) influențele reciproce româno-maghiare, începînd din secolele al XI-lea — al XII-lea, precum și influența românească în limbile slave vecine (ucraineană, polonă, slovacă, sirbo-croată și bulgară); VI) istoria limbii române din secolul al XIII-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea, mai întîi, pe baza atestărilor sporadice din secolele XIII-XV, iar apoi, într-o

expunere sistematică, pe baza documentelor și textelor în limba națională, începînd cu scrisoarea lui Neacșu din Cimpo-lung (1521); fonetica, morfologia, formarea cuvintelor și vocabularul propriu-zis.

DACĂ la acest voluminos tom adăugăm *Istoria limbii române literare*, de la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea, realizată în colaborare cu prof. B. Cazacu, membru corespondent al Academiei, și prof. Liviu Onu (1961; ed. 2, revăzută și adăugită, 1971), precum și cele două volume cuprinzînd *Studii de istoria limbii române literare, secolul al XIX-lea* (1969), avînd drept redactori responsabili pe acad. Al. Rosetti și pe prof. B. Cazacu, realizate cu colaborarea mai multor cercetători, unii elevi direcți ai maestrului, avem în față expunerea întregii evoluții a limbii noastre, de la origine pînă la desăvîrsirea ei ca instrument și expresie a culturii moderne, alături de marile literatururi, franceza, italiana, spaniola, portugheza și altele, precum și de celelalte limbi naționale europene.

Desigur, în ultimele decenii au apărut și alte istorii ale limbii române, integrale sau pe anumite epoci, realizate în colectiv sau ca opere individuale: toate însă dă-torează foarte mult sintezei rosetiene, care a jalonat liniile directoare ale cercetării și explicării faptelor lingvistice, ale conturării perioadelor de evoluție a limbii noastre naționale. Acest lucru este cu atît mai prețios, cu cît — după fericita expresie, formulată nu de mult de tovarășul Gheorghe Rădulescu, în paginile „Româ-nice literare“ (16 octombrie 1986) — „limba și cultura ne definesc și ne legitimează ca popor în constelația umanității“.

G. Mihăilă

Amintiri de scriitor

INTITULATĂ *Viață și vis*, subintitulată *Memoriile unui scriitor*, cartea lui Virgiliu Monda cuprinde douăzeci și trei de capitole grupe și sub un al treilea titlu (*Scriu — și există*), ceea ce ar putea indica existența unei urmărit. De altfel, autorul (care împlinește la 22 decembrie, pe stil vechi, terribila vîrstă de 83 de ani) a oprit scrierea principalelor evenimente ale vieții sale în toamna lui 1943, adăugînd aceste fraze: „Dar destul. Am împlinit cîzeci de ani de activitate literară; acesu-nu constituie un motiv să nu mă așez azi la masa de scris. Am în minte efectul unei nuvele. Spor la lucru! Principiul este să zămisleşti ceva”, a scris Van Gogh. Dacă nu visez, nu sînt ar că dorm; dacă nu scriu, nu sînt ar că trăiesc”. Reținînd admirabila forță de încheiere, și care ne trimite la de-al treilea titlu purtat de acest volum, să facem totuși un mic calcul. Nu înainte de a spune că Virgiliu Monda debutat cu poezia în amurg în „Literatură” lui Macedonski din 1918 (o mărește el însuși în capitolul VI) și că una, pe atunci, Virgiliu Moscovi, nu pe care l-a schimbat în Virgiliu Monda, cînd, după placheta de versuri *Fîntînile* apărută în 1923, a trecut la proză, debutînd în 1933, cu romanul *Testament domnișoarei Brebu*. Calculul ar fi următorul: socotiți din 1918, șazeici de ani dau 1978. Dar de ce constatarea cu cîntina e „lipită” la 1943, cînd autorul nu a mai mult de un sfert de veac de la începutul să publice și vreo treizeci cînd scria? După unele amănunte, este de fapt anul scrierii amintirilor, sau mai există în memoria autorului interesant de consemnat între 1943 și 1978? El a continuat nu numai a scrie a publica în acest timp (șase romane o culegere de nuvele) dar, ca medic, trăit mai departe între scriitori, fiind-le pînă la pensionare, cum să zic, res-sabil nemijlocit cu sănătatea la fosta clinică a Uniunii și apoi la cea a celor. E așadar de așteptat ca amintirile sale să fie la fel de vii și după acel dint „Sfîrșit” așternut în josul ultimei linii, în care eu văd sfîrșitul doar al prim volum și nicidecum al memoriei, trebuie să tindă spre atingerea datei la care se rotunjesc cu adevărat cele șase decenii de activitate literară pomenite de memorialist.

Viață și vis este o carte foarte plăcută printr-un anumit echilibru al mijloacelor, aș zice chiar prin seninătate, una din cele mai bune opere în proză ale autorului. Deoarece a început cu poezie în manieră alegorică și simbolistă), Virgiliu Monda s-a văzut mai apoi nevoit și înfruntat în romane înclinată lirică, care a fost perfect conștient. Fratele său, poetul A. Toma, care i-a citit versuri și o schiță din adolescență, ar fi spus net: „Poeziile nu fac nici o parale. În schiță însă dai dovadă de oarecare dar al povestirii și al notațiilor vii. Dacă cumva vei ajunge să realizezi ceva în literatură, dă că aceasta va fi în proză”. Mai pe urmă, același sfat primit în 1913 este înregistrat de Virgiliu Monda și într-un interviu din „Facla”, 1936, sub forma: „Așă-te de versuri și țin-te de proză!” **Romanul românesc în interviuri, II.** Cum ar fi fost, autorul i-a dat curs, făcînd poezia în favoarea prozei. Dar poezia s-a răzbușat, primele romane sînd impregnate de lirism. Sub influența scrierii lui Lovinescu despre proză, Virgiliu Monda a încercat să-și obiectiveze imaginația (recunoscînd că încercarea de a menține în obiectivitatea epică l-a stăpînit mai cu seamă la maturitate). Acest sfat n-a împiedicat totuși ca romanul *Trubendal*, socotit de unii critici cel mai lăz al autorului, să aibă multe din însușirile prozei romantice și gotice, în pictat, atmosferă și personaje: e drept că a precizat că stilul lui este obiectiv, în va rămîne și în *Tineretea unui artist* în celelalte. Dacă fantezia lui Virgiliu Monda a fost totdeauna puțin romanțată, factura romanelor a devenit cu timpul tot mai clasică.

Acest clasicism al scriiturii își aliază în *Viață și vis* și un clasicism al observației. În tot autobiografismul inerent, autorul arată mai puțin liric îndușat și mai puțin de umor decît în *Trubendal* sau, în general, în romane. Atenția memorialistului se îndreaptă spre lumea prin care trece. E uimitor cît de rară este urzeanța retrospectivă ori confesivă a acestor morii. Nu aflăm aproape nimic despre viața lăuntrică a autorului-personaj, despre greutățile sale, despre iubiri, deștii ori drame morale. Dinu Nicodin scrie în 1941: „Mă bucur că ai dobîndit, liniștea la care aveai drept. Și adică pomenesti de recunoștință...” De ce că Virgiliu Monda avușese neplăcerea și că generosul Dinu Nicodin îl ajută, cum făcuse cu alții de ale căror mii avea cunoștință. Altit e tot ce sîntem ați să întrezărim printr-un colț, ridicat, perdelei. Discreția aceasta, lăudabilă fapt de civilizație a sufletului, pretă însă într-o carte de memorii riscul a ne induce în eroare asupra omului. Tem împinși de pudorarea excesivă, de isuniile sistematice referitoare la difi-

cultăți materiale și spirituale, să ne facem despre om o idee ciudată și anume că rareori a fost cineva mai mulțumit cu soarta sa ca Virgiliu Monda. O undă de împăcare, mai mult, de fericire, străbate realizările și eșecurile (rarissime) ale unei vieți care nu întîmpină dificultăți majore (sau ele sînt tăcute?), fiind, din contra, răsăfată și norocoasă ca puține altele (sau neșansele nu ne sînt istorisite?). Chestiunea nu ține de mediul înstărit din care scriitorul-medic provine și care i-a permis să se instruiască temeinic, să călătorească, să învețe cîteva limbi și să-și vadă, apoi, în liniște, de dubla lui profesiune. De altfel, Virgiliu Monda însuși nu pune nici un preț pe zolism și pe explicații legate de origine. E mai curînd vorba la el de o concepție de viață și de una literară. Nu știu pe care s-o consider primară. Om afabil, bine educat, incapabil de ranchiună și din gura căruia n-a ieșit un singur cuvînt urit despre confrății săi, în sprijinul cărora, ca medic, a sărit de atîtea ori, Virgiliu Monda nu este, ca scriitor, adeptul psihologismului. Sensibilitatea lui este clasică prin pudorare. A povesti despre sine altfel decît prin prisma unor împrejurări de viață comune tuturor i se pare neconvenabil. De cîte ori citează o laudă a cuiva, își ia măsuri de prevedere relativizînd-o. Cu atît mai mult nu crede în interesul pentru memorialistică al dezvăluirii propriilor subterane suferințe. Se pictează pe sine așa cum îi pictează în autobiografie și pe alții: mai degrabă ca ființă socială, văzută din exterior, pe latura comportamentului. Interioritatea, aceea secretă și, prin forța lucrurilor, uneori morbidă, stranie, nu e de găsit în

aceste pagini. Nu fac decît să constat formula literară, deși nu pot nega că ea m-a mirat la autorul lui *Trubendal*. Cînd vorbește despre sine, Virgiliu Monda este mult mai clasic decît cînd se referă la personajele din ficțiunile sale. Cu precizarea că, în *Viață și vis* nu mai întîlnim nimic din tulburea atmosferă morală a unora dintre romane, ci o evocare limpede și realistă a oamenilor, după tehnica baso-reliefului, cu umor sănătos și într-un stil lapidar și economic. Dacă acest mod de a zugrăvi lumea și oamenii se potrivește în toate cazurile, aceasta rămîne însă de văzut.

El este eficient, bunăoară, în paginile despre copilăria ploieșteană, despre anii de școală și de refugiu, în timpul războiului mondial. Mi s-au părut paginile cele mai izbutite din carte, alcătuiind un fel de *Bildungsroman*, de o remarcabilă vigoare și gingășie, în care distingem siluetele părinților, micile evenimente cotidiene, casele și locurile copilăriei, atmosfera din refugiu etc. De pe acum se vedește norocul scriitorului în cunoașterea unor contemporani de seamă: fiindcă este, neîndoielnic, un noroc pe care nu-l avem toți, de a merge, la șase ani, cu tatăl, la baia publică și de a întîlni acolo, nici mai mult, nici mai puțin decît pe Dobrogeanu Gherea; sau de a descoperi că băiatul zdravăn, care căsca toată vremea ochii prin ferestrele atelierului de pictat firme al tatălui, nu e altul decît viitorul pictor Iser; sau de a afla din gura aceluiași tată cum a însoțit el pe Macedonski și pe Cantili pe drumul cu bicicleta — astăzi consemnat în istoriile literaturii — de la București la Brașov; sau de a scăpa de recrutare — și de front —

PIINEA — compoziție de Nicolae Apostol

Daniel DRĂGAN:

„Tare ca piatra”

(Editura Cartea Românească)

EXponent al unui neo-naturalism post-modernist, caracterizat prin atenția acordată fluxului evenimential, evocării unor scene de viziune trăită, Daniel Drăgan respinge tentațiile fantastice (exceptînd nuvele *Drum spre Arania*), cit și formele insolite ale romanului. Opțiunea sa e orientată spre o modalitate tradițional-tranzitivă, aplicată „studiului exact al vieții” (Zola). Daniel Drăgan a debutat în 1978, cu romanul-reportaj *Doi ori doi*, de aspect precumpănitor tranzitiv — roman care răspundea unor solicitări imediate ale momentului și care punea bazele unei ample tetralogii ciclice-uzinale. În cel de-al doilea volum al acestui ciclu, *Oceanul*, aria investigației romanice se limitea la același spațiu uzinal și avînd în vedere un timp critic — al trecerii spre o nouă calitate. Și aici, ca și în *Doi ori doi*, precumpănă aceași scriitură programatic neanalitică. Cel de-al treilea volum al ciclului, *Podul*, ilustrează sinteza tehnicilor folosite în primele două romane: a *personajului observator* (omniscient) și a *relatării obiective*, prin alternarea registrelor și cu inserția evocării unui narator (Vlad Barna) în reliefaarea conflictului dintre generații, în contextul unor mari bălăii industriale, într-un angrenaj complex, interpretat de

către autor drept „sistem în sistem în sistem”.

Cel de-al patrulea volum al ciclului: *Tare ca piatra* (apărut tot la Editura Cartea Românească, în 1986) încheie tetralogia ciclică, înscriindu-se cronologic după *Oceanul*. Prozatorul urmărește cu precădere reacțiile unor personaje singulare, surorine în procesul revoluției social-politice din deceniile cinci și șase, atenția fiindu-i reținută de aspectele etice.

În toate cele patru romane ale ciclului, problema de bază e cea a revoluției cu „determinările ei fierbinți”, accentul căzînd pe dramele unor ființe ce-și asumaseră abuziv „rolul de necesitate istorică, de condiție obiectivă și principiu călăuzitor”. O asemenea ființă este — printre altele — Maria Suru, personajul central al romanului *Tare ca piatra*, care — după caracterizarea altui personaj al aceluiași roman — „n-a fost mai rea decît i-a cerut situația, timpul și răspunderea pe care revoluția o pusese pe umerii ei” și a cărei personalitate se formase în „climatul urei” — „ura adîncă și neîmpăcată asupra (sic!) dușmanului de clasă”.

Maria Suru face parte dintr-o categorie de personaje feminine în care literatura noastră excelează — toate caracterizate printr-o fire aprigă, însetate de putere, ființe bărbătoase, intruchipare a unor forte malefice. Între toate acestea, Maria Suru este o ființă aparte, ea fiind produsul unei epoci istorice deosebită de cele anterioare; este o femeie nefemeie, manifestînd o repulsie patologică față de atingerea cu un bărbat („Bărbații sînt duri, brutali, bestii, gîndea pe cînd avea treizeci și patru de ani...”). Avea — după cum observase șeful ei Bică — un mod

fiindcă locotenentul însărcinat să te ia în primire este actorul Ion Manolescu, ale cărui roluri le știi pe de rost... Un anumit aer, nepăsător și vesel, al tinereții, deși confruntată cu războiul, este bine surprins și aici hazardul care ține cu eroul nostru ne reconfortează.

DIN păcate, odată încheiați anii de formare, memorialistica lui Virgiliu Monda o apucă pe două căi — cînd paralele, cînd impletite — care însă nu-i mai pun în valoare metoda descriptivă neanalitică și euforică: pe de o parte, ni se înfățișează amintirile legate de viața literară, cu numeroase portrete de scriitori, pe de alta, acelea păstrate din îndelungile și repetatele călătorii în străinătate. Portretele sînt cam anecdotice, dar nu concentrate ca acelea ale lui Lovinescu pe o *qualité maitresse*, ci dezlinate, disperate conform hazardului aducerii aminte. Sigur că sînt în ele notații psihologice pătrunzătoare sau formulări inteligente și literare de neuitat (cum ar fi aceea despre profesorul de psihiatrie Al. Obregia: „un bătrînel blind, și jovial, care avea darul de a se înțelege cu orice nebul, așa cum sfîntul Francisc din Assisi — il *poverello* — se înțelegea cu păsărelele”), dar, în general, ele mi se par ocazionale și neadîncite, pitorești doar și amuzante, dar nu profunde sau, artistic, bogate. Virgiliu Monda e un observator atent, însă cam sentimental și excesiv de prudent; ca să nu lezeze, preferă să se arate amabil și binevoitor. Dar ce portret e acela care ocolește cuvîntul direct pentru că, așa cum se știe, acesta rănește? Metoda aplicată cu folos la personajele burgheze din copilărie și adolescență nu mai e utilă cînd sînt la mijloc artiști, care n-au relieful banal, exterior al celorlalte, ci o pregnanță lăuntrică, mergînd de la bizărie la boală, pe care însă autorul memoriilor nu vrea s-o sesizeze decît cel mult, în limitele unor întîmplări de fapt divers. Impresiile de călătorie la rîndul lor reflectă același spirit subțire, educat, dar seamănă prea mult cu un zbor din floare în floare. Un soi de hedonism, mereu evident și în alte sectoare ale memorialisticii, împiedică paginile respective să se fixeze adînc în mintea noastră.

Pe scurt, *Viață și vis* e o operă de proză care merită să fie citită și care pe mulți îi va incînta, poate, pentru exact ceea ce mie mi-a dispăcut. În ce mă privește, rămîn în așteptarea celui de-al doilea volum, cu o curiozitate pe care defectele celui dintîi n-au diminuat-o decît într-o măsură neînsemnată.

Nicolae Manolescu

P.S. A doua soție a lui Malorescu se numește de fapt, după cum cititorul informat își va fi dat singur seama, Ana Rosetti și nu Ana Racoviță cum a apărut din greșeală în articolul meu de săptămîna trecută.

„nelegiuit și rece” de a aborda problemele fundamentale ale vieții (amorul, de pildă). „Fire stihinică”. Maria Suru ajunge a se crede ea însăși „victimă unei anumite perioade”, în încercarea tragic-ridicolă de a deveni altceva decît putea fi, traumatizîndu-se, tiranizînd pe alții și pe ea însăși. Marginalizată de mersul istoriei, această femeie, care nu cunoscuse nimic grav în viață, începe să mediteze asupra rostului ei (și al omului) în lume, descoperînd cu stupeoare că — în ceea ce o privește „toată viața a bătut monede care nu mai circulă”. Moartea Mariei Suru semnifică dispariția unei stihii, măturată de mersul dialectic ascendent al istoriei.

Toate celelalte personaje (fiul Mariei Suru — Mircea, doctorul Terențiu, Nora, Vanda, maiorul Brătucu s.a.) se definesc în raporturile pe care le întretin cu personajul central. Astfel, fiul său, Mircea, se desprinde de sub tutela Mariei Suru, pentru a intra sub cea a Norei („Eu te-am înșurat cu mine” — îi spune Nora). El își croiește personalitatea în răspăr cu principiile mamei-si, procedînd exact pe dos, pretuindu-l, între alții, pe Lazăr Terențiu care — pentru Mița Suru — „era ca bolovanul în apă: neclintit”.

Daniel Drăgan surprinde în romanul său și atmosfera de epocă (de pildă — bilciul din Leordeni), viața dintr-o mare uzină (pe prim plan în toate cele patru romane ale ciclului), dar și cea a obiceiurilor tradiționale din Clujul dominat de personalitatea impunătoare a lui Blaga, cum și unele scene crude, pline de senzualitate, din viața tiganilor, din mijlocul cărora se desprinde figura miron-paraschiveschiană a lui Lică Gurici.

Simion Bărbulescu

Revelion la vamă

SUPRAPUNIND chiar din titlu o graniță în timp ucnia în spațiu, *Revelion la vamă**) de Silvia Zabarancu și-a propus să fie romanul unei a treia granițe: aceea pe care orice criză o reprezintă în viața unui om. Cu atât mai mult cind e vorba de viața unui om tânăr și de o criză provocată de o mare dragoste înșelată. „Trădarea lui Corvin”, oel „mai frumos bărbat din facultate, Paul Newman-ul lor” e un fapt împlinit la începutul romanului, desăvîrșindu-se în prima zi a acțiunii (ce coincide cu ultima zi de studenție a personajelor ce constituie triunghiul erotic al cărții, colegii la Institutul de agronomie, acum absolvenți): el nu numai că nu vine la întîlnirea pe care Adriana, prietena lui statornică de cîteva ani, i-o ceruse imediat după terminarea ultimului lor seminar, dar, chiar în timp ce are așteptat, contractează în casa (vila) celeilalte, a Izei Dilgă, în prezența părinților bine situați ai acesteia, o căsătorie din interes. Abandonată astfel, fără prea multe scrupule, de bărbatul cu care făcuse pereche, de care continuă să fie îndrăgostită și de care se lăsase sedusă (căci și el părea s-o iubească), Adriana, părăsită cindva și de Peter, prietenul ei cast de dinaintea lui Corvin, are fără învinsă motive să creadă că e „condamnată la nefericire”. Lovitura o dezechilibrează: o bate gîndul să nu-și mai susțină lucrarea de diplomă și chiar să renunțe la profesia de inginer agronom pentru care se pregătise cu atîta succes, din moment ce fusese „o studentă de zece pe linie”. Cu atât mai mult cu cît un rezizor îi propune să joace într-un film iar amicul acestuia, Riri, un artist ratat, un „boem scripitor” o sfătuiește să se apuce de scris. Totodată, e firesc ca la cei 23 de ani pe care îi are, eroina să încerce să-și adune toate forțele ca să-și biruiască nenorocirea: „optase pentru rezistență”, spune undeva

*) Silvia Zabarancu, *Revelion la vamă*, Ed. Eminescu.

autoarea. O formă a acestei rezistențe e de a lupta împotriva suferinței analizînd-o cu luciditate. În fine, o invitație primită de la o rudă din Atena îi oferă prilejul unei necesare diversiuni (și improspătări) sufletești. În timpul călătoriei, petrece în tren (în compania crotanului Iannis Stavrakakis) acel „revelion la vamă” de care luăm cunoștință din titlul volumului. Romanul evocă așadar „criza sufletească a Adrianei (dar și) scoaterea ei din impas”.

Scoaterea din impas a eroinei (în măsura în care operația reușește) ar fi fost imposibilă dacă criza Adrianei nu s-ar fi reflectat tot într-o criză, o altă criză, pe care o traversează în paralel o altă eroină a cărții, aproape la fel de importantă ca Adriana. E vorba de scriitoarea Nastasia Rădulescu, în casa căreia debutase Adriana, în drum spre vila Izei, unde bănuia că se află Corvin, nimereste din întîmplare și pe care o surprinde în ipostază de harnică gospodină, făcînd curățenie și trebăluind cu niște Verde de Paris (o invadaseră gîndacii), legată la gură — din motive de protecție a muncii — cu o eșarfă, cu o bucată de tifon ce-i înăbușe în chip caraghios glasul. Autoarea își „leagă” astfel personajul (și îl ține astfel „legat” o vreme) tocmai ca să-i sugereze drama. Nastasia, după cum singură spune, a pus lira în cui, nu mai scrie, mai mult: a hotărît să nu mai scrie. Parcurge deci o criză de creație, de neîncredere în forțele proprii (nu a mai publicat nimic de vreo trei ani), avînd totodată însă și ea, la rîndul ei, în subsolul existenței sale, o nefericire, sau în orice caz o complicată poveste de dragoste. Relațiile între cele două eroine reprezintă partea cea mai reușită a romanului Silviei Zabarancu, iar Nastasia — personajul care i-a izbutit cel mai bine. „Nastasia se recunoștea în Adriana la acest capitol (și nu numai la acesta). Chestiunea sincerității totale despre care amintise Adriana cînd a comentat ceva în legătură cu Riri, Nastasia o pusese în practică nu de puține ori...”. Într-un fel, Nastasia Rădulescu este în roman dublul Adrianei Radu. Cărțile scriitoarei evocă lumea Deltei, de unde Nastasia de altfel provine și unde bucurăse o viață ferentă. Adriana este repartizată ca inginer agronom (după ce, trezindu-se la realitate, își sustine, totuși, lucrarea de diplomă). Prietena mai tină a scriitoarei începe ea însăși să scrie: strînge material, caută subiecte și chiar își cumpără „cîteva caiete și două călmări cu cerneală”; începe să scrie un roman, abandonează; oricum există un manuscris: „preia manuscrisul meu și scrie tu cartea”, îi propune Adriana, Nastasiei pe care altădată o îndeamnă imperios: „Eu zic să te apuci mai bine de subiectul pe care ți-l servesc (în stare brută) ție rămînîndu-ți sarcina să-l stilizezi și să-i adaugi cel mult cîteva sensuri filosofice dacă socotești că este necesar”. Sfătuită, după cum am văzut, de Riri să preia

ștafeta de la Nastasia, să ia în mînile ei lira pusă în cui de scriitoare, să facă ea însăși literatură, Adriana înapoiază lira, transmite la rîndul ei ștafeta celei de la care o preluase dar care le refuză, i le pune în brațe mai tîrziu emule: „Nu. Imposibil. Ea, Nastasia dacă a decis să-și pună lira în cui, apoi chiar o va pune. Dar, poate să încerce ea Adriana să-l scrie. Este foarte tină, are, slavă domnului, elan, forță, experiență, se poate lăuda că a suferit în mod real o pierdere — asta inspiră — să se apuce de lucru.”; „Na-ți Adriană unelte și continuă tu treaba. Eu m-am saturat. Dacă vrei îți pot oferi fel de fel de idei, scene, întîmplări. Să faci cu ele ce știi, ce poțtești...” Cele două eroine, care se oglindesc una în alta, își „pasează” astfel una alteia sarcina de a scrie romanul pe care, în umbra jocului lor subtil de-a „uile scrisul, nu e scrisul”, autoarea, care se oglindește în amîndouă, îl continuă de fapt tot ea, cu discreție, cu modestie. Ambele personaje se mișcă oarecum în aceeași lume (Nastasia îl cunoaște și ea pe rezizor, ca și pe Riri), fiecare din ele pătrunde în lumea celeilalte: Adriana va merge în Delta natală și literară a Nastasiei iar aceasta va lua legătura cu personajele dramei tinere fete (cu Corvin și cu părinții acestuia ori cu influențul Dilgă). Ambele practică „un fel de yoga a renunțărilor” și ambele luptă din răpulerii împotriva spirîului de renunțare. Calitatea de dublu a Nastasiei explică familiaritatea și îndrăzneala cu care se poartă și vorbeste Adriana chiar de la prima ei vizită la scriitoare. Eroinele discută deschis, uneori fără menajamente, cu sinceritatea unor surori, și tot ca niște surori se ajută una pe alta. Adriana o îndeamnă, o imploră intruna pe Nastasia (e unul din leit-motivurile cărții) să nu renunțe la scris. La rîndul ei, nici Nastasia, firește, nu stă cu mînile în sîn. În final, Nastasia promite chiar să i-l găsească Adrianei pe Peter, vechiul prieten al fetei, prietenul ideal! Romaniera acționează, după cum observă Adriana, „ca în romane”. Cele două femei în impas se sprijină una pe alta ca două infirme (temporare totuși!). Încercînd să învingă criza celeilalte, fiecare din ele își învinge propria criză: „Se mira (e vorba de Adriana, n.n.) de următorul fapt: că avusesse pornirea de a face să-și învingă slăbiciunea operînd asupra slăbiciunii altei; „simțea că dacă reușește să o cîntească pe Nastasia din starea de prostrăție, atunci va fi și ea în stare să ajungă la linia de plutire”. În cele din urmă, ambele eroine revin cumva la linia de plutire: Nastasia îl apare al treilea roman (cite arc pînă în prezent, dacă nu mă înșel, și Silvia Zabarancu) iar Adriana la drumul apostolatului profesional, plecînd într-un sat din Delta.

Dintre celelalte personaje mai importante ale cărții, reușite, cel puțin parțial, mai sint Dilgă (nezimplificat), Sara, so-

ția precedentului, mama Izei (cu liul și tactul ei de „doamnă”, cu prîții de amfitrionă încercată, abilă), terina, mama Adrianei, o femeie si dar nu lipsită de demnitate în supt ei de „smerită”, cînicul Riri, Corv schimb este, ca personaj, lipsit de șters, ca și inexistent. Acestui par arhiprevizibil autoarea îi pune în atîtea păcate, neuitînd să amintească faptul că, din comoditate, a preferat ducei cercetarea, ba chiar făcîndu- în final, lui, bărbatului comparat cu coputul cărții cu Paul Newman, și „burtică”, încît ne vine greu să legem cum de poate rămîne eroina la capăt „prizoniera acestui vis de gste”. Nici solidele episoade de cotidian, bine așezate în carte (întîmplări din troleibuze și tramvaie eroinei), nici stilul adesea expresiv, călzit de umor sau, dimpotrivă, iron muscător nu pot stăvilii unele revă lirico-sentimentale: „Mi-e dor de vin. Îl iubesc pe Corvin cu toată mea, cu viața și cu moartea, cu tot și pămîntul, îl iubesc pe Corvin cu treg Dumnezeui vieții mele...”. A adulat, idolul acceptă pînă la urmă dea un semn de bunăvoință. Pleacă navă la postul ei din satul dobro. Adriana se îmbolnăvește și mai ră drum, își pierde cunoștința și e zată într-o stare gravă. În penultima gină a volumului „deschide ochii”, pentru a-l vedea lîngă ea... pe C. („El este lîngă ea”). Pericolul a t dar — se precizează — bolnava m încă febră, mai „aiurează”. Corv putea fi deci doar o vedenie. Nu însă exclusiv ea el să fie chiar o pro reală. Finalul e deschis (inclusiv n dramei). Mediul — și problema — feriei, mereu arătate cu degetul t toare, rămîn de fapt în afara per lui cărții. Subita spulberare a su eroinei la primirea subitei invitații vizita Grecia constituie o metamor sufletească stîngace, exprimată n puțin stîngacei (v.p. 110). În cluda ad (și altor) scăderi (căderi), care fac lectura romanului, pe anumite po ale lui, o lectură pe valuri, nu c deloc că e cazul ca autoarea să pună în cui dimpotrivă. Ca și personajul toare din carte, ea trebuie să conf Căci ni se pare că are ceva de sp că nu puține din paginile roman confirmă talentul. Ca de nădă o. 49. l găsim această exactă observație: „o privi pe Nastasia să vadă dacă ulti ma ei replică nu cumva a vrut i ja peste picior (asta se vede cîteod semnele lăsate de cuvinte pe fata care le-a rostit; rămîn agățate de ehii fetei într-un rictus, în ploapele jite rău spre tine și așa mai depart s.n.), Adriana o văzu...”.

Valeriu Cristea

VITRINA

■ **GEORGE IVAȘCU — Confruntări literare II**, (Editura Eminescu). Critică, publicistică, istorie și memorialistică literară. După 20 de ani de la apariția primei serii de *Confruntări literare* (E.P.L., 1966), titlu sub care autorul și-a grupat, în capitole distincte ce comunică însă în substanță și ca orientare, o selecție din contribuțiile sale de ordin critic, istorico-literar și publicistic, noul volum, încă mai cuprinzător (648 p.), aduce alte secvențe dintr-o activitate desfășurată pe parcursul a cinci decenii (1935—1985). Prima secțiune a cărții (*Atitudini*) conține intervenții și luări de poziție înscrise în datele unor momente istorice precizate, semnificația lor fiind deopotrivă contextuală și de natură a fixa consecvența vederilor autorului, de la cel dintîi articol prezent în volum (*Un destin*, apărut în „Manifest” în 1935 la moartea lui Panait Istrati, „veșnicul flămînd și sinceritate”) și pînă la ultimul inclus în acest capitol (*„România literară”, la un deceniu*, publicat în 1978). Urmează o amplă suită de contribuții istorico-literare și publicistice intitulată *În retrospectivă*, unde sint dispuse articole și studii despre Heliade Rădulescu, N. Balcescu, Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Creangă, Hasdeu, Maiorescu, Gherea, revista „Conținut”, Coșbuc, Delavrancea, Ibrăileanu, D.D. Pătrășcanu, Iorga, Jean Bart, O. Densușianu, N.D. Cocea, Gala Galaction, E. Lovinescu, D. Anghel, Minulescu, Brăncuși, Sadoveanu, Topirceanu, Rebreanu, Adrian Maniu, M. Ralea și „Cuvîntul liber”. Capitolul *Aspecte din mișcarea ideologică* se referă la publicistica românească din timpul și de după sfîrșitul primului război mondial, cercetată din perspectiva tematică anunțată în titlu; sint prezentate atitudinile militînd pentru împlinirea idealului național și pentru schimbări sociale, apoi principalele

direcții ale ideologiei literare, se face un tablou al afirmării ideologice a proletariatului și al publicațiilor progresiste ale epocii, iar principalele reviste de cultură sint descrise și analizate monografic („Sburătorul”, „Gîndirea”, „Contemporanul”, „Viața Românească” și publicațiile editate sub îndrumarea P.C.R.). *Argheziana* include un șir de articole și cronici despre opera marelui poet, situată „sub trauma neconținut fecundei incertitudini într-o perfecțiune”.

De un interes deosebit este secțiunea finală, *Călinesciana*, ce ocupă de altfel peste o treime din cuprinsul volumului. Avînd ca suport corespondența autorului cu G. Călinescu, începînd din 1938, cînd se pornește acțiunea de editare a „Jurnalului literar”, și pînă în 1965, bogat comentată și adăugită cu articole și recenzii în centrul cărora se situează personalitatea excepțională a autorului *Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent*, secțiunea aceasta constituie o contribuție, totodată, la reconstituirea unei întinse perioade istorico-literare. Volumul se încheie cu o „addenda” unde figurează două convorbiri cu autorul, realizate de Ileana Corbea și N. Florescu, prima, și de Andrei Corbea, cealaltă.

■ **MIRCEA SCARLAT — Istoria poeziei românești, vol. III** (Editura Minerva). Al treilea volum al lucrării (cele două anterioare au apărut în 1982 și, respectiv, în 1984) este consacrat orientărilor lirice reformatoare din prima jumătate a secolului XX. Primele două capitole (*Radicalizarea manifestărilor reformatoare și Avangarda „istorică”*) prezintă mișcările și personalitățile prin care se intrupează aceste tendințe, în ajunul primului război mondial și în perioada care i-a urmat. Autorul distinge apoi existența unui „modernism moderat”, „forma cea mai bogată în exponenți de marcă”, unde „manifestările neroniene, iconoclaste” lipsesc, dar ale căror opere „au acreditat schimbări radicale” pentru că, susține autorul, „motivațiile revoluționare nu le-au alterat seninătatea”. De aceea, se afirmă, „reprezentanții modernismului moderat” readuc „poezia în zodia liricului”. În acest spirit sint apoi analizate poezia lui Ion Vinea, B. Fundoianu, Adrian Maniu,

Alexandru Philippide (care „prin talentul său”, „a reparat ceea ce stricaseră epigonii eminescieni”), Camil Petrescu, George Magheru, Eugen Ionescu. Lui Tudor Arghezi, Ion Barbu și Lucian Blaga, socotiți „clasicii modernismului românesc”, li se consacră, practic, o serie de eseuri monografice, formînd cuprinsul celei mai cuprinzătoare părți a volumului.

■ **NADIA ANGELESCU — Limbaj și cultură în civilizația arabă** (Editura Științifică și Enciclopedică). Pornind de la ideea, expusă și argumentată în capitolul introductiv (*Limbaj și antropologie culturală*), că „nu atît limba în sine poate spune ceva semnificativ despre mentalitatea și cultura arabă, ci mai degrabă atitudinea deținătorilor limbii față de aceasta”, autoarea își propune să caute și să descifreze „reflexele acestei atitudini în literatură, în studiile lingvistice, ca și în întregul comportament al arabilor față de limbă”. Sint astfel cercetate raporturile dintre limba arabă și literatura arabă (cap. II), caracteristicile și problemele specifice studiilor lingvistice la arabi (cap. III), atitudinea arabilor față de limbă și dimensiunile ei culturale (cap. IV), precum și aspecte ale relației dintre limbaj și civilizație în spațiul arab (cap. V), cu interesante informații și comentarii despre limba arabă literară. Documentată, fără a aluneca în vană erudiție, riguroasă, ceea ce denotă prezența activă a spiritului critic, legînd într-un mod elastic teoriile lingvistice moderne de specificul atît de pronunțat al limbii arabe, utilizînd o informație literară și istorică abundentă, nu însă și excesivă, ci mereu funcțională, cartea Nადiei Anghelescu reprezintă de fapt o temeinică introducere în spațiul culturii și spiritualității arabe și al problemelor ce-l sint proprii. Carte deopotrivă accesibilă și de ținută elevată, *Limbaj și cultură în civilizația arabă* este, totodată, prin maniera de situare a tematicii în orizontul contemporan al ideilor de antropologie culturală, și o contribuție de interes mai larg, teoretic și metodologic, depășînd perimetrul strictei specialități.

■ **MIRCEA GOGA — Soeul de** (Editura Dacia). Cu acest nou volum versuri, al cincilea, autorul își contur încă mai apăsător profilul liric neocla zant, adăugîndu-i însă totodată și c note noi, de factura unei reflexiv oarecum greoaie și oricum discordant raport cu aptitudinile vădite pînă a. Eleganță, pudoare, discreție, irizări vrese, voință de claritate, încredere forța sensibilizatoare a cuvîntului p sint elementele ce compun, spre exte această personală artă poetică, unde cîiul lui Ahile este convertit dintr-o biciune în simbolul unei fragilități n sare: „Ca frunzelor sfînt mi-e culc în vînt / deprins cu oricare momeală d hrană / călcîiul pe-Ahile umplîndu- cînt / deasupra hîrtiei sint, iată, o pan de pasare phoenix în zbor de cenu „nîcînd” și „niciunde” fiindu-mi be gul / cutremur de mugur în prada-n țiță / nevîrstnic, mă scaldă în fun Amurgul / călcîi pe Ahile umplîndu- cînt / Cuvînt — vulnerabil ca ziua miine — / ci dați-mi sărutul de I și-apoi / primiți trupu-acesta de vin și piine!” Versuri delicate, imagini prețio („Pentru relieful cuvîntelor / suf... e o brutală inserare”; „tăcerea ta desp apele, iubito”; „octombrie al copacilor o Ingenunchere de seară”), dar și biz sau numai rău alcătuite imbinări ce vor profunde — „ciini străvezii rod i sajul / ca pe-un ciolan / pînă la o noștri / hieratici...”; „o, în mina mea nul iubitei / e-un sceptru trecător”; „lul vine, se zbate și pleacă / pentru cerea lui / tărîmul / depune mărturie sinele dureros de singur”, unde izbite este dimpotrivă, tendința de fortare a s surilor și a formulărilor în detrimer lirismului.

Lector

Temele romanului social

PENTRU a vedea în ce sens evoluează romanul social și care sînt temele lui, aleg două cărți scrise în stilul realismului tradițional. În *Intilniri paralele* (*), Costache Anton trece un roman mai vechi (*Diminețile lungi*, 1976) și, folosind materia epică de acolo, publică acum o narațiune întinsă în care urmărește, în esență, destinele a doi indivizi: un adolescent, Tin, care se pregătește să devină muzician, și un jurist, Șerban Strava, care luptă cu o birocrație coruptă și o nevroză rebelă. În cartea anterioară Tin se numea, de nu mă înșel, Tim, iar procurorul Strava avea numele mai verosimil de Popea. Profesora de vioară Maria Penescu își prelungește, acum, numele printr-o nouă particulă (Sarandi) și capătă, mai impresionant, o identitate psihologică mai complexă: e o fanatică a muzicii, imprevizibilă, misterioasă, fixată în lumea amintirilor... Sînt, în fapt, în *Intilniri paralele*, două teme principale: cea dintîi, de ordin sentimental, urmărește pasiunea unui tînăr provincial, strămutat la București, pentru muzică și pentru verișoara sa. Ucea, o adolescentă arrogantă, încăpățînată, ciuitoare de filosofie; cea de a doua, de natură politică și morală, descrie cariera sincopeată a unui jurist eminent, spirit incoruptibil, lovit de indivizi fără morală, dornici să parvină. Romanul sentimental (și, implicit, romanul de moravuri) este preluat fără mari modificări din *Diminețile lungi*. Cum am scris, la apariție, despre el, nu voi reveni în cronica de față. N-am observat, de altfel, accente noi în cronologia narațiunii și nici modificări în sfera tipologiei. Costache Anton prezintă în chip corect conflictul dintre generații (tatăl, Alexandru, înalt demni-

tar, e sever și vrea ca fiul său, Ioniță, să urmeze arhitectura; fiul este, ca toți tinerii, flustratic și nu ține seama de sfaturile părintelui), aducînd în scenă și cea de-a treia generație, pe bunica Maie, ilegalistă, retrasă acum în convorbiri interminabile cu motanul Față.

Nou în *Intilniri paralele* este romanul politic. Tin, fiul profesorului Octav Salcu, dă peste jurnalul procurorului și profesorului universitar Șerban Strava, unde află intîmplări de spaimă și, paralel, procurorul se confesează iar din confesiunile lui (cartea se deschide, de altfel, cu ele) aflăm fapte noi despre birocrația de provincie și despre moravurile ei. Strava e consilierul juridic al directorului Boldun, iar Boldun e un om fără suflet, incompetent și abil. Face multe matrapazlicuri și, pentru că juristul nu vrea să le acopere, îl elimină. Juristul incomod este mutat de colo, colo și dă peste tot de mărunti șefi care invirt afaceri necurate, se chivernisesc, cultivă relații profitabile, sînt lingusitori față de superiorii lor administrativi și brutali, intoleranți cu subalternii. Strava este intransigent, dar, lucru curios, intransigența lui se manifestă prin fugă și resemnare. Dat sistematic la o parte, el nu protestează, nu se bate pentru opiniile sale. E un invins din categoria descrisă de nuvelistica de la începutul secolului. Boala îl înstrăinează și mai mult, are insomnii dure și, ca să scape de cosmaruri, se leagă de fotoliu. Jurnalul acestei nevroze este interesant, ca document social și moral, și, în genere, partea cea mai solidă a romanului aici o aflăm: în descrierea noilor păături sociale, cu ambițiile și vicile lor.

Directorul Boldun e un mic despot local, taie și spinzură, nevasta lui adună bunuri materiale și firitisește pe cine trebuie. Nea Ionete, șoferul, este un om simplu și destept, citește cărți și are o judecată sănătoasă. Un procuror tînăr

și cîstit, Ștefănescu, vrea să facă ordine într-o chestiune complicată (o delapidare monstruoasă), dar intervine șeful lui, tip carierist, și-l îndepărtează. Șerban Strava, numit de prieteni Bane, e șef de promoție și profesorul lui, Paraschiv, vrea să-l oprească asistent. Tînărul își urmează însă soția într-un orașel de provincie și trece prin experiențele citate înainte. Cele mai autentice pagini, ca literatură, sînt acelea despre boală și frica de boală (nevroză) și ea se manifestă printr-un fel de absență, de progresivă înstrăinare a ființei, de gol imens... Bune, dense notațiile despre viața din sanatoriu, cu inevitabilii nebuni euforici, mitomani, depresivi blinzi și neputincioși față de răul perfid din interiorul ființei. Interesant, convingător este și dosarul social (foarte încărcat) al procurorului, însă o observație e de făcut în legătură cu indivizii prezentați aici: nu ies totdeauna dintr-o schemă pe care literatura noastră a epuizat-o. Ticălosul e ticălos și atît, carieristul e carierist și faptul se vede de la o poartă, intrigantul nu are scrupule și nu-și dă silința să acopere abominabila operă... Un studiu mai atent al complexității psihice și morale ar fi dat mai mare pregnanță epică acestor caractere sociologic verosimile.

NICOLAE TIC înfățișează în *Intermediarii* (**) un fenomen social nou căruia el îi zice, după numele personajului central, „Ieronimismul”. Alexandru Ieronim este director general într-un minister și specialitatea lui este să salveze bilanțurile de sfîrșit de an, să aranjeze cifrele, să transmită indicațiile date de șefii lui și să raporteze periodic realizările din producția industrială. Este un intermediar, meserie nouă, birocratică, depersonalizantă și, în cele din urmă, primejdioasă pentru că individul își pierde progresiv calificarea și conștiința morală. Ieronim este un intermediar abil, iese din situațiile cele mai complicate și nu-i cu necesitate incorect, rău. Întră însă într-un mecanism birocratic împovărat și inutil și, în cele din urmă, se identifică total cu el. Înfrîngerea îl vine din două direcții: din familie (răzvrătirea fiului Adrian care, neîntîrind la facultate, ajunge muncitor pe un șantier și nu mai vrea să țină seama de autoritatea tatălui) și din chiar interiorul mecanismului pe care îl patronază eternul director general. Într-o zi, Alexandru Ieronim este schimbat din funcție de prietenul său, Modoran, spirit pragmatic și drept, venit din producție. O răsturnare fulgerătoare pregătită

*) Costache Anton, *Intilniri paralele*, Editura Cartea Românească.

**) Nicolae Tic, *Intermediarii*, Editura Cartea Românească.

Între altele de denunțurile diabolice ale unei soacre mitomane, ploieșteanca Aglae Pelcu. Fără funcție, adică fără putere, Ieronim nu știe ce să facă, a pierdut orice altă deprindere de a munci. Scrie atunci memorii, reclamații, merge în audiență, așteaptă telefonul eliberator și telefonul nu sună. Se ivesc și alte complicații, de ordin existențial. Soția, Sevasta, nu mai vrea să trăiască în condiția ei de gospodină, are o aventură păguboașă cu un vechi admirator, Valer, apoi se îmbolnăvește și moare. Fiul, Adrian, pleacă din casă, se însoară și vrea să-și construiască alt fel de carieră, mai modestă și mai sănătoasă. *Intermediarii* are cosmaruri și umblă, simbolic vorbind, nebul pe străzi să-și găsească imaginea conștiinței. O află într-o zi și-o ucide, hotărît se pare să ia totul de la capăt... Apare și aici nevroza (soacra suferă în mod sigur de o nevroză acută manifestată printr-un snobism insuportabil și gust pentru delațiune) și legată de ea, tema alienării individului într-un sistem de relații. Nicolae Tic descrie, în fond, condiția omului birocratic, care-și pierde conștiința și personalitatea pe măsură ce se instalează în el ambiția de putere și frica de a pierde puterea. Prozatorul are abilitatea de a nu simplifica natura individului care suferă de ieronimism. Alexandru are, inițial, o anumită complexitate, e activ, devotat funcției, viața lui se petrece între două uși capitonate. Abnegația și istetimea lui se dovedesc a fi însă alienante pentru spirit. Devine un sclav al relațiilor, existența lui atîrnă de un telefon, inteligența lui se desfășoară în vid și, în aceste condiții, eșecul moral este inevitabil.

Prozatorul reia, nu știu dacă în chip premeditat sau nu, o temă din vechiul roman din anii '50, punînd în conflict două tipuri sociale: omul de acțiune (Modoran), îndrăzneț, justițiar și birocratul (intermediarul) care vede lumea printr-o schemă și o judecă, în consecință, strîmt și strîmb. Nouă este doar justificarea acestor tipuri schematice. Este mai mult adevăr, acum, în descrierea mecanismului social și este un mai mare efort de a da substanță interioară acestor caractere.

S-a schimbat ceva în romanul de observație socială? Au intrat în narațiune, în orice caz, categorii sociale noi (navetiștii, suplinitorii, intermediarii, o nouă birocrație: *birocrația funcțiilor*) și a apărut în romanul nostru o temă nouă, aceea a anxietății individului care se lovește de o birocrație rea și păgubitoare.

Eugen Simion

Poem cu întîmplări regăsite

Poezia

ÎNCA de la debutul său editorial, cu *Iubire de pietrar*, Aurelian Titu Dumitrescu făcea dovada unor mari posibilități poetice, „neîntrupate” totdeauna în expresie. Era, deci, o discrepanță între viziune și mijloc, între „program” și traducerea lui, pe care evoluția ulterioară a căutat a o nivela în trepte succesive. Se poate spune că poetul are de la început stofa unui scriitor autentic și aceasta va fi facilitat prezența unui puternic simț de discernămint. *Antumele 4, 5* *) (titlatura, ca și numerotarea sînt cam năstrușnice) creează într-o măsură evasideplină o concordantă între croiala materialului și substanța intrinsecă.

Pentru a defini specificul poeziei lui Aurelian Titu Dumitrescu, care, din considerentele amintite, apare într-o acută luminozitate în volumul de care mă ocup aici, este potrivită o raportare, atît în la-tura asemănărilor, cit, mai cu seamă, în aceea a deosebirilor, la un reprezentant de primă importanță al generației lirice '80: Mircea Cărtărescu. Amîndoi recurg la tehnica realismului înșelător, așadar configurează protecții strict subiective rezultate din amalgamarea — perseverență, furioasă, inspirat-obstinată (la autorul *Poemelor de amor*), solemnă, sacadată, de o sonoritate infinită în ritmul ei cu premeditare rărit, aldoma respirației, cum am mai spus, unui cetaceu uriaș ce aruncă, din cînd în cînd, teribile trimbe în înalt (la autorul *Antumelor*) — unor date, iarăși aparent, strict obiective. Doar la nivelul superficial e vorba, în ambele cazuri, de o tehnică anume. Căci trebuie discutat despre o incapacitate structurală, generatoare la amîndoi de puternice viziuni originale, de a vedea realitatea ca

realitate. Fiecare dintre ei cercetează cu neistovită insistență — ca printr-un aparat ce mărește viteza derulării „normale” a imaginilor, ca în filmele din perioada comediei mute, la Mircea Cărtărescu, printr-unul ce o încetinește tactic, dînd protecțiilor în plan vizual un aspect de coreografie clasică, iar în cel acustic unul simfonic, la Aurelian Titu Dumitrescu — dar vede mereu altceva. Întreaga valoare a poeziei lor derivă din roadele acestei „vederi”.

Tuturor aspectelor menționate aici trebuie să le mai adăugăm unul, ușor de intuit, de altfel, căci este un fel de complexitate firească a însușirilor particulare ale fiecăruia din cei doi poeți. Dacă o unitate fundamentală este realizată la Mircea Cărtărescu printr-o policromie aiuritoare a elementelor aruncate „în scenă”, la Aurelian Titu Dumitrescu bogăția de mijloace se întrevade tocmai prin neobișnuită capacitate de a pedala pe diverse nuanțe și nuanțe de nuanțe ale unei același culori.

Raportarea din rîndurile de față la creația altui tînăr poet nu conține în intenția noastră nici urmă de minimalizare. Am procedat conform unui criteriu mereu valabil și anume acela de a merge de la cunoscut spre mai puțin cunoscut pentru a percepe cum se cuvine, mai exact, valoarea acestuia din urmă în dimensiunile ei adevărate. Căci, trebuie spus numaidecît, datorită unei persistente prejudecăți, întărite în bună măsură, cum observa îndreptățit Radu G. Teposu în excelenta lui prefață la volum, de manifestările exterioare ale poetului însuși, Aurelian Titu Dumitrescu este mai cunoscut, în ciuda chiar a apariției *Antimetafizicii* (sau poate aceasta din urmă va fi contribuit și ea la crearea unei atări stări de fapt!) ca personaj al existenței literare de azi și mai puțin ca poet, cum merita cu prisosință. Are calapodul — bineînțeles, nu

și anvergura concretă pe care va să o aducă timpul — unui scriitor major, dar în jurul lui s-a țesut imaginea de care, prin excelență, are parte unul minor. Parafrazînd celebrul titlu de roman al lui Faulkner, vom spune că la el e mai importantă *furia*, oricît zgomot de fond ar fi în jur. Am înțeles mai puțin ideea prefațatorului că în *Antume* ar fi vorba de un univers liric populat de fapte caracterizate prin gesturi de o „sacralitate bufonă”. De fapt, există aici o continuitate, reluată parcă de fiecare stih, sintagmă lirică, strofă, în discursul poetic — tendință de lepădare a straturii impur. Oamenii de aici, de fapt proiectile subiectului liric, caută prin fiecare din respirațiile imense alcătuirii care este acesta din urmă, a se șterge, a se curăța, a se îndepărta, a exorciza o anume depunere de mîzgă cu care existența, implacabilă, îi îngreunează. Cadrul rămîne însă neîndurător și așa cum într-o casă veche, oricît s-ar mătura exemplar, se readună straturi, straturi praf din colțuri neștiute, din mobile mîncate cu eleganță de vreme, noroiul a reapărut pe chipurile, veșmintele și viața lor, din moment ce sintagma lirică următoare „transerie” același efort de a-l înlătura, devenit, prin subînțeleasa, subtil insinuata în fond, repetare, el însuși sisific. Constatările de mai sus sînt aplicabile în primul rînd excepționalului *Poem cu întîmplări părăsite*, trimițînd gîndul, prin amploare, dar și printr-o anume masivitate zgîrnțuroasă a rostogolirii stihurilor, nu mai puțin printr-o anume preponderență formală — de fapt iluzorie — acordată planului descriptiv, la Ion Gheorghe. O anume influență nu se poate nega, din fericire ea a fost asimilată creator, așadar absorbită în viziunea tînărului poet. Dacă la autorul *Megaliticelor* este mereu prezentă tendința de descoperire, de dezgropare, mai exact spus, a unui ce din

adîncuri, mitic sub învelișul alcătuirii prezente, care se înfățișează inevitabil sub un anume înveliș al banalității cotidiene, Aurelian Titu Dumitrescu nu merge „înapoi” pentru a sesiza grandoarea celor (ființe, lucruri, evenimente), ce le va fi avut sub ochi, „pura” autobiografia (căci aceste poeme sînt însemnări memorialistice de un straniu caracter personal), transcrisă din urghiul unei benefice deformări lirice, duce la mitizare, la sacralizare. Lirismul puternic al lui Aurelian Titu Dumitrescu rezidă tocmai în particularitatea că avem mereu înainte simboluri puternice, care se creează ad-hoc, deși, programatic, se refuză simbolizarea. Obsesia morții e atotprezentă dar, particularitate iarăși cu desăvîrșire specifică poetului nostru, există aici o irepresibilă vitalitate a confesării ei. Caracteristica este acut antibacoviană. „Tema” extincției nu este corelată, cum se întîmplă indeobște (și cum e natural, la urma urmei) cu tonalitățile stîlne sau melancolice. Este o înfruntare calm-bărbătească, echilibrată (și echilibrantă), a morții, o privire a ei în ochi de către subiectul liric. De fapt, acesta din urmă este de o atît de compactă robustețe, încît neîntîia este propriu-zisă asimilată ființei în viziunea lui. Eul artistic se tot compară cu cel ce s-au stîns, fiindcă în straturile ultime ale clocoțitoareii lui vitalități nu conștece că acestia ar fi acum altfel decît sine. Cu alte cuvinte, pornirea vitală este atît de preaplină încît moartea este invocată cu uluitoare frecvență pentru a se sugera — indiferent de ceea ce va fi fost intenția concretă a poetului — deplina ne-limitare a vieții.

Victor Atanasie

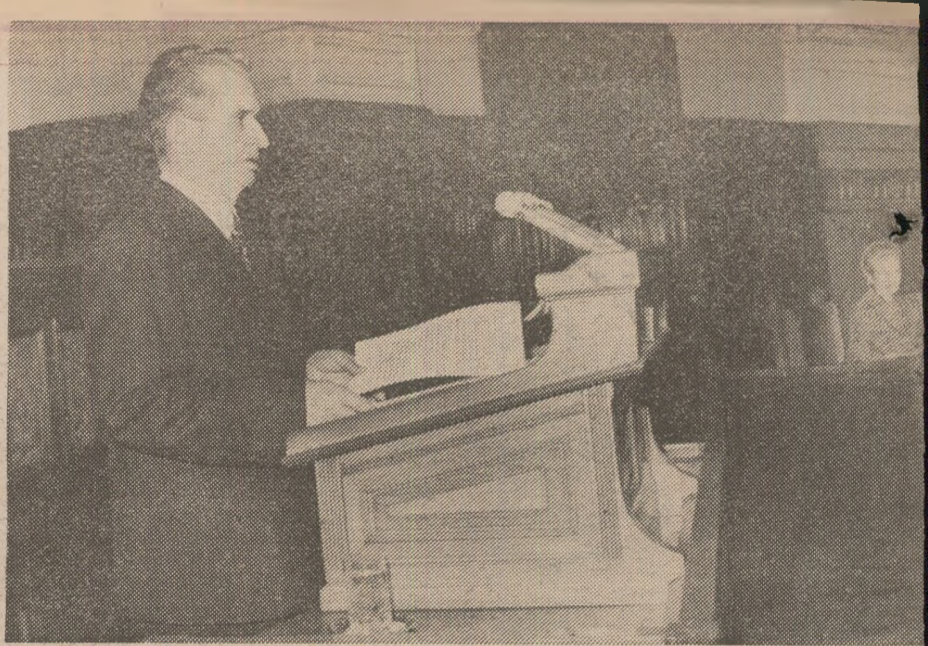
*) Aurelian Titu Dumitrescu, *Antumele 4, 5*, Editura Litera.

„Să demonstrăm prin votul nostru pentru reducerea unilaterală cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, voința nestrămutată a poporului român pentru înfăptuirea dezarmării și, în primul rând, a dezarmării nucleare, hotărîrea poporului nostru de a se angaja cu toate forțele și de a participa activ la lupta pentru o lume fără arme, fără războaie !”

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Cuvîntarea privitoare la activitatea internațională a României, privind dezvoltarea relațiilor politico-economice, a colaborării cu toate statele, participarea activă la soluționarea problemelor complexe ale vieții mondiale, prin dialog și negocieri, la lupta pentru dezarmare și pace în lume.)

DA! Pentru dezarmare,

Glasul de pace românesc

Chipul de br

ESTE firesc ca problemele păcii să preocupe națiunile lumii, să treacă de la om la om și să aprindă sufletul cuvintelor. A fost dintotdeauna așa, nu numai, de pildă, în Grecia lui Bakylides, care constata incintat prin secolul V înaintea erei noastre: „Mărețe lucruri naște pacea: flori, belșug de artă gureșă și dulce [...] Pe chinga scutului își țese pinza păianjenului...”

(trad. Lucian Blaga)

Pacea se dovedea mai bună decât războiul, ori de câte ori cooperarea minților reușea să-l înlocuiască, și roadele ei au înflorit cu frumuseți epocile, țările, materia și spiritul, sub soare, sub stele veșnice, înfinit.

Se învederează, din păcate, iarăși, că ea este în același timp realitate și dezi-derat, că mereu zăngăniri de arme într-un colț neînsemnat sau pe arii întinse o cer invocată, reinstaurată, întrupare posibilă mereu și dintr-odată ca imposibilă.

Bucuros de ferestrele mici abia deschise în macrocosm, și de ferestrele mari abia deschise în firul de praț, în atom și celulă, să fii martorul acestei amenințări lugubre, să auzi în marginile ființei acest cîntec de sirene al vidului?

Și totuși, oameni cu memorie și cu griji, cu drame personale și cu temperamente diferite, irascibili sau distrați, prevăzători și limitați, divini și meschini, țin în mîini declanșatoarele acestui joc de copii, care nu mai e premieră, acest soepru de moarte a tot.

Că s-ar pretinde contraforturile a două lumi sociale, că și-ar alia termenul de ultimă instanță, ele înconjoară, sub numele de rachete, ca un colier negru, zone din cele mai de tezaur, cum ar fi bătrîna Europă, a lui Platon și a lui Galileu, a lui Erasm și a prințului din Elsinor, a lui Kant și Laplace, și a Păsărilor măiestre ale lui Brîncuși, a lui Tolstoi și a lui Einstein, și se pregătește, ca o gogoasă de mătase care închide un vierme, să teasă, sub nume de stații orbitale, însăși jurul Planetei, o și mai sufocantă rețea.

Și, în acest punct, de la om la om,

Gînd și faptă

DE CÎND ne știm, noi, românii, am prețuit pacea cum puține popoare au știut-o face.

De cînd ne știm am trăit pe aceste pămînturi, am suferit și am trudit pentru apărarea gîlei străbune, însemnînd aceasta o dorință nestrămutată de pace, de liniște, de înțelegere cu toate popoarele, cu toate națiunile, neasurînd niciodată pe nimeni, nerîvnind niciînd la ce nu era al nostru. Așa am gîndit, așa gîndim și astăzi. Glasul politicii externe a României se rostește răs-picat prin inițiativele repetate pe care președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, le-a avut și le are; ultima privind reducerea unilaterală cu 5% a armamentelor, cheltuielilor și efectivelor militare, dovadă grăitoare a concordanței dintre intenție și faptă. Dacă exemplul României va fi urmat și de către alte state mici, mijlocii sau mari, omenirea se va bucura de asigurarea unui climat mai propice dezvoltării armonioase. Pacea lumii poate asigura sănătatea de trup și spirit a noastră, a copiilor noștri; Pacea ajută omul să folosească biruințele spiritului în scopuri constructive.

Silviu Stănculescu

sufletul învăpăiat al cuvintelor. A vorbi, a scrie, împotriva cazuisticilor de orice gen, în toate graiurile, pe toate înălțimile. Nu în campanii: intens și necontenit. Văzînd dincolo de clipa istorică, în folosul tuturor clipelor, punînd clipa istorică în locul cel mai de cinste, frumoașă prin lupta popoarelor pentru ne-atiurare, libertate și progres.

A face versete nu pentru zei, ci pentru Gînd, pentru triumful rațiunii. Nu le face numai scriitorul, cu unduire învățate de la mări, de la codri doinelor. Le fac toți lucrătorii cu brațele și cu mintea, spunînd hotărît „NU!” cursei înarmărilor și poftelor de dominație asupra altora, după cum le face suflarea românească preocupată de un senin al prieteniei la hotarele ei, în Balcani, pe continent, în toate incintele; trimițînd spre toate zările solie de pace.

Și nu pentru pure euritmii, sau da, pentru euritmii! Cine să găsească o buțelie aruncată într-un ocean otrăvit, în care sint incifrate consoane și vocale? Și la ce bun? Și ce poate fi mai mobilizator decît sentimentul că dincolo de contradicții mari, rezolvabile la masa tratativelor, dincolo de ambiții și injus-tiții, de crimă și miopie, omenirea e așteptată de-o aventură interastrală? A cunoașterii. De mai înalte acorduri.

Cînd te apropii de România îi admiri munții, cîmpurile, orașele, riurile, industriile, și înțelegi că oamenii de aici vor, ca-n veacuri, „bună pace!”. E o lege a pămîntului evlavie de străbuni și de urmași dar este și un imperativ al actualității. Bărbați, femei, tineri și maturi, și-o spun cu fețele lor de lumină, cu cîntul, cu dansul, cu glasul uneltelor, cu o conștiință a identității și unității, cu inimă curată. Și o vor spune și prin hotărîtorul „DA” reducerii unilaterale, cu 5%, încă din acest an, a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare din țara noastră, oricăror similare gesturi de pace din lume, tuturor acțiunilor întreprinse cu bună intenție, cu inimă curată, în direcția reducerii și chiar distrugerii oricărui mijloc de distrugere, pentru o lume sub stele ocrotitoare.

Aurel Rău

IN UNA din multele și imprevizibilele piețe ale Veneției, înconjurată de palate și „tratorii”, se află o importantă operă de artă a Renasterii, datorată lui Verrocchio: statuia ecvestră a condotierului Bartolomeo Colleoni. Ce a reprezentat și continuă să reprezinte ca artist Verrocchio, se cunoaște. Cine a fost acest Colleoni, aflăm din vreo obscură notă în tratatele de istorie a evului mediu. Iar dacă nu ar exista statuia, probabil nici nu ne-am căzni să dăm de numele călărețului pe al cărui coif poposesc porumbeii Adriaticei și, fără să-l întrebăm, îl fotografiază turiști din cele patru colțuri ale pămîntului. De altfel, identitatea personajului este cercetată la fața locului abia după ce actul fotografierii a avut loc, literale plinse spun ceva doar. celui ce cunoaște cronică îndejuns de contorsionată a Serrenisimei Republici. Pentru marea majoritate, e vorba de o statuie de Verrocchio. Dar nu de oarecare statuie ecvestră. Un simbol. Un simbol al durității și cruzimii, o imagine a războinicului nu doar de profesie, a mercenarului, ci a ucigașului de vocație. Nu știu dacă sculptorul și-a cunoscut personal modelul. Este foarte posibil. La moartea condotierului, Verrocchio avea în jur de patruzeci de ani, iar cel ce urma a sta pe cal de bronz în vînt și ploale îndeplinea funcția de generalisim al Veneției, deci persoană de vază la vremea sa. Îndoiala asupra faptului dacă condotierul și-a trimis posterității, în bronz, propria înfățișare este alimentată de totala neasemnare a insului din piață cu vreun bătrîn general gata de retragerea definitivă, după cum nu seamănă nici cu un tînăr conducător de oști în plin avînt. De fapt, nu seamănă cu nimeni. Chipul de sub coif nu are nimic omenesc. Există acolo, e drept, ochi, gură, nas, bărbie, dar totul e altceva decît omenesc. Ochiul privește golul din văzduh, buza strînsă are colțurile rupte într-un dispreț care l-ar umaniza dacă în el s-ar fi insinuat vibrația

vreunui gînd omenesc. E, însă, o tură rece, ce divulgă, implicit, altă grozăvie a acestui chip de războinic: tala sa lipsă de umor. Bănuiești că ar exista în realitate, o asemenea, nici n-ar fi în stare să zîmbească mult o crispare, cu jalnic efort pro în timp ce ochiul rămîne înghețat, dînd disimulare și rea intenție, că

Dar monumentul venețian, executat comandă de unul dintre cei mai artiști ai vremii, nu este, repet, al om. Verrocchio a sculptat războiul, împotriva a tot ce e om și omenesc cremeneste în bărbia scurtă; gîtul grăditeva pliuri, e mai degrabă al unei reptile carnivore. Personajul aproape are urechi, acest semn și el de omenesc. Ceea ce are, puternic și e un fel de înaintare încrunțată și vîrstă. Dealtminteri, imposibil, de-a virii de un model real e demonstrată această lipsă de vîrstă. Este dificil spui cîți ani are personajul de pe de bronz. Patruzeci? Cincizeci? Împ de neuman e atît de puternică, încît tezia se pomenește bloțată. Nu-ți imagina, de exemplu, cum ar fi a individul fără platoșă și coif, în costum de stradă, sau dezbrăcat de te. Nu, acesta nu e un om. Nu e măcar o fiară. E moartea. În ce măr în viață fiind și contemplîndu-se în tură pentru eternitate, va fi fost mîit condotierul? Greu de răspun-babil nemulțumit ar fi fost, sau e fost. Mai sigur este că, privindu-și o sculptorul a trăit sentimentul de s-facție că putea să exprime una d-dramatică strigăte de om în spri-omului. Iată războiul! Iată moar-Iată incompatibilitatea dintre om și boi!

IN CINCI veacuri, ca proporție tragedie, războiul și-a schi-semnificațiile. Una dintre sale înfățișări pare a fi lipsa înfățișare. Războiul fără față, s-ar tea zice. Vedem, revedem, filme,

Unica alternativă

cea mai fabuloasă explozie a cuceririlor științei, dovedindu-se astfel că virtuțile creatoare ale omului sînt inepuizabile și generatoare de cele mai fecunde și nobile speranțe. Dar formidabilele izbinzi ale științei, peste toate experiențele tragice ale umanității, nu au o unică și rațională direcție: fericirea omului.

Uriase depozite de arme pingăresc obrazul chinuit, și atît de drag nouă, al Terrei, arme pustiitoare care, lăsate să-și spună singerosul cuvînt, ar putea mistui, aproape instantaneu existența umanității, a trudei de mii de ani prin care omul s-a exprimat superior pe sine — dovedind că este mai mult decît o trestie gînditoare. Sintem, ca umanitate, la un suprem moment de răspîntie, cînd rațiunea este datoare să ne reamintească tuturor ceea ce străvechiul Pythagora afirma, după cum relatează Iamblicos: „E la fel de primejdios să-l dai unui

ieșit din minți o sabie, iar unui ticănos puterea”.

În acest context, plin de grave responsabilități, exemplul de pace al României, autenticat de întregul nostru popor, are rezonanțe și semnificații de primă importanță pentru conștiința tregii umanității. Țara noastră dă exemplu de înțelepciune, rațiune și menie — pe care oamenii de bine toate continentele lumii și-l vor lua ca al lor. Exemplul de pace al României se dovedește a fi singura cale urmată, pentru ca omul să-și păstreze demnitatea, viața, valorile care îl fac mai de seamă și strălucită izbîndă vieții pe planeta noastră.

Pacea este unica alternativă rațională pentru ca să nu fim despărțiți de priul nostru viitor. O vrem, o vom avea! Și astfel vom rămîne oameni.

Al. Căprariu

Joi, 23 octombrie 1986. La lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale

Pentru pace, pentru viață!

al războiului

Un gând în 1986

afii din și despre a doua conflagrație mondială. Chipuri obișnuite, atât la vicine (milioane, zeci de milioane), cit și, o jignire!, la călăi. La cei ce au proscris nenorocirea. Inși care surd, au ate chiar umor, figurile lor sint atât de parte de acea față de batracian orb a otierului de pe malul Adriaticii. Ca iie și mai convingător că războiul a abstractizat, a pierdut orice față, am că respectivii s-au băgat sub pănt, în bunkăre, și nimeni nu i-a mai zut niciodată în postura de oameni. ci, în condițiile moderne, războiul ar ni de undeva, și-ar lua prada și ar ri, dacă ar pieri, altundeva, nevăzut, identificabil. Altfel spus, n-ar exista o spundere individuală, n-ar mai pleca ndul gâș din țestele de mari reptile, ibil a fi imaginate. Alci, o întorsătură orică obligă la întrebarea: Oare așa să ? Într-adevăr, e chiar atât de abstract, zilele noastre, războiul? Nu are o entitate posibil a fi aflată și denunțată? doar o competiție de tehnologii, o conență pentru zone de influență și pute- ? Bănuiala genială a lui Verrocchio că eelebrul condotier care a obligat Vene- să-i facă statule călare se ascunde un gâș, drept care a spus-o, își păstrează ualitatea. Da, acești condotieri există,

cu intristătorul lor apetit de jaf și putere. În cinci veacuri, lumea a învățat să-i cunoască sub diversele lor chipuri. Iar alți artiști, mii, care i-au urmat genialului sculptor au amplificat strigătul de alarmă că spiritul belicos nu are nimic comun cu ideea de om și umanitate. Treptat, artele au depistat și dat la lumină chipul războiului prin războinici, răspunzând astfel unei nevoi vitale a omenirii de a scoate suprema tragedie colectivă în afara omului și vieții sale. Ele s-au alăturat pretutindeni tocmai efortului de a păstra pacea, ca unică șansă de existență umană, de creație, de gândire nemuritoare. Omul de artă din România acestor zile participă la un mare act cu scopul de a sublinia că răspunderea pentru pace și lupta împotriva războiului sint, trebuie să fie, concrete. Cel mai autorizat glas, președintele Nicolae Ceaușescu, în Marea Adunare Națională, se adresează fiecărui cetățean să-și spună cuvântul în apărarea păcii. Un act cu semnificații de politică generală, la suprafața întregii țări, dar și cu sens de răspundere individuală față de om și umanitate. Un act care opune moralele abstracte dar concret distrugătoare a războiului, vigilența conservării superbelor însușiri alcătuind eternitatea omului.

Platon Pardău

AMILITA pentru Pace prin Cultură și Artă, prin gândire și atitudine creatoare înseamnă a valoriza plenar ideea de Pace. Caus-ticul Aristofan figura valențele multiple ale temei. Zeița Păcii era eliberată din chingile despotismului lui Zeus și, revenind pe Pământ, refuza mistificările trimbatate în sloganurile zilei în favoarea vieții pașnice și libere. Îmbelșugate și senine. Bucuria de a trăi, a trăi intens fără constringeri și prejudecăți stupide prin gândire și muncă liberă — iată climatul fertil al Păcii. Înțeleptul Aristofan era un vizionar, iar sarcasmul său o viziune... Arta nu poate fi în afara timpului, dar totodată valențele ale perene o obligă să-l esențializeze, să-l semnifice, să-l modifice. Profunda semnificație a Păcii și Libertății a fost și va fi slujită întotdeauna cu devotament prin artă. Nici nu poate fi altfel. Transfigurarea creatoare a realității nu este altceva decît sursă de conștiință, iar conștientizarea unui popor e pas hotărît spre opțiunile sale esențiale, spre menținerea nealterată a demnității sale. Menirea păcii este întreținută prin spirit și discernămint cultivate la rîndul lor prin creația de valoare. Ignoranța și incultura, inapetența artistică, panica în fața creației și culturii, denigrarea și încercarea de subordonare a creatorilor favorizează declasarea umanului, proliferează întunericul și manipularea spirituală, întreține detenția conștiinței și conduc spre uciderea în masă. Cultura e Pace. Libertatea e Artă. Gînd

direa e Viață. Și numai atunci omul e OM și lumea poate fi Lume. Lume a noastră, a oamenilor. De aceea, mai mult ca oricînd, Anul Internațional al Păcii trebuie să fie an de virf în rodul culturii. Artiștii lumii trudes pentru Pace și Viață, viață liberă, din sămînță de oameni liberi. Artiști ai lumii sintem și noi. Și lumea ne recunoaște și ne așteaptă cuvîntul. Semnificația simbolică a acestui an constă și în semnificația cu care și prin care ne investim munca. Trebuie să luptăm și să rezistăm prin talent și gândire, prin opere și atitudine în avanposturile spirituale ale bătăliei pentru viață. Aș vrea să pot ridica fruntea sus acum mai înalt ca oricînd și să rostesc răs-picat: lupta mea pentru artă este lupta mea pentru pace, truda mea pentru adevăr este truda mea pentru om. Și ridicînd brațele spre demnitatea minții să arăt tuturor cărțile în care așteaptă gata de atac operele lui Caragiale și Shakespeare, Bălcescu și Cehov, Sofocle și Cipariu, Preda și Camus. În teatru și film sint gata să militez prin Manole și Prometeu, prin Richard al II-lea și Faust, prin stigmatizarea Cațavencilor și cauterizarea „revoluțiilor” de la Ploiești, prin neliniște și speranță, prin durere și forță, prin suflet, minte și curajul de a fi viu. Să nu vorbim și să nu scriem, să nu gîndim și să nu trăim degeaba. Încerezați, să spunem un DA răs-picat la 23 noiembrie.

Alexa Visarion

NORII

Peste lume umblă niște nori
sumbri, nevăzuți, prevestitori,
rătăcesc nevăzuți și nerozi
blestemați irozi

(țineți-i pe copii în casă
cu ferestrele închise
— nu prin parcuri în lumea
cu orizonturi închise —,
vi s-a spus că sfîrșitul lumii
va veni în anul două mii
— termen aminat de prezicători
din considerente... științifice —

vedeți dumneavoastră, — „norii”
din ciupercile insulelor Em
nu iradiază, se zice, decît niște pești,
eploziile nucleare din En sint „etanș”
iar despre altele... —
mai pierdem cite o bombă atomică
— însă întotdeauna fără declanșator ! —,
ne plesnesc din senin
niște rachete — totdeauna înainte de lansare,
însă ! —

I-am uitat pe Komarov,
am uitat-o pe tinăra profesoară
și pe ceilalți martiri ai spațiului cosmic)

să fim serioși, domnilor,
da, da să fim serioși,
în acest război de aproape cincizeci de ani
toate tehnicile pot fi bune
toate tehnicile pot fi proaste

(cînd scriam ultimul rînd
mi-au sîrit cu flamă
siguranțele electrice automate
— ce coincidență, domnilor — !

aprind o luminare rămasă de la Paște
și continui să scriu, —
doar tot la luminare scriau
călugării din mănăstirile poporului meu :
scriau !
Cu orice preț scriau
spre a le da o speranță
celor de față sau din viitor !)

Care-i mai bun dintre nori ?
al lor — sau al lor ?

— Un nor nevăzut, amenințător,
cutreieră lumea încă
din August 1945 ! —

de-aceea Prometeu în Caucaz
și azi e sfîșiat de vultur

Domnilor, au murit niște oameni
în spațiul cosmic
pentru o cauză nobilă
— și Komarov și cei de pe „Challenger” —
se pare că peste zece milioane
(sau miliarde ?) de ani
(sunt ipotezele unor savanți, nu ale mele)
din lipsă de heliu și de multe cele
Terra va deveni un glob de gheață
(aș vrea să verific personal
și sper să o fac)
iar oamenii vor trebui să mute
cîteva plante, animale domestice,
tratate științifice și fiare sălbatice
(și cîteva cărți esențiale de poeme !)

pe o altă Planetă Pămînt.

Chiar de ar fi așa,

pină atunci mai e mult,
O, nesperat de mult,
să nu mai furăm din grădinile altora,
să nu ne bucare
focul de pe casa altora
căci toate casele
au paiele lor

Hodinească în Pace cei plecați
și cei care le vom urma

În zece milioane (sau miliarde ?) de ani
ar mai fi vreme să devenim
Oameni.

Norii nu au culori politice
ci doar culoarea norilor
ciupercile atomice nu au culori politice
ci doar culoarea ciupercilor atomice

iar Oamenii
chiar dacă au culori politice —
să și-o păstreze și pe cea de Om
cum iarba pe a ierbii
cum marea pe a mării
cum tinerețea pe a tinereții
și cum înțelepciunea
pe a înțelepciunii

Iată, se face ziuă,
stîng luminarea mea pascală
și înaintea „noriilor”
văd, totuși, razele de soare :

Fruntea sus !

Tiberiu Utan

Nicolae ȚIC

Jurnal de toamnă

Un cais înflorit

CIND am pornit spre orașelul D. cu intenția să rămân acolo cel puțin nouă săptămâni, având de rezolvat o multime de treburi, în partea aceea de țară se instaurase o primăvară senină, cu potop de soare și explozii florale. Am tras în gazdă la un inginer constructor, prieten din anii de liceu, și mare iubitor de literatură. Ca de obicei, cînd poposeam în casa lui, avea să mă piseze cu nenumărate întrebări despre cărți, scriitori și artiști: era un fel de chirie spirituală pe care mi-o pretindea în schimbul ireprosabilei ospitalități. Ai să te simți bine la noi, mi-a zis. E un aer întremător, un peisaj de vis. Peste noapte m-au încercat niste nevralgii dorsale, m-am tot răsucit, dimineața eram teapăn. Vechile mele reumatisme reactionaseră violent la schimbarea de climă. Cu o infiltrație și citeva tablete, un medic bonom, și el chinat cam de aceleași dureri, m-a pus pe picioare. În păcătoasele astea de boli, mi-a zis, medicamentele au doar un efect calmant, repede trecător. Trebuia să fac multă mișcare, din zori de zi și pînă-n noapte să tot umbliu. Și cite o sedință de masaj pe zi. Amabil, mi-a dat o recomandare către policlinică, secția reumatologie: Vă duceți la Alexandru, este un maseur de excepție, numai la el! Către orele 11, cînd e mai puțin aglomerație. De altfel, am să-l previn, îi place să discute cu scriitorii. Așadar, am reținut, Alexandru.

Cabinetul de masaj era la subsol, alături de celelalte cabinete și săli de fizioterapie. La 11 fix usa s-a deschis și Alexandru m-a pofțit să intru. Impresia a fost cum nu se poate mai favorabilă: înalt, suplu, cu ochelari negri și păr negru, controlat în gesturi, exact în exprimări, marcat de o distincție fără cusur, învățată cu răbdare. Alexandru mi s-a părut un tânăr diplomat în halat alb. Vocea, mai ales vocea lui, caldă, cu inflexiuni agreabile, mi-a inspirat multă încredere: iar de la încrederea în omul care se pregătește să-ți aline suferința și pînă la dispariția durerilor nu mai e decît un pas. Cînd m-am întins pe patul de masaj, toate intepăturile din articulații au cedat ca prin farmec. Poate că a contribuit la această senzație liniștitoare-amăgitoare și atmosfera din cabinet, discretă, ca de taină. Pătrundea puțină lumină de afară, fereastra dînd într-o curte interioară. Cele trei tuburi de neon din tavan, vopsite în albastru, verde și roșu, cu zvicniri și pologiri intermitente, m-au dus cu gîndul la jocurile de artificii. Semănati cu regretatul Teodor Mazilu, mi-a zis Alexandru. Aveți aceeași înălțime, greutate — vreau să zic, sinteti tot așa de slab... Așa a început, de fapt, prietenia noastră, cu evocarea lui Mazilu, pe care îl cunoscuse tot în cabinetul acesta, și tot într-o primăvară. Aprecia mai toate pieșele și schitele lui Mazilu, cu o mențiune specială pentru „Prostii sub clar de lună”. Am descoperit în Alexandru un cititor pasionat, la curent cu ultimele noutăți editoriale. Era însă receptiv și la celelalte arte, tubea culorile, mi-a vorbit ca un îndrăgostit de Ciucurencu, de tablourile lui Lucian Grigorescu. Acesta din urmă îl preocupase în mod deosebit: După verdele aburită, pălit, cu numai rare nuanțe de crud, pare că maestrul a respirat aerul de-aici, a trăit în peisajul nostru, își zîseese într-o vreme. Investigatii îndelungate îi confirmaseră bănuiala. Într-adevăr, Lucian Grigorescu petrecuse citeva luni în orașelul D. Alexandru achiziționase sute de discuri cu muzică simfonică. Alexandru cînta la chitară. Pe la sfîrșitul sedinței de masaj, după discrete ciocănituri în usă, a pătruns în cabinet o arătare de basm, cel puțin așa mi-a apărut mie. Tînără, veseală, rumenă, cu zulfii aurii. Era sotia lui Alexandru, asistentă și ea, la policlinică. Iată o pereche de invidiat, mi-am zis. Aveau și un băiețel de trei anisori, și o dolofană și cu zulfii, dat acum în grija părinților lui Alexandru. Mi-au vorbit de copil, de căsuta lor dintr-un cartier liniștit, cu multă verdeată, și de caisul de la poartă, mai ales de cais. Ascultîndu-l, văzîndu-l, am mai întinerit și eu. Simina, sotia lui Alexandru, m-a condus pînă la ieșirea din policlinică. Să fie o îndrăzneală prea mare dacă v-am invitat la noi? Alexandru ar fi încintat să vă poată prezenta biblioteca, discurile, tablourile, ce-am mai adunat și noi. Era într-o vineri: am stabilit să-i vizitez duminică, înainte de prînz: prevedeam că voi petrece în compania celor doi momente de redresare sufletească. La sedința de masaj de simbătă, Alexandru mi-a descris caisul de la poartă cu un tîlburător simț al nuanțelor, cu o remarcabilă expresivitate, încît mi s-a părut că îl sîdeset, îl crește și îl înflorește acolo, sub ochii mei: Ca scriitor, trebuie neapărat să-l vedeti, este de-a dreptul fabulos! Nu l-am întrebat dacă scrie poezii. Eram absolut convins că scrie, pictează,

compune. Cu siguranță, are să-mi citească din producțiile lui. Altfel, de unde pînă unde atîta stăruință?

Prietenul meu, inginerul, mi-a indicat pe unde s-o iau, ca s-ajung pe strada Viilor, prevenindu-mă că este o străduță amărîtă, singura care a mai rămas din vechiul orașel. Peste vreo patru, cinci luni santierul de construcții se va extinde și prin părțile acelea. Mi s-a strîns inima, gîndindu-mă la caisul de la poartă lui Alexandru. Am să fac o intervenție, i-am zis prietenului meu, pentru un cais, o raritate, un simbol.

AM MERS, am tot mers pînă la margine.

Strada Viilor era și nu era stradă: era mai degrabă o uliță de sat; doar că lipseau livezile, grădinițele de flori. Ce să mai cred eu despre Alexandru? El vedea un alt peisaj, o altă lume: descrierile lui, cu detalii năucitoare, nu aveau tangență cu realitatea banală: verdeata, casele arătoase, cu mușcate în ferestre, pomii înfloriți și zumzetul albinelor, toate acestea se aflau doar în imaginația lui. Dacă și caisul va fi o dezamăgire? Alexandru locuia la nr. 42, Pe la nr. 20 m-am oprit: De ce să destram o vrajă? Era cit pe-acți să mă întorc din drum, cînd am văzut-o pe sotia lui Alexandru traversînd strada, se ducea la vecini, cu un pachet în brate. Nici urmă de cais.

Un gard de lemn, o porțită, o căsuță bătrînească, jupuită pe alocuri. Alexandru era în curte, mai mult o închipuire de curte, de vreo 20 de m.p., ghemuit pe un taburet, Alexandru cînta la chitară; îndată ce am scîrtilt porțita, s-a ridicat în picioare și mi-a urat bun venit. Ca pe ghimpi mă așteptase: dacă mi-oi fi schimbat programul? Dacă o fi intervenit vreo urgență, care să mă reclame cine știe unde, departe de-aici? Amuzat, și mai mult în glumă, i-am zis: Ești un vrăjitor! Ți-ai construit un fascinant peisaj imaginar. Nici așa nu-i rău. Totuși, preferam un cais adevărat, din care să fur și eu o floare... Alexandru și-a strîns cumva umerii a neînțelegere, a nedumerire, apoi a întins mina în direcția porții: Dar e aici, porțită! Doamne, îndură-te de mine, ce să mai cred?! I-am pus o palmă pe umăr: Îmi ceri un efort prea mare, pentru o dimineată de duminică, îmi ceri să-mi închipui un cais, și mă-ntreb: De ce? cînd pot să admir atîția caisi adevărați, pe alte străzi, prin livezi... Cu o voce alterată, guturală, Alexandru a insistat: Dar, vă repet, e aici, e real, absolut real! Abia în clipa aceea am zărit, reze-mat de peretele casei, bastonul alb, de care se folosesc nevăzătorii în peregrinările lor. Am înțeles și de ce Alexandru purta ochelari negri. Simina, sotia lui, tocmai revenea din vecini, cu un buchet de garoafe roșii. Presimțise catastrofa? A împietrit la doi pași de mine, cu palma la gură. Ce mai puteam face? Apucîndu-l de brat, cu prietenească muștrare i-am zis lui Alexandru: Nu te pricepi la pomi fructiferi! Ceea ce dumneata îmi prezintă drept cais, și încă unul de soi, este, de fapt, un pierisc, nu zic ordinar, totuși, un pierisc, și nu mai mult. Nădușisem, îmi tremurau minile, mă năuceau niste intepături în temple: spulberasem o lume de basm! Simina a izbucnit în ris: Dumneavoastră n-ati mai fiesit cam de multisor dintre blocuri. Confundati caisul cu pieriscul. Sigur, și unul și celălalt tin de familia rozaceelor, au tulpini și flori intrucitva asemănătoare, totuși, totuși... Aici v-am prins! Alexandru s-a mai înviorat puțin, a zîmbit și el. Vai, vai, ce rusine pentru un scriitor! a mai continuat Simina. Însă, nici o griji, noi sintem oameni discreti... Alexandru vibra, cuprins de neastîmpăr, ca de friguri: Simina, vreau să rup o floare din caisul nostru!

Acolo unde ar fi trebuit să fie caisul, era un stilp noduros, cu vreo cîteva sioeci bătute în cuie, închipuind crengile unui copac. Alexandru s-a apropiat, a întins mina. Sotia lui credincioasă a potrivit buchetul de garoafe la capătul unei sîpci. Apoi, Alexandru mi-a oferit trei petale de garoafă: Vă rog să le păstrați, vă sfătuiesc din tot sufletul să le păstrați, sint din caisul nostru și-o să vă poarte noroc! I-am promis, și ne-am despărțit buni prieteni.

Atunci am hotărît eu să renunț la scris. Ce rost avea să mai mîzgălesc hîrtia? Vai, mie, nevrednicul! Nu-mi era locul printre cei aleși. Nu-mi fusese hărăzit să văd cu ochii minții fabulosul cais înflorit.

Cutia de poștă

LEGI nescrise, după care se judecă omul și omnia, condamna cu asprime indiferența, inima de piatră față de suferința cuiva. Cu atît mai tare, mai fără drept de apel, refuzul de a veni în ajutorul unui semen căzut în nenorocire. Dacă așa stau lucrurile, eu

ce să mai zic? unde să mă mai ascund de rusinea-rușinii? pe cine să mai implor de izbăvire? Eu am lăsat un om să moară pe marginea drumului. Și azi mă cutremur de nelegiuirea mea.

Am locuit vreo șapte ani în cartierul Titan, într-un bloc înalt-înalt, cred că avea vreo 15 etaje, niciodată, curios, din cale-afară de curios, niciodată nu mi-a dat prin minte să le număr. Pe scara mea se adunaseră peste 80 de familii, oameni de tot felul și de toate virstele, cite unul murea, altul se năsea, oricum — se menținea un echilibru, nu rămineam nici în câștig, nici în pierdere. Prietenii n-am legat, după cum, o spun cu mina pe inimă, nici cu nasul pe sus nu m-am ținut, salutăm pe totl, de la mic la mare, îmi făceam, adică, datoria de colocatar fără să mă aștept la recunoștință. Dacă mi se răspundea la salut, dacă nu mi se răspundea, eu tot împăcat mă simteam, și tot șapte ore pe noapte dormeam. Vreo neînțelegere, certuri, măcar o banală contrazicere n-am avut.

Poștașul, bătrînul meu poștaș, m-a îndemnat insistent să mă abonez la citeva ziare și reviste. I-am dat ascultare, și de-aici mi s-a tras. Două săptămîni, zi de zi, întorcîndu-mă de la servici, am deschis cutia de poștă, mi-am luat ziaarele, revistele, si-am dat fuga sus, în apartamentul meu confortabil, să le răsfolesc. Seara, după ce isprăveam cu treburile, în halat și papuci, tolănit pe canapea, stăruiam asupra unor articole de interes. Era prima oară cînd mă abonasem și eu — și vreau să vă asigur că este o senzație plăcută, de confort casnic și intelectual, să-ți vină presa la domiciliu: mi s-a creat și un reflex pentru cutia de poștă, cum m-apropiam de casă grăbeam pasul și scoteam din buzunarul hainei legătura de chei. Tocmai de aceea, cînd am constatat că din cutie lipsește două reviste am avut impresia că în mine se produce un dezechilibru. Întîrzieri în apariție? Poștașul mi s-a iurat că le lăsase în cutie, ca de obicei. Numai că, mi-a strecurat în șoaptă, s-au mai petrecut și alte cazuri. Cineva sustrage reviste și cărți postale ilustrate... Convorbînd cu mai mulți locatari, informația s-a dovedit exactă. Astfel, ne-am pus totl la pîndă. Mi-a fost dat tocmai mie să-l surprind pe făptas. Cu oarecare întîrziere, în momentul cînd închidea cutia. Pînă să-i strig în fată cele venite, a și dispărut în lift, iar cu liftul la nu mai știu care etaj. Era un bărbat între două vîrste, scund și umflat-poloboc, distant în relațiile cu noi, colocatarii, sever cu cine îndrăznea să-l acosteze. De fapt, o singură dată l-am auzit tunînd și fulgerînd: tuna și fulgera împotriva prafului din cartier. Un bătrînel de bună-credință s-a apucat să-i explice că praful vine de la santier, se construiește mult, asta-i situația, deocamdată, trebuie să mai avem puțină răbdare. Abia s-a înversnat: Ce-mi trebuie mie construcții?! El avea apartament, garaj, căsuță la țară. Deci, să se isprăvească odată cu praful. Cu santierele. Trei zile mai tîrziu (după dispariția revistelor) cînd să descui usa apartamentului — m-am tras un pas înapoi: usa asta nu era a mea... Eu locuiam la scara B, etajul V, apartamentul 57; îmi comandasem două cifre aurite, un 5 și un 7, pe care le lipisem cu o soluție garantată. Să fi căzut? Da, așa se părea, dacă nu cumva... Atunci mi-a venit mie o bănuială: gîfîind, am urcat pe scări, de la etaj la etaj, cercetînd toate ușile, pînă cînd am dat de cele două cifre, inversate, indicînd apartamentul 75. Individul-poloboc tocmai ieșea, înveselit de ceva, cu pălăria pe-o ureche. Doar nu era să mă dau de gol, am inventat la repezeală, și i-am zis cu gravitate: Miine după-amiază lucrăm la spațiile verzi și-ar fi de dorit să veniți și dumneavoastră. Solicitarea mea i-a sunat ca o insultă: întîi s-a uitat la mine, apoi prin mine, m-a împuns cu degetul în piept, apoi mi-a zis: Știi ceva? Eu nu sint membru de partid. Așa că... Cifrele mele aurite îmi trăgeau cu ochiul de pe usa lui.

După vreo două săptămîni, într-o dimineată ploioasă, cînd să plec la servici, am observat o mică defecțiune la mașină: plăcută din fată, cea cu numărul de imatriculare, atîrna într-o parte, mai să atîngă asfaltul. Evident, nu era ceva grav, de speriat, totuși, cineva sustrăsese un surub de cinci lei bucată, dar ce surub, unul de excepție, adică, avînd eu un prieten mesier, îmi comandasem patru, și alte patru pentru un vecin, toate nichelate, luceau. În timp ce înlocuiam surubul cu un cui, mă strigă vecinul: El, ce zici? De la dumneata unul, de la mine altul! Căuta și el un cui, ca să fixeze tăblița. Doamne, mi-am zis, de nu s-ar mai adevăra și bănuiala asta! M-am dus direct la mașina individului-poloboc: numărul din fată era prins cu două suruburi nichelate.

N-aveam martori, dovezi, cite se mai cer la un proces. Și dacă le-as fi avut pe toate?! Acționînd în judecată pe cineva pentru două reviste, două cifre și un surub, cu siguranță as fi stîrnit nedumerire, haz, indignare, și fără vreo milă m-ar fi trecut în rîndul procesomanilor.

Au dat căldurile de iulie, cu 36 de grade la umbră, transpiratii, năclăială și asfalt topit. Mă-ntorceam acasă pe jos, buimac, nădușit, cînd era să mă-mpiedic de individ: prăbușit pe trotuar, lingă un stilp de telegraf, se vălta stîns: după cum își tinea palmele la piept, aproape sigur suferise un atac de cord. A avut o zvicnire, în osinza lui s-a produs o înviorare: Cheamă Salvarea... cheamă... L-am privit în ochi o clipă, doar una, cu o superbă indiferență. Nu mi-a sovăit pasul, nu s-a agerit. Păseam egal, apăsât, sigur de mine. Dacă i-a venit moarlea, mi-am zis, atunci să moară. Eu nu i-am dorit-o; după cum, nici să-l scap din ghearele ei nu mă știu obligat. Astfel judecînd, se înțelege că mi-am asumat și răspunderea mortii lui. De ce să mai facă umbră pămîntului?

Îl si credeam întins pe catafalc, definitiv invins, cînd, de la fereastra apartamentului meu l-am zărit grăbind spre casă. Vizavi de blocul nostru era un aprozar, cu trei tarabe pe trotuar, încărcate cu roșii, ardei și vinete. În trecere pe lingă tarabe, profitînd de neatenția vinzătorului, care tocmai cîntărea marfă clienților, individul s-a asigurat cu o roșie, un ardei și o legătură de ceapă. Cit să-i ajungă de salată, pentru o masă. Pînă-n seară, nelegiuirea mea era comentată și condamnată de mai toți locatarii. Atîta lipsă de suflet, de spirit cetățenesc, de omenie încă nu se mai pomenise. Dusman să-ți fie, declarat, neîmpăcat, și în asemenea împrejurări tot îi întinzi o mină! A doua zi nu mi s-a mai răspuns la salut. A treia zi mi-au dispărut din cutia de poștă toate ziaarele și revistele. A patra zi mi-am înțeles că trebuie să-mi schimb domiciliul. Ceea ce am și făcut, într-a șasea zi.

Iar în cea de-a șaptea, iată, depun această mărturie, în proces public, împotriva nemerniciei și nimicniciei.

Nunta aminată

DE unde îmi aflase noua adresă? După vreo zece ani, de cînd nu mai dădusem fată, mi-a trimis o invitație la nuntă, la cununia civilă, de fapt, pentru martii, 13 octombrie, ora 9 dimineața. Cîți ani o fi avînd? Pe puțin 72 și 3. Iată că și la vîrsta asta îl mai arde omului de înșurătoare, și încă într-o zi de 13, care s-a nimerit să fie și o marți, cînd se zice că ar fi trei ceasuri rele. Altfelva m-a pus pe gînduri: ceremonia urma să aibă loc nu la casa de cununii, ci la domiciliul mirelui, într-un bloc din cartierul Titan, la etajul 10. Dovadă, mi-am zis, că omul e suferînd, nedepasabil. După vreo 20 de ani de văduvie, ce l-o fi determinînd să se lege la cap tocmai înainte de a-si da obstescul sfîrșit? Doar îmi si mărturisise: Cînd o iei devale, cu atîtea chichite și hachite, e greu să-ți mai găsești perechea. Drept care, tot chibzînd, am ajuns la părerea că nu de ofiterul stărilor civile are nevoie omul meu, ci de un medic priceput. Asa se face că l-am rugat pe distinsul meu prieten și coleg de literatură dr. Octavian Simu (ultimele sale două cărți — „Civiltzatia japoneză tradițională” și romanul „Prizonierul desertului” — s-au bucurat de un remarcabil succes) să mă însoțească în Titan.

Pe vremea cînd locuiam într-un vechi cartier bucureștean, respectînd și o indicație medicală, mă plimbam cel puțin două ore pe zi, pe străduțe liniștite, aceleași, amîntind de vechile, dezolantele noastre tirgușoare: popasul fiind obligatoriu, îmi cîștigasem și eu dreptul la un capăt de bancă, într-un pîrculeț cu trei banci și un tobogan pentru ciufuții. Nu mă prindeam la conversații și nici altii nu se-ndemneau. Pînă cînd, într-o dimineată de duminică, un bărbat la vreo 50 de ani, în evaluarea mea, tip agreabil, comunicativ, după expresia feței, mi-a solicitat bănuvoia de a-l îngădui alături. Eu vă cunosc, mi-a zis, ați fost în uzina noastră anul trecut, prin iulie. Nu știam de unde să-l iau; trecusem prin multe uzine, discutaseam cu zeci de oameni, imaginile se retrag, se prăfuiesc. Ce mai e pe-acolo? am întreat. Din expunerea amplă, documentată, cu referiri la toate sectoarele, am dedus că face parte din conducerea uzinei. Director să fie? director tehnic? a mai scăzut în ochii mei cu un rang în momentul cînd mi-am dat seama că nu participase la citeva sedințe importante, cu directori din toată țara. Inginer șef să fie? Precizarea că n-a fost niciodată bolnav, n-a înghitit nici o tabletă și nu vrea s-audă de medicamente m-a determinat să-l cobor și mai jos: inginer, specialist, muncitor. S-a dovedit că fusese portar. I-am și declarat prietenia și prețuirea mea: am o mare slăbiciune pentru acești pasionați-apucați, care se identifică pînă la moarte cu instituțiile unde-au lucrat, și se cred părtași la toate realizările, răspunzători de toate neîmplinirile, deși ei s-au aflat, undeva, pe treapta administrativă de jos. Întîrziînd într-o zi pe o bancă în Cîșmigiu, un bătrînel mi-a declarat că el făcuse 15 filme, dintre care patru nu îi reușiseră. Cine să fie regizorul ăsta? Nu era regizor, ci sofer, lucrase la 15 echipe — însă filmele, chiar dacă nu-i trecuseră numele pe generic, oare nu se legau și de truda și de numele lui? Așa și omul din parc: fusese portar, fusese, pînă în martie, cînd se pensionase. Și cum e? am vrut să știu. Cum să fie! Pensie, ne-pensie, cînd ti s-a prăpădit femeia, perechea, e de-a-ndoseala. Altă femeie, o băbuită, acolo, nu-i greu să-ți afli. Dar cum să-i intri în voie? Că bătrînețea-i cu hachite și chichite. Femeie, cum a avut el, mai rar. Iar copiii, ei, copiii, au zburat, s-au

PACE — sculptură de Ilica Veturia

dus. Îi mai întreabă de sănătate din an în an. Avea patru, doi ingineri, un medic, un profesor, însurați, tot așteptând moștenitori. Neam mare, cu ramificații, se-adună și petrec, numai el s-a pomenit singur. Acuma, fie ce-o fi, are să mai facă o încercare.

A doua zi, luni, pe la cinci după-amiază, mi-a venit la întâlnire cam jenat, posomorât. Și-am înțeles că încercarea lui de-a mai înșela singurătatea dăduse gres. El își făcuse un plan, să discute cu Floarea la uzină, nu acasă la ea, nici la el, ori pe stradă, la uzină, într-o ambianță oarecum oficială: s-o întrebe, adică, dacă ar putea s-o ceară de nevastă. El, care vreo 30 de ani la rind pătrunsese nestingherit în uzină, la orice oră din zi și din noapte, tocmai acum, când avea un interes, fusese oprit la poartă ca un amărit oarecare, de către fostul său coleg Timofte: Măi, nea Ilie, dacă nu te-a poftit cineva aici înseamnă că n-ai bon de intrare, iar dacă n-ai bon, eu cum să-ți dau drumul? Măi, nea Ilie, doar știi regulamentul pe dinafară! Nu se văzuse cu Floarea Ichimescu. Până acasă, tot întrebându-se unde-ar fi cistigul și unde năpasta, își luase gândul de la ea: prea gălăgioasă, turuie, huruie, de te asurzeste, iar copiii, patru copii, nu-i mai dau nici un semn. Și pereții, patru pereți, care-l apasă... După Floarea, s-a gândit la Măruța: dar nu era gospodină; la Valeria: dar nu știa să tină la bani; la Gherghina, dar asta nu mai fusese măritată.

Așadar, împreună cu dr. Octavian Simu am dat o fugă până în Titan. Ne-a primit o femeie suflecă, voinicoasă. Nu aveam noroi pe pantofi, nici praf n-aveam, totuși — ne-a obligat să ne scoatem pantofii. Una ca asta nu mai pășim. Amindoi ne-am surprins stingaci, derutați, hazul și prestigiul ni se duseseră pe gîrlă. Să nu mutați obiectele, ne-a avertizat femeia, să nu spargeți, să nu murdăriți. La noi se păstrează curățenia. Să nu fumați, să nu vorbiți prea tare. Cit lipsesc eu, să nu existe probleme! Și s-a dus la piață, pe la magazine. Am rămas noi trei, timorați, strimțorați. Viitorul mire stătea întins pe pat, cu mina stingă la gît, cu dreapta la inimă. Era pe moarte, așa ne-a declarat. Dar, se-ntrebă el, cum să mori singur în casă? Pînă intră vecinii la bănuie, pînă sparg usa, pot trece zile și săptămîni. Măcar la moarte să ai pe cineva alături. Iustina acceptase în cele din urmă să-l vegheze, cu condiția să o ia de nevastă (să se știe că a fost și ea măritată) și să-i lase toată averea, un CEC, mobila, apartamentul, prin testament. Miine avea să vină aici notarul. Poimîine, ofiterul stării civile. Dumneavoastră sinteți un bolnav sănătos, i-a zis dr. Simu. Vă rog să coboriți din pat... Înșă omul meu s-a opus, nu și eu, că-i explodează inima, cel puțin așa îi prevestise Iustina. A trebuit să-l consulte așa, întins, nemiscat. Aveți o inimă de flăcău, i-a mai zis dr. Simu, tensiune de cosmonaut. Leacul e unul singur: să vă scoateți din cap că sinteți bolnav. Parcă și-a mai venit în fire: Bate numai cînd vrea ea, s-a plîns, de inimă, și urcă pînă-n gît! Dr. Simu nu și-a pierdut răbdarea: Niște păcătoase de extrasistole, cum am și eu destul de des, și altii alții. De vină, în cazul dumneavoastră, pare a fi sistemul neurovegetativ. Ați trecut printr-o perioadă mai grea, cu supărări, hărțuiri, traume? Omul s-a miscat pe dreapta, pe stînga, apoi s-a ridicat într-o rină. Văzînd că nu i se-ntimplă nimic rău, s-a săltat din pat, a zvîcnit din mină, a făcut și doi, trei pași, pînă la fereastră. Dacă m-a căpiat? a izbucnit el. Are mania curățeniei. De trei săptămîni, de cînd i-am deschis usa prima oară, tot sterge praful, curăță și spală și mă pisează: Pune mina și ajută-mă! Nu pune mina. Mișcă-te! Nu te mișca. Pleacă! Nu pleca. Așa, tot așa, pînă cînd bietul om se prăbușise mai mult în spaimă, decît în boală.

Inima nu mai bătea anapoda.

A întrebat dacă are voie să iasă din casă. Dacă poate să mai întîrzie prin parcuri. Să-și vadă de stupi. Să urce pe munte. Să cînte. Să joace. Să-și ia nepoții în cîrcă.

Pe toate voia să le facă acum, acum.

Ne-a condus pînă la stația de troleibuz. Trăgea aer în piept, fremăta. Iar eu am vrut să știu: Cu nunta cum rămîne? Nunta, nunta: El se însurase o dată. Femeie cum fusese a lui, mai rar. Feciori ca ai lui, mai rar. Nepoți ca ai lui, mai rar. Iar eu mă gîndeam: Un om ca prietenul meu, mai rar.

Eu și telefonul meu

ERAM tînăr, tînăr scriitor, cînd au venit mesterii în cămăruța mea de mansardă ca să-mi instaleze ceea ce se cheamă un post telefonic. Prietenul meu Radu Cosasu m-a instruit cum se folosește telefonul de acasă (care-i altceva decît cel de la servici): Cu măsură, cu atenție, cu respect. Astfel, întii îmi consultam agenda, apoi mă aplecam puțin asupra aparatului și formam numărul. În clipa cînd mi se răspundea, spuneam bună dimineata, bună ziua, ori bună seara, orientîndu-mă după cum bătea, ori nu bătea lumina în gemulet, căci eu la ceas de mină încă nu apucasem, iar deșteptătorul era defect. Dacă mi se recunoștea vocea (de către prieteni) începeam imediat convorbirea. Dacă nu, mă prezentam, politicos. Cînd nimeream în altă parte, din vina mea, sau a centralei, îmi ceream iertare.

Altii, destui, de ce nu îmi urmau exemplul? De la o zi la alta, spre regretul meu, mi se accentua impresia detestabilă despre ceilalți abonati telefonici. Înregistram peste 20 de apeluri greșite pe zi: eram confundat cu ștrandul Floreasca, tinichigeria Marcu, o școală elementară, hipodromul Băneasa și cimitirul Sf. Vineri. Zbirniia telefonul la ora 1 din noapte: Ceahlăule!... Dar eu, eu nu eram muntele Ceahlău! Încercam să-i zic individului că nu sint. Ceahlăule, am urgentă nevoie de zece bombe de Odobesti! Pricepeam, în sfîrșit, că este vorba de restaurantul „Ceahlău”. Ajunsesem la exasperare: Aici nu-i nici un cimitir. Ați greșit! Abia stirneam revoltă: Cum să greșesc, omule? Vrei să mă lași cu mortu' neîngropat? Mulți mă deranjau; nimeni nu îmi spunea bună ziua; nimeni nu se prezentă, nimeni nu recunoștea că a greșit.

Ce era să fac? Am schimbat și eu tactica: Da, sint cimitirul. Pofțiți încoace, să vă-nțelegeți cu groparii. Primeam comenzi pentru lăzi de bere, făceam programări la mașini de cusut, butelii de aragaz, garnituri de mobilă. Sunau la mine și din provincie: Tovărășele, îmi dai un brînci în cabinetul lui tovarășu' director? Hai, bădie, că am o umflătură la buzunarul din dreapta. E pentru mătăluță... Iar eu, binevoitor, îi și fixam audiența... Prea mare efortul, nu merită, mi-am zis într-o zi. Pierdere de vreme. Am restrîns mult convorbirile, trimîndu-l pe totii cei căutați la mine, și nu unde-ar fi trebuit, unde se aflau, trimîndu-i la Ploiești. Groparii, la Ploiești, tocmai plecaseră, în grup; chelnerii de la „Ceahlău”, la Ploiești; directorii de școli, de instituții, tinichigii, cofetarii, toți luaseră drumul Ploieștiului. Doamne, și eram crezut, mi se și mulțumea.

Era într-o simbătă pe la prînz, într-o simbătă, și eu nu aveam nici un program, lîncezeam, picoteam. Aud în receptor: Monșer, am să-ți fac o surpriză, pe scurt, vorbesc de la un telefon public: Ne-am instalat în casă nouă. Te așteptăm la ora 6. Ești singurul invitat. Asupra ta au căzut sortii. Dacă ai obiectii, devin superstițios. Notează adresa... Atunci mi-am zis: Pe asta, cine-o fi, nu-l mai iert! Am să mă duc.

Și m-am dus, cu inima cît un purice, întrebîndu-mă unde o să nimeresc. Dar și cu un buchet de garoafe. Dumneata? Gazda își dusese miinile în solduri și mă studia prin ochelarii cu multe dioptrii. Ce dorești? I-am amintit, politicos, că mă invitase cu prilejul mutării în noua locuință. Mda... Și cine ești? Nu aveam nimic de ascuns: tînăr scriitor, i-am zis și numele. Mi-a indicat printr-un gest să intru. După ce s-a scărpinat puțin în creștet, marcînd incurcătura, s-a îndreptat spre bucătărie. O, Doamne, soarta citor oameni nu s-a hotărît la bucătărie? După clipe lungi, am auzit: E scriitor. Cum să refuzi un scriitor? A adus și flori... Parcă mai sever, pus pe anchetă, a revenit, și s-a tot uitat la mine, cam dintr-o parte, în timp ce juca în palmă un breloc aurit: Ei, și dacă ești scriitor, știi cine sint eu? Atunci m-a pufnit risul: Cum să nu știu. Cine nu știe. Sinteți Moromete!

Eu să-l fi botezat pe Marin Preda — Moromete? Se găsisse altcineva, înaintea mea? Oricum, îmi rezerv dreptul de a susține că l-am înveselit într-o seară ploioasă.

Pan IZVERNA

Vara de acum

O vară sonoră și plină de gînduri
îmi sprijină vremea bolnavă
ca un pîlimar

Toate se aminară
în trupul amurgit al speranței
în urna ei melancolică
se înșiruiră pe hotarul
dintre viață și moarte

Amintirile mi-apar a fi ale altuia
dar mai vii decît viața
întoarseră spre mine
templul visării

Pădure a timpului dintii poartă închisă
cîntec stins o, tu...

Om sădit în miriade de chipuri
pe drumuri foarte vechi
arheu straniu
abia recunoscut în lumina augustă

Anotimp al durerii, al speranței

Ca un tăiș sclipitor de hanger
vara trecu
Foșni un fulger deasupra capului
și lovi departe în văile tainice
ale cerului
Într-o genune de beznă a planetei
un om fu cuprins de o flacără
Atita doar
Și răsfrîndu-se în arsură
învătă încet că un anotimp al mingierii
il cheamă cu strigăte fraterne

O, genii ale luminii și speranței...

Clopote vechi țesură iarăși pinza
melancoliei sub cupola azurului veșnic

și crugul înalt al toamnei se deschise
luminînd încă o dată cheiurile innoptate

Foi galbene, sîngerii

Singele-mi încă e viu
și îl aud pulsînd prin toamna vidă
în ultima-i fatală desfrunzire

Bolta plutind înaltă stăpînă-i
peste uriașul masacru

Doar vara e pierdută o aud ducîndu-se
țîuind moartă învîrtită de palele vîntului

O, tînăr am fost viteaz și îndrăzneț
în lungi spartane bătălii

Pentru soarele-zeu
cine astăzi se va mai război

O, foi galbene sîngerii
urme ale vieții
fosnetul vostru e suflet răsfrînt
cîntînd deasupra lucrurilor morții...

Senin de iarnă

Dimineață senină de iarnă —
— clopot august al naturii
Reverberări pînă departe într-o vastă cupolă
și pînă în lăuntru de argint ruginit
al tinței

O nemărginire a bucuriei intuită
în anii cînd topii
florile de gheață pe geamuri

Fereastră veche și scundă
încadrată de un lemn mîncat de cari
pe unde vrui să ies cu trupul
cu visul cu genunchii

O miraje-nghețate de-a lungul vîrstelor:
table de ani ce n-or să vie iară

Și acum o nădejde crudă
o ageră ochire pe drumul de sare
că viața ar fi iarnă și că iarna
e viață

Amintire

Noian era de frunze Asupra-ne
ninseseră copacii în răscoală

Cuvîntul abia s-auzea ca un rîu
ai neliniștii
Și se întuneca

Secretă apă umbla gîndul
Din noi ieșeam
trupurile rămăseseră racle goale și mute

Aproape mai eram subțel aceluși
cîntec venirea nopții
Semnele noastre spuneau de îndepărtare și curgere

Cînd îți aminteai de ultima umbră de cer
eu nu te mai vedeam
și se stîrnise vîntul

„Io, Mircea Voievod” de Dan Tărchilă, la Teatrul Bulandra

INTR-O ambianță solemnă și rituală, de castel medieval și minăstire, cu zeci de luminări aprinse ce-și trimit pîlpîrile spre admirabile vitralii, se ridică din pămînt eroii unui timp neguros. Între ei, se înalță statura impunătoare a domnitorului muntean Mircea, numit în cronici, apoi de istorici cu autoritate. — A.D. Xenopol, de exemplu — „cel Mare”, „care avu (între 1386 și 1418) nu numai o putere în-sămnată, pe care îndrăzni s-o arunce în contra cumpliciilor Otomani. El era și un cap politic eminent, ce știa să combine totdeauna uneltirile ascunse cu loviturile fățișe”. Piesa lui Dan Tărchilă, *Io Mircea Voievod*, baladă gravă, frumoasă — dacă nu atât de dramatică în conceperea relațiilor, melodică și clară în rînduirea faptelor — și spectacolul îngrijit al Teatrului „Bulandra”, avînd ca ax polarizator chipul voievodului ce a dat cea mai mare întindere Țării Munteniei, restituie un capitol din istoria începuturilor, într-o expresie modernă. Cu ecouri din Davila — mai ales în ce privește relația dintre neatințare și lupta împotriva aservirii prin influență catolică — și din Delavrancea — prin mindria conștiinței de sine și a puterii, a eroului — lucrarea evită istoricismul documentarist, propunînd un racursiu laconic asupra omului și faptelor sale, într-o perspectivă esențializată. Citeodată redusă doar la cîteva linii, nu îndeajuns de sugestive (cînd e vorba, de pildă, de relațiile erotice), altădată mai adînc trasate, îndeobște cînd se încheagă intriga politică. Alexandru Tocilescu a pus accentul pe ideea luminoasă de pace, de nevoie a păcii, căreia Mircea i-a fost susținător prin multe și abile mijloace, printre o încordare anevoioasă, dar — măcar pe scurte răstimpuri — izbînditoare. Iar această idee, avînd azi atîtă acuitate și rezonanță în cugetele noastre, este cum nu se poate mai nimerit purtată în universul scenic de Victor Rebengiuc. El se arată din nou un actor de seamă, știind, cu liniste și stăpînire de sine — cînd sînt necesare — ori cu minie sau patetism măsurat — cînd se cer — cu ironie blîndă sau corosivă — cînd e cazul — să-și susțină planurile, să convingă, sau, firește, să impună ceea ce socotea a fi de folos Țării. Țara e criteriul acțiunii sale, ea îi este imperativ moral suprem. În tinuta eroului făurit de actor, în clepele de reflecție, în modul de a-și exprima voința, în vorbirea fără emfază, divulgînd însă, cu subtilitate, frămîntul interior se relevă o inteligență creatoare de sensuri exacte și o modalitate modernă, lapidară, de sensibilizare a contextelor prin puternice sugestii.

Plăcut, echilibrat, cu momente emoționante ce tin de afirmarea crezului domnitorului și de hotărîrile sale grele, ce-l afectează ca om și părinte, spectacolul are și episoade statice: expunerile voievodului sînt ascultate în inerte vîdît neartistice de sfetnici, boieri, soll, rude, rînduiți într-un semicerc inexpressiv. Cite unul se desprinde din această centură spre a-și spune mai mult sau mai puțin convențional rolul, retrăgîndu-se apoi spre locul părăsit. Unii vin în și ies din scenă în precipitare; dar goana nu are aici nici un temel, dat fiind spațiul atît de redus al interioarelor, cărora li s-a și dat o potrivită aură de mister, cerînd ea însăși o mișcare mai potolită. Sînt și alte împrejurări în care sugestia, inerentă oricărei construcții scenice, e înlocuită cu materializări deficitare. La un moment dat se face un foc adevărat, de vreascuri, scoțînd un fum înecăcios, ceea ce provoacă nu emoția unei nopți îngîndurate pe cîmp, în preajma luptei, ci o veselă curiozitate privind posibilitatea acelei vîlvăi de a se extinde eventual asupra întregului teatru.

Deși autorul nu a fost generos cu toate personajele, unele fiind simple apariții fără sarcină dramatică, actori foarte buni, sau măcar serioși față de misiunea primită, le-au dat contururi viabile. Astfel e soția mărginită și rea a domnitorului, Mara, descănată de Gina Patrîchiu cu siguranță, ca o Megeră halucinantă, o față de ivoriu, cu ochi aprinși; Doica Vișa, iubita de taină a eroului, schitată de Irina Petrescu într-o arcuire elegantă a întregii făpturi, cu o mască veridică și acele iscusite modulații ale glasului ce sînt ele însele dramatice, caracteristice interpretărilor actriței; principele otoman Musa (în cronici Muza) Celebi, viitor Sultan, zugrăvit în culori vii de Mihai Căfrîța, în zvicniri, trufii și lingusiri bine alose, punctate de impetuozitatea rostrii, cu adevărat și citos puse accente. Studenta Manuela Ciucur a dovedit sensibilitate și candoare tristă în rolul Arinei, fiica lui Mircea, ce va trebui să se însoțească cu Turcul. Alții au marcat personajele într-o manieră cunoscută. Mai reliefat sau mai plat. Sigur, cu ceva mai multă participare vibratorie se pot adesea personifica tensionat chiar și personaje episodice ce au replici puține. Dacă sînt siluete vag, doar prin reacții ele-

Io, Mircea Voievod de Dan Tărchilă. În imagine: Victor Rebengiuc, Dumitru Dumitru, Constantin Drăgănescu, Răzvan Ionescu

mentare, ele diminuează combustia întregului. Există o observație fină a lui Umberto Eco privind ruperea catenei de semnificații ale întregului, într-o operă scenică, prin apariții eventuale funcționale sub raport textual dar nefuncționale și deci inutile prin nesemnificativitate.

Datorate lui Sever Frențu și Dan Mănoiu, decorurile cu vitralii, strane, ghirlande de luminări și tron de lemn se constituie într-o viziune de har evocator. O mai certă diferențiere între scenele de la minăstire și cele de la Curte ar fi fost probabil oportună. Dar și așa, cadrul, costumele de piele, în culori întunecate, luminile — lăsînd un joc rafinat penumbrelor — (nu și muzica, adesea indistinctă, sau de efect separat) și, evident, rînduirea dexteră a tablourilor, au dus la vizualizări atractive.

Prin patriotismul său, prin felul cores-punzător artistic în care prăznuiește aniversarea celor șase secole de la urcarea pe tron a domnitorului Mircea cel Mare, reprezentarea Teatrului „Bulandra” e de o actualitate merituosă.

Cărțile regizorului Aureliu Manea

CELE două cărți ale lui Aureliu Manea, *Energiile spectacolului* și *Spectacole imaginare*, ambele apărute la editura „Dacia” — prima în 1983, a doua în 1986 — reprezintă împreună o pretioasă mărturie de creație regizorală în literatura noastră teatrală modernă. Autorul e o personalitate proeminentă a scenei din ultimii douăzeci de ani, unul din acei tineri artiști culti și temerari care au contribuit la cristalizarea conceptului românesc de teatralitate prin căutări și găsiri de cel mai mare interes. *Energiile spectacolului* e o introducere cutezătoare în știința regiei teatrale — îndeletnicire despre care vorbim, cel mai adesea, doar ca artă. Pe urma lui Ion Sava și în consonanță cu studiile lui Liviu Ciulei, Aureliu Manea subordonează munca directorului de scenă, autorul spectacolului, unor cerințe precise care privesc ordonarea și coordonarea componentelor actului dramatic, tehnica montării, considerarea fiicărui spectacol ca un eseu filosofic asupra condiției umane, inserarea operei scenice într-o modalitate capabilă să dea publicului senzația de ceremonie. Vorbînd despre regizor în termeni insoliti, considerîndu-l „arhitect al emoției”, „înginer al atenției”,

tehnician al „mecanismului expresiv” și, bineînțeles, exeget estetic al textului dramatic, autorul se arată preocupat în cel mai înalt grad de a accede la stil, pe care-l vede ca un indice al tuturor potențelor creatoare, coalizate spre afirmarea unei idei importante și spre coerența demonstrației artistice. Pentru Manea, *ritualul* e intenția cea mai profundă stilistic prin care operează un regizor. În ce privește lucrul cu actorul, el s-ar grefa mai ales pe sondajele extreme ale interpretului în psihologia personajelor, pe echilibrul inconstant, fertil în inconstanța lui, între Vorbire și Tăcere, Mișcare și Imobilitate.

Om cultivat, cu întinse lecturi și bună cunoaștere a teatrului contemporan universal, Aureliu Manea ia în discuție opiniile și realizările altora, teorii privitoare la procesele de creație, expune meditații asupra istoriei artei dramatice, agremîndu-le cu note de spectator și analize proprii asupra celor văzute. Interesante și incitante sînt observațiile sale asupra experimentului, care ar presupune „o încercare teoretică programată în care este așteptat un eveniment neobișnuit”. Experimentul revendică o bază teoretică, conștientizarea acțiunilor implicate, raționalizarea muncii de pregătire și intenția declarată de a iniția o posibilitate de cunoaștere „nu asupra aparatelor de scenă, ci asupra omului”.

Confesiune, propunere didactică și crez estetic, analiză critică a regiei actuale, jurnal de spectator exigent, cartea această originală și complexă are un farmec special și se citește cu o plăcere deosebită, pentru feroarea intelectuală cu care e scrisă și pentru bucuria — ce o mătură — de a gîndi și crea într-o artă a mulțimilor.

E, firește, deopotrivă, obiect de studiu pentru cine își alege această profesie și nu dorește să rămînă un veșnic adolescent în materie, cu reacții strict cutanate la întrebările mari ale artei și științei sale.

Spectacole imaginare sînt proiecte ale regizorului Aureliu Manea, de punere în scenă în special a unor piese shakespeareene. El expune cititorului cîteva elaborate, unele incitante, viziuni scenice, de o originalitate absolută, neîndatorate nici ca exegeze literare, nici ca perspective profesionale, vreunor predecesori. De observat amploarea acestor viziuni, proiecția lor cosmică uneori, căci se urmăresc dimensiunile colosale ale consecutivului shakespearean asupra umanității. De obicei se pornește nu frontal, prin abordarea poveștii și a sistemului de perso-

naje, ci de la descrierile făcute de către eroii mediului ambiant, ori de la fapte laterale și eroi secundari, pentru ca să se ajungă la *tilcul* adînc al istoriei. Sînt analizate, adesea cu ascuțime, înțelesurile finalurilor, care pentru autorul nostru, nu încheie acțiunea — căci ce va urma? se întreabă el, încotro se vor duce și ce vor face oamenii ce au trăit acele grozăvii, s-au veselit o clipă, s-au aflat sub o amenințare, s-au împăcat fără să se înteleagă?

Mai toate investigațiile se fac pentru a se identifica trăsăturile de septentrional ale lui Shakespeare, ceea ce cu toate că reprezintă un unghi de vedere restrictiv, constituie totuși o invitație la deslășuirea mai amănunțită a unor caracteristici. Fîgăul, iarna, tristetea, sordidul orașelor cu clădiri atacate perfid de apă, pustiul sufletească, plictisul ucigătoare, obsesiile cosmaresti ale nopții cîntecierate de fantasmă, degradările iuți ale luminii, neliniștea ca motiv continuu sînt examinate cu microscopul de un artist inventiv și cu gîndire proprie.

Dintr-un alt punct de vedere, propunerile lui Aureliu Manea tind a focaliza acțiunea — sau acțiunile — la arhetipuri ale dramaturgiei shakespeareene, pe care le identifică, iarăși, într-un mod personal. De pildă, în *Richard al II-lea* acest arhetip ar fi omul firav și lipsit de apărare, care se prăbusește pe scara socială. În *Furtuna*, e marele artist care își ia rămas bun de la colegi și de la publicul său, într-un sărbătoresc spectacol de adio. În *Doi tineri din Verona* (ca și în *Comedia erorilor*), Bufonul, însoțit de Oglindă, căutîndu-și cu disperare propria imagine, dublul său. În *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, arhetipul ar fi lupta între tinerii ce au hotărît să se dede studiului în asceză și tinerete ce întrerup brutal această reclusiune.

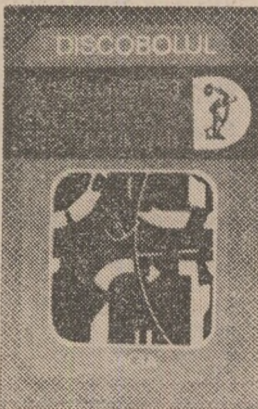
Ni se oferă chipuri surprinzătoare, imagini cu totul neobișnuite, etiologii ce te pun pe gînduri, derulări fantastice ale unor fapte reale, sau, dimpotrivă, „aducerea la real” a unor clemente fabuloase. E vizibilă străduința închinată, „descoperirii realului” nu pentru a se fabrica realități ce ar dezintegra simbolurile poetice, ci în scopul refacerii legăturilor cu lumea de la care a pornit, în probabilitate, genialul dramaturg. Și utopiile sînt elivate pentru a se ajunge la straturile concrete. Se caută chiar concretetea Timpului, gîndit ca o entitate dramatică. Se extrage, în culori și trăsături atașante, *Chipul Păcii* din această uriașă literatură ce a înfățișat, în întregul ei, crimele monstruoase, conflagrațiile iscate din setea de putere și de stăpînire. Se procedează la demistificări tot în sensul palpării realităților originare. Aureliu Manea socotea că Marc Antoniu (în *Iuliu Cezar*) e „un grandios cabotin dar și un abil politician”, iar în tragedie există un mecanism secret al istoriei care, scos la iveală, „face să cadă fastul și pompa eroilor, deveniți oameni fragili, purtători de ticuri”.

Explorarea aceasta a realului tăcut, ascuns — căci, la prima vedere, Richard e „straniu și enigmatic”, *Cum vă place* e bîntuit de „o îngrijorare stranie”, fabula din *Doi tineri din Verona* are „o morală tainică, seducătoare și tristă”. *Comedia erorilor* e, toată, „o tainică pîndă”. *Regele Ioan* e „ciudată și ascunde un mister”, *Femeia îndărătnică* poartă „un secret magic” etc. — se întreprinde sub semnul lucidității, pornindu-se, într-un mod pe alocuri pasionant, de la chei oferite de dramaturg, una din ele fiind Bufonul, „mesager strălucitor al lucidității”. Desigur, e discutabil dacă *Visul unei nopți de vară* trebuie acceptat ca „un carnaval steril” sau generalul Macbeth ca un învetărat și primitiv criminal, exhalînd duhoare. Dar nici o ipoteză nu poate fi respinsă categoric; ele se cer reținute fie pentru îndrăzneala și înălțimea concepției, fie pentru valoarea lor euristici.

În a doua parte a volumului, subintitulată „Confesiuni”, se continuă într-un fel proiectele, sau ni se furnizează subtile autoanalize la spectacole create de regizorul Aureliu Manea cu piese de Eschil, Seneca, Goethe, Cehov, Delavrancea, Teodor Mazilu, Tudor Mușatescu și alții. Regizorul se referă, cu un sentiment amical cugetător și în termeni emoționali, la colegii săi de generație — elogiîndu-i într-un chip rar înțîlnit în publicistică și deloc în cărți — la scriitori ce-și așteaptă debutul, scenografi cu care a conlucrat, critici, teoreticieni literari, actori. Acestora din urmă le dăruiește un adevărat imn, una din cele mai tulburătoare pagini din multele atît de adînc scrise — și exaltînd nemuritoare artă a teatrului — ale acestei bogate și valoroase cărți.

Aureliu Manea s-a născut la 4 februarie 1945. A terminat studiile de specialitate la București, în 1968, cu un examen extraordinar, spectacolul *Rosmersholm* de Ibsen, pentru care — înainte de a-l fi prezentat public — primise nota 4, iar după premieră, nota 10. A pus în scenă piese însemnate — unele în premieră absolută — la Sibiu, Iași, Piatra Neamț, Timișoara, Reșița, Petroșani, Ploiești, Turda, București (o singură dată!) și la Cluj-Napoca, unde lucrează și acum — nu la Teatrul Național, ci la Teatrul de păpuși — colaborînd fertil și cu Teatrul maghiar de stat din acest oraș. E cel dintîi regizor român postbelic ce și-a tipărit gîndurile, proiectele, crezul, în cărți.

Valentin Silvestru

Filmul și pacea

GĂSESC cit se poate de natural ca, așa cum filmul cel mai expresiv despre fotbal aparține unei femei — Prima rindunică de Nana Melidze —, tot așa cartea cea mai elocventă despre raportul dintre cinematograf și război să fie semnată de o femeie — Filmul și armele de Manuela Gheorghiu-Cernat. Pentru că tocmai femeile sunt mai organice străine de orice manifestare a agresivității, fie că aceasta din urmă se explică prin instinct, fie că i se atribuie înfățișări comportamentiste. Am început o discuție despre pace și film invocând războiul, agresivitatea malignă, pentru că, din nefericire, oamenii s-au obișnuit de secole, de milenii chiar, să pomenească de pace numai în funcție de război, să vadă în pace și în război componentele dialectice ale unui singur topos, ale unui „loc” omogen. De altfel, și Manuela Gheorghiu-Cernat își subintitulează studiul, apărut în 1976, „tema păcii și a războiului în filmul european”, dovadă că un asemenea binom e greu de spart.

Desi se răzvrătește împotriva vechiului nărav care „ne face să credem că tema războiului poate fi tratată doar făcând un film în care apare războiul, pe cînd se poate face un film de război și uitîndu-ne la două persoane care stau cu picioarele în apă și pălăvrăgesc în anul 1960”. — Cesare Zavattini, declanșându-și fervida imaginație, continuă și el să împerecheze războiul și pacea, în propuneri relativ originale și atașante: „Un film despre tortură e un film de război și de pace. Iau un exemplu extrem, popular, pentru a ne înțelege imediat: să facem un film de nouăzeci de minute arătînd de ce unii om îi e foame și moare. Acesta e un film de război și de pace... Cînd analizez o primă zi de școală a unor copii, și în rîndul acestor copii există două sau trei clase sociale, și-i urmăresc de-a lungul întregii zile, în toate mișcărilor lor cele mai mărunte, pot face un film de război și de pace”. În astfel de formulări, oricît de spontane, de subiecte cinematografice, se cuvine totuși să observăm că Zavattini oferă germinul unei riposte constructive la scop-ticismul unui Abel Gance sau al unui McLuhan, citați în Filmul și armele, după cum apar citați și Aristarco sau Siegfried Kracauer, ale căror poziții sunt considerate utopice... ca și pacifismul abstract al lui Pabst, înverdat în Westfront 1918. Ce spun cei dintîi, ce spun ceilalți? „Nu cunoșc nici un film care pînă la urmă, independent de subiect sau de punctul de vedere al regizorului, să nu glorifice, într-un fel sau altul, războiul. Numai anevoie cinematograful poate ajunge la glorificarea impulsurilor agresive, chiar atunci cînd prezintă cele mai oribile aspecte ale războiului”, afirma peremptoriu McLuhan, bunăoară. Propunînd zăgăzuită o asemenea fenomenologie de receptare, Kracauer îi reproșă lui Pabst că nu a indicat și cercetător înseși originile economice și politice ale războiului, iar Aristarco — în prelungirea aceluiași raționament — pune în lumină, după părerea mea, centrul nevralgic al întregii chestiuni atunci cînd denunță resemnarea generală în fața mitului inevitabilității războiului, că făcînd parte din natura umană: „...cîtă vreme nu vor ataca așezări mit, asemenea filme nu pot atinge cauzele veritabile, geneza războiului”.

Tocmai în atari termeni se cuvine a fi identificată problema problemelor, rădăcina ei (care se află în om, este omul însuși), și anume răspunderea — și în film, și prin film — întrebării: violența, agresivitatea, instinctul predatoriu, cruzimea, destructivitatea, pulsivitatea morții și tot alaiul de factori din aceeași familie,

Pădurea spinzuraților cu Liviu Ciulei și Victor Rebengiuc

sînt oare trăsături ce, de-a lungul istoriei omului, au fost dintotdeauna și rămîn dominante, precumpănitoare în raport cu opusul lor, adică blîndețea, înțelegerea, încrederea, omenia, setea de existență pacifică, nevoia de creativitate în lînistă? Erich Fromm, în Anatomie a destructivității umane, demonstrează — întemeindu-se pe studiile unor antropologi ca Bachofen, Ruth Benedict, Margaret Mead, G. P. Mardock și C. M. Turnbull — că agresivitatea nu e pur și simplu o trăsătură, ci parte a unui sindrom, „parte a caracterului social, iar nu trăsătură comportamentală izolată”. E reconfortant, astfel, să aflăm că au existat, că pot exista, societăți umane în care „idealurile, obiceiurile și instituțiile devin mai presus de orice la prezervarea și încurajarea vieții în toate formele sale”, că „ostilitatea, violența, cruzimea sînt reduse la minimum”, că „nu există pedepse severe, iar crima e practic inexistentă, la fel ca instituția războiului, care, cel mult, are un rol nesemnificativ”.

EVIDENT, lumea contemporană nu e alcătuită din prea numeroase „popoare fericite”, cum le numea, total neîncredător Freud. Totuși, e legitim și util să ne întrebăm dacă pacea — problematica ei, propaganda și — trebuie invocată și evocată numai în contrast cu războiul, în prezența războiului. Desigur, idilismul, pacifismul abstract, legănarea în iluzii nu sînt atitudini de încurajat, dar e cel puțin discutabil dacă a lupta pentru pace înseamnă, cu necesitate și mereu, a vorbi despre război (sau și despre război). Poate că e de încercat și eficacitatea unui discurs cinematografic dedicat numai păcii, stării de pace, în absența mitului războiului. „Problema cunoașterii se află — ca întotdeauna — la baza oricărei serioase speranțe de pace”, scria Zavattini, pledînd în favoarea unui „cine-jurnal al păcii”, ca și a unei „ore a păcii pe săptămînă în școli”. Nu trebuie exclusă, oricum, putința de a cunoaște nemillocit pacea, condiția păcii, cu cel mai realist dintre simțurile politice: încă de acum cinci secole, un „realist trecentist”, în frescele din primăria Sienaei, exprima „binefacerile păcii” separat de „ororile războiului”. Dacă globul pămîntesc ar fi astăzi un teritoriu al păcii, ar cultiva —

îndeosebi în artă — pacea, nu ar mai face loc povestirilor și filmelor de război!

Cred că asemenea gînduri, notate fugar, sînt în deplină armonie cu politica României în privința păcii, caracterizată prin ferma convingere că păcii și cauzei ei extreme nu li se poate asigura triumful prin înarmare. Dimpotrivă, accentul e așezat pe dezarmarea progresivă și totală, iar inițiativa românească de a reduce cu 5 la sută cheltuielile militare se propune cu valoare de exemplu. Tradus în termeni de politică și de politică cinematografică mondială, socotesc că acest 5 la sută poate să devină un spor de, să zicem, 25 la sută în excluderea de teme ale violenței, ale agresivității, ale destructivității din relațiile interumane și în afirmarea, dimpotrivă, a virtuților palpabile ale unei societăți a păcii, exaltătoare a vieții, cum a fost și este societatea noastră. Acesta e, fără îndoială, și mesajul cuprins în Filmul și armele, carte nu întîmplător scrisă, cum spunem, de o femeie. Constatate ce mă duce implicit cu gîndul la rolul specific al femeii și, mult mai departe chiar, la „rolul central al mamei în structurile sociale”, la așezările neolitice despre care Ernst Fromm scria conștins: „Structura matriarhală (matricentrică) a acestor sate... consolidează ipoteza că societatea neolitică... era în esență non-agresivă și pasnică; explicația acestui fenomen rezidă în spiritul afirmării vieții și în absența destructivității, care, după J. J. Bachofen [autor, în 1861, al fundamentului Das Mutterrecht] sunt o caracteristică esențială a tuturor societăților matriarhale”. Nu e vorba, firește, de o tendință de regresie în timp, ci de o posibilă înțelegere a viitorului, inclusiv a viitorului păcii. „Cu cele trecute să le precepem cele viitoare, îndemna cronicarul: să le precepem, pregătindu-le, militînd pentru ele. Cum? Mă întreb și-acum, de pildă, cînd a fost un Sergiu Nicolaescu mai sugestiv și mai eficace: atunci cînd a panoramat lungi secvențe de bătălie și destructivitate, în războaie de apărare, sau atunci cînd, în scurt-metrajul său de debut, a făcut să moară trandafirul sub rafale, auzite, de arme automate?”

Florian Potra

Romulus Rusan

Cinema

Flash-back

Avertismentul

■ PARALELISMUL dar și infidelitatea cu care Orson Welles trata pe peliculă Procesul lui Kafka sînt, fără îndoială, rezultatul unei înăspriți a vînzării timpului. Trecuseră aproape cinci decenii și mai mult de două războaie mondiale peste o omenire care, din aslenică și temătoare, devenise sceptică, nemăîncrezătoare în vorbe, dar și conștientă în refuzul ei. Reveria frumuseții epoci a fost înlocuită de Welles cu pragmatismul bine înzestrat al erei atomice. Amenințării sociale i se adăuga acum una planolară. Joseph K. este vizitat, dimineața, de „cei doi domni” nu la orele opt, ci la 6 și 14 minute. Vizitatorii din timpul lui Welles se trezesc mai devreme decît cei din vremurile chezoaro-crăici. Ei nu mai poartă vîlbîndu — semn distinctiv al demodării, la Kafka —, ci pălării rotunjite pe ochi, ca-n teatrul brechtian cu apași sau ca-n evocările hollywoodiene ale gangsterismului. Biroul bancar al lui Joseph K. devine o hală cu sute de calculatoare, iar înjunghierea pedepșitoare din final este înlocuită printr-o explozie foarte secolul douăzeci, în care condamnatul pierde odată cu ucișagii săi și ecranul se umple de sfîrșimări pustiitoare. Ceva din apocalipsa atomică transpare și în scenografia delirantă, în care, amplificate malefic, locurile și instituțiile pe unde este tirat personajul par proiectii pantografice ale bietelor, suavelor peisaje de început de veac. Banca, de care am mai vorbit, este o adevărată industrie, în care zumzetul electronic toacă impersonal destine; arhiva, ticsită de solicitanți resemnați, aduce cu un holocaust de hirtie; mai-danul cu moloz pare urmarea unui bombardament cosmic; iar tribunalul însuși, cu poarta strivitoare și tribunele supraetajate închizînd un hău de sunete, are în el înfățișarea spăimîtoasă a unei coride extraterestre. Totul este uriaș, uniform, dezordonat, insolit. Coșmarul kafkian iese din individ în lume, capătă amploare mondială, deznodămîntul atrage în avalanșă lui pe toată lumea. „Iată de ce am pierdut procesul; dar l-ați pierdut și voi!” — fraza aruncată de Joseph K. în momentul detonării bombe exprima tocmai această soluție finală ce prinde în angrenaj, deopotrivă, pe urmărit și urmăritori, pe victime și călăi. De la hărțuiala pur „kafkiană” — între indivizi care se vîd totuși la față, se urmăresc și se înving (chiar dacă o fac înșingîndu-și cuțitul în inimă) — și pînă la acest deznodămînt wellesian — în care moartea nimicește pe agresat, pe agresor, dar dezagregă și mediul, și însăși structura vieții — urcă un grafic pe care se poate măsura amploarea și calitatea angoaselor. Între 1914 (data cînd începe scrierea Procesului) și 1962 (data turnării filmului) experiența acumulată este nu numai a artei, ci și a omenirii. Welles s-a lăsat ajutat de această învătătură, iar avertismentul său accede de la profunzimile omului la acelea ale istoriei.

Radio-T.V.

■ O artă ce a ocupat încă de la întemeierea radioului și, apoi, a televiziunii un loc de prim plan în programul săptămînal a fost teatrul. Așa se întîmplă și acum cînd cele două instituții au intrat cu decizie în faza lor de maturitate. Interesante, mai ales în cazul experienței radiofonice sînt modelele și mijloacele (specifice) de abordare a acestui vast domeniu, cu o tradiție strălucită în cultura noastră. Emisiuni de comentarii și informații, emisiuni de sinteză (precum chiar astăzi-seară, pe programul II, Teatrul — tribună de luptă pentru libertate și unitate națională, documentar de Constantin Parascușescu), Profilele teatrale, unele adevărate studii de caracter, de mare autenticitate și pregnanță, în sfîrșit, repertoriul propriu-zis. Dimensiunea lui este impresionantă, cuprinzînd piese și dramatizări clasice și contemporane din literatura română și universală. Important de reamintit este faptul că afișul săptămînal a cuprins ani de-a rîndul și cuprinde în continuare

între 5—7 spectacole, multe în premieră, transmise la diferite ore, așa încît pot fi urmărite de toate categoriile de auditori. Menționăm, în plus, că multe dintre emisiunile de reală audiență la public Biografia unei capodopere, Jurnale și memorii... sînt, la rîndul lor, tot dramatizări ce transformă în act teatral date și informații literare sau culturale. Pe toate aceste căi se desăvîrșește educația teatrală a marelui public, pentru care radioul este din acest punct de vedere o școală, în cel mai nobil sens al cuvîntului. Alături de harta repertorială, de contribuția unor regi-zori și realizatori al căror nume a căpătat o unanimă recunoaștere, punctul forte al altor montări radiofonice s-a dovedit a fi distribuția ce a cuprins, fără excepție, pe cei mai importanți actori ce au contribuit decisiv ca numeroase înregistrări să fie reținute de arhiva de aur a instituției. Grija pentru caracterul reprezentativ al distribuției, forța de a reuni în studio echipe „ideale” sînt constante

ale activității colectivului de profil și e suficient a răfăoi ultimul număr din Tele-radio pentru a vedea că de duminică pînă sîmbătă, cele 6 piese (Muntele de D.R. Popescu, Cocorii zboară fără busolă de Francisc Munteanu, Oameni adevărați de Eugen Barbu, Zestre de Hristu Li-mona, Iubire de o seară de Paul Ioachim, Drum lung de Mircea Ionescu) au fost încredințate unor actori precum: Leopoldina Bălănuță, Valeria Seciu, Mircea Albulescu, Ovidiu Moldovan, Horațiu Mălăele, Dana Dogaru, Mitică Popescu, George Constantin, Ion Caraculă, Gina Patrîchi, Gheorghe Cozorici, Florian Pittis, Colea Răutu, Carmen Galin, Dan Condurache, Ștefan Mihăilescu Brăila, Cristina Deleanu, Florin Călinescu... O istorie a artei spectacolului va avea obligația să ia în considerație asemenea realități: harta repertorială, portretele regizorale și destinele actricești implicate în activitatea radiofonică.

Ioana Mălin

Telecinema

● Cine sînt, ce vor și, mai ales, de unde vin toți acești tați din scenariile pragheze, de cum acestea pun ochii, cit de puțin, dar cit de cit semnificativ, pe actualitatea unei străzi, a unui magazin, a unei ambulanțe, a unui fiu? Mă „asecur” (vorba lui Maiorescu, la 19 ani, tot către taică-său...) mai întîi că nu e autoamă-gire, idee de-a mea fixă, am electrocardiograma de la Asul de pică, de la Dragostele unei bolnde, clasicele care ne-au livrat paternitatea ca un imens malaxor pus pe capul și mincînd sufletul — cu dragoste, oh, cu indiscutabilă dragoste — copilului ajuns măricel, mare, mare și tare. Ce vrea tatăl acestui serial Ambulanța, tatăl venit val-virtute, din provincie în Capitală, tatăl turbat și prea bine lîmpezit asupra a tot și a toate, tatăl Atotputernic, însoțit de o nevăstă atotneputincioasă, care nu mișcă în front decît pentru a-i da țigara cînd el e nervos, apucat și decis să-și facă praf fiii, dacă aceștia nu-l ascultă? El e Tatăl care le-a dat piinea, zi-i și viața că nu greșește, cea de toate zilele, cel care a tremurat — cum îi tre-

mură acum degetele a-prinzîndu-și țigara — pentru fiecare strănut al lor cînd erau mititei și în numele piinii și al strănutului va să le impună, pînă va muri, destinul fixat de Domnia Sa. Nimic altceva. El e expeditorul lor în lume, El e și destin(atarul). Da' cum altfel? Fiul acestui serial este un chirurg care — auzi, dumneata, timpenie! — lasă spitalul pentru a profesa „pe Salvare”, încredințat, în conștiința lui, că aici își va face mai curat și mai împăcat doctoria. Ce termeni sînt ăștia? Tații aceștia praghezi au oroare de vid, de vorbele goale care apar sistematic de cite ori se înregistrează o abateră de la codul genetic pe care ei l-au fixat în vorbele pline ale supunerii la ordinul părintesc. Unul dintre ei a stabilit, odată, de mult, ca Fiul să fie funcționar de bancă și nu ficționar. Cel din Asul de pică, să mai luăm o dreaptă, îl înhamă pe „al lui” ca supraveghetor la o „alimentară”, fără să-i pese de ce se întîmplă în ochii băiatului cînd aude de o asemenea slujbă. Tatăl acestui serial năvălește

și el în prima zi „de Salvare” (sic), pe ambulanță, a Fiului neascultător. Nu-i o dimineață de moșier, să recunoaștem. Dar nici nu-l va lăsa să fie un caraghios al utopiilor umaniste, al himerelor al-truiste. Alte truisme decît ale Tatălui nu pot exista. Nu-l va lăsa să adune beți de pe stradă, să se alarmeze la primul telefon, să alerge după cei aflați în primă urgență. Care urgență? Urgent e să fii conform. Conform cu porunca paternă. Tatăl se pune în pragul ușii, chiar acolo, în clădirea „urgențelor”, și nu-și lasă fiul să plece după netrebnicii aflați în crize etilice. E gata să-l bată. E gata să moară. Tata. Mă și gîndeam, eu cu ale mele: ce ar face doctorul, inflexibil în fața propriilor porunci, dacă Tatăl Atotputernic ar cădea, sub ochii lui, lovit de un infarct? Acolo, la Salvare... Așa, în prima zi zi „pe ambulanță...” Mama ei de melodramă, mereu pe urmele noastre! În fața tatălui kafkian, fiul camusian nu ține seamă de ce și pleacă să strîngă bolnavii.

Radu Cosașu

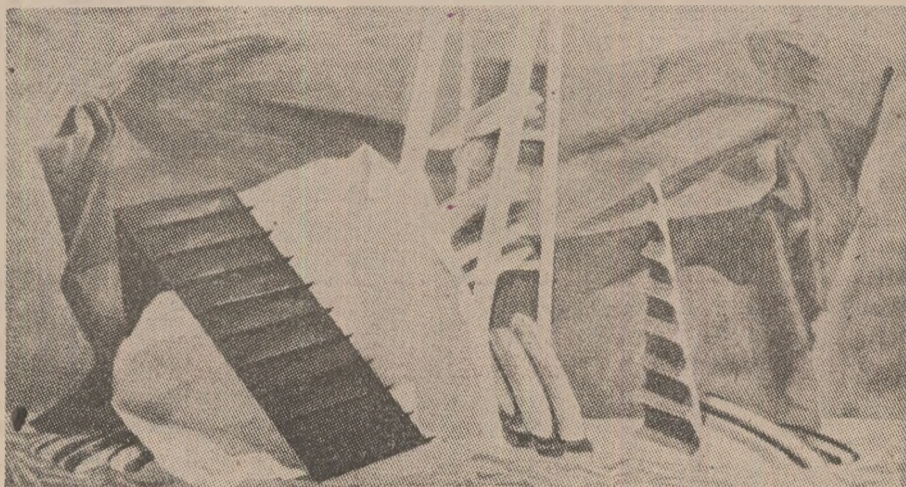

Natura ca loc

PROBABIL că din întregul și proteicul șir de atitudini pe care omul/artistul le-a adoptat față de natură, cu vădita intenție de a stabili o relație mai complexă decât cea de contemplare pasivă și de înregistrare superficială, aceea a găsirii unei corespondențe de esență empatetică, de transformare a peisajului în loc spiritual se dovedește cea mai complexă și mai bogată semnificativă. Ar fi acesta și argumentul pentru care natura nu și-a pierdut locul privilegiat în ierarhia temelor, motivelor sau subiectelor picturale, dar și sursa ferităelor relansări pe direcția recuperării sale din perspective conceptuale și formative mereu înnoite.

Restringând aria fenomenului, fără a o restringe și pe aceea a implicațiilor, aceasta este și justificarea majoră, dar nu și unică, a expoziției pe care **FILIALA U.A.P. DIN BACĂU** a organizat-o cu lucrările realizate de un mare număr de artiști, după un periplu activ prin inegalabilele peisaje ale uneia din cele mai binecuvintate rezervații de frumos natural. O altă justificare, subiacentă și care obligă din perspectiva istoriei artei noastre moderne, ar fi aceea că prin această zonă au pictat Grigorescu și Luchian, fără îndoială sensibilizați și reținuți cu un infailibil simț al valorii picturale și prospectorii ai naturii ca loc. În sfârșit, și nu în ultimul rând, s-ar putea invoca argumentul calității artiștilor participanți, într-un context care cuprinde de cîțiva ani o semnificativă pleiadă de nume, atrase de provocarea aruncată prin simpla existență a locurilor numite Berzunți, Tescani sau Moinești. O confruntare cu problemele peisajului ca atare și cu cele ale atitudinii ce trebuie adoptată pentru a nu rămâne în sfera pitorescului și a tautologiei se degajă din întregul expunerii, în grade care diferă obiectiv dar care, dincolo de semnul intenției comune, rămân vizibil tensionate de chestiunea fundamentală a relației active cu ambianța devenită partener și interogație. Soluția figurativă, acceptată prin consens ce nu exclude interpretări și intercalate expresive, conduce la o dublă consecință. Relația cu publicul se realizează firesc, nu fără acele întrebări deduse din chiar premisa naturii ca loc, cu un maximum de randament perceptiv și cu vizibile efecte la nivelul prelucrării mesajelor.

Apoi, urmărind să depășească detaliul confortabil și nostalgic, dar sufocant prin hipertrofiere, lucrările restituie acel „ge-niu al locului”, esența nenumită și impalpabilă a fiecărui spațiu, privilegiat sau nu de natura frustă. Este acesta un mare câștig al acțiunii, pentru că problemele de meșteșug și picturalitate intrinsecă nu mai reprezintă un punct dificil de trecut,

SIMONA RUNCAN: Compoziție (Galeria „Simeza”)

confruntarea fiecărui artist cu sine, într-un program pe termen lung, rămânând un aspect immanent ideii de artă, devenirii fiecăruia ca entitate unică. Semnificative pentru sensul iconic al atitudinii față de peisajul acceptat ca o provocare, în căutarea mesajului emis de un loc anume, cu o personalitate a sa distinctă, ni se par lucrările semnate de **Gheorghe Velea**, cu o gamă sugestivă și intuind sensul sin-tezelor, de **Ilie Boca**, mereu sub fertilității semn al unei tensiuni interioare ce se traduce prin scriitura abstractă care se adună într-o imagine congruentă, monumental-patetică, **Vasile Crăiță Mindră**, degajat de posibilele influențe ale desenatorului virtuoz în favoarea culorii-emo-ției, **Ileana Micodin**, care aduce experiența interpretării realității pentru atingerea conceptului, **Sorin Nicodim**, cu o alertă imagine gestuală. Se adaugă aici nume din generația mai tină, sau deja consacrate, reunite sub semnul intenției și nu doar al acțiunii în sine, de unde și calitățile de natură intrinsecă picturală ale pieselor realizate de **Mircea Băciu**, **Diana Brăescu**, **Ion Cuculic**, **Ștefan Pristavu**, **Mihai Chiuraru**, **Ion Burlacu**, **Ileana Ploscaru**, **Mihai Butnaru** și **Sabina Negulescu**, lor adăugându-li-se lucrările a doi artiști din Onești, interesați prin receptivitatea la soluții de expresivitate, **Dan Palade** și **Adrian Dumitru**.

Să adăugăm și sculptura lui **George Zărnescu**, acroșându-se organic cu întregul demersului concertat, pentru a restitui virtuala imagine a efectelor unei tabere de pictură ce și-a propus, și a reușit, să depășească stadiul bunelor inten-țiilor agreabile, în favoarea unei atitudini lucide, clare și distincte în relația cu na-

tura loc și cu realitatea ca receptacul de mesaje plurivoce.

„Galeriile Municipiului”

SOLIDĂ, atent construită și urmînd traiectul logic de la analiza cu mijloacele figurativului tradițional către sinteza culoare-formă, pictura lui **Marcel Chițac** se află în punctul echivalării capacităților latente cu problemele unei arte expresive, de autonomie și conținut iconic. În acest moment predomină încă „motivul”, deci organizarea imaginii în raport cu o posibilă anecdotică, fără a lăsa impresia prezenței sale autoritate, dar și fără a renunța la ea în favoarea efectului pictural pur. Construcția este severă, voit accentuată ca într-un studiu prestabil, pe filiera unui cezanne-ism asimilat, culoarea intră și ea în sfera programului, servind unor serii tonale care pregătesc jocul liber ulterior. Desenul ferm, armătură inextricabilă, devine uneori tautologic, atunci cînd exuberanța și decizia cromatică își arogă primatul și funcția identificării, dar tocmai această dispută intimă de factură expresivă generează sentimentul unei picturi vii, de confruntare fertită și de calitate. Peisajul rural, spațiu ferecit pe care artistul îl analizează din interior, trăind-l ca pe o perpetuă cosubstanțialitate, se organizează treptat în temă autonomă, masa de culoare înlocuind analiza detaliului, iar sentimentul ambianței începînd să anuleze nevoia localizării stricte. Aici se relevă și adevăratele disponibilități ale artistului preocupat de nevoia autodefinirii, bipolaritatea imaginii tinzînd către

soluția de coabitare prin sinteză, fără o renunțare tranșantă și, probabil, sterilă și neconcludentă, la reperul figurativ. Chițac este adeptul unei anumite atitudini în relația realitate-imagine, pe o filieră în care Camil Ressu reprezintă jalonul esențial, dar culoarea sa oscilează între di-luări provocate de elementul atmosferă și eclatări de tonuri intense, pure, care derivă din adoptarea unei atitudini active, autoritare, în relația cu pretextul ales. Soluția autentică se află undeva, la mijloc, asemeni unei necesare concilierii prin picturalitate, iar Marcel Chițac știe în acest moment către ce aspiră, căci talentul și seriozitatea sa ne conving de existența unei certitudini conceptuale generatoare de stil și valoare.

„Teatrul Foarte Mic”

DACĂ pictură naivă înseamnă în primul rînd prospețime, adevăr, savoare, candoare ironică și un formidabil tonus existențial, atunci imageria lui **Mihai Vintilă** intră în sfera acestei noțiuni. Rapsod al satului bănă-țean, înconfundabil și ferecit spațiu al trăirilor intense, artistul înregistrează totul cu atenție, apetit pentru anecdotă și haz, cu implicare în spațiul matrice dar și cu detașarea malițioasă a cronicarului de evenimente fabuloase, uneori panta-gruelice. Realitatea satului nu este un pretext exotic și exterior, ci însăși condiția sa de a fi artist, banalitatea cotidia-nului se convertește în baladă sau saga, enormul derivă nu din trucuri facile ci chiar din substanța subiectului. Totul capătă o solemnă importanță, personajele se vor și sint importante, stau cu pălă-ria pe cap pentru a-și sublinia demnita-tea, orice gest are valoare rituală, ca să nu mai vorbim despre evenimentele ce reprezintă cu adevărat un rit solemn: nunta, mersul la tirg, petrecerea, jocul de cărți — „Farba” —, înmormîntarea, tăierea porcului, făcutul mustului. Personajele sînt vii, conștiente de rolul lor în scenariul străvechi, populul firesc un spațiu domestic al lor, care le aparține și îi conține, natura fiind prezentă firesc, fără sentimentul citadin al peisajului „exotic”. Culoarea eclatează în acorduri imposibil de acceptat sub raport teoretic dar extraordinar de expresive și armonice în starea de existență picturală, so-laritatea și vitalitatea predomină chiar și în scenele de noapte sau dramatice, dacă o înmormîntare veselă poate fi tragică. Dar mai ales, și aici menționăm iernile „brue-gel”-iene, se degajă un sentiment unic, înconfundabil, al fericitului spațiu rural deschis muncii și bucuriei, o nostalgie a ireversibilității și irecuperabilității ce ne amintește de proza marilor scriitori rap-sozi ai satului românesc.

Virgil Mocanu

MUZICĂ

Dirijori și orchestre

CU ANI în urmă, Cella Delavran- cea îl caracteriza pe Ion Băciu în felul următor: „Gesturile lui au sobrietatea celui care știe să se împună, dar indicațiile au rapiditatea unei săgeți și nimeresc, în plin, motorul mișcării [...] Natura i-a hărăzit toate însușirile care-l înalță pe culmile emoției muzicale. Suplețea comprehensiunii sale, expresivitatea de rară noblete [...]” Ion Băciu este, adevărat, un dirijor impu-nător, poate nu atît prin sobrietate și alură, cît prin fermitatea gesticii sale; prin temperamentul exploziv care știe să se supună rigorii, să facă din rigoare un izvor de nuanțe implinite. Un stilist care convinge orchestra, cerîndu-i relief cu o „autoritate niciodată brutală”. Spațiile ample, polifonia orchestrală, masivitatea, cascadele sonore, tempo-urile aprinse, culorile spectrale ale încordării, vanita-tea coralelor, freacății damndării se află printre preferințele desfășurării sale ar-tistice. Ele au reieșit din recentul con-cert, mult aplaudat, al Filarmonicii „Moldova” în sala RTV. Programul a inclus **Concertul pentru pian și orchestră nr. 1 în re minor și Dublul concert pentru vioară, violoncel și orchestră în la minor** de Brahms, ceea ce, trebuie spus, e excesiv. Excesiv pentru că amîndouă sînt opusuri monumentale, partituri lungi care solicită din plin atenția ascultăto-rului. Cîntate unul după altul, nu pot avea respirația necesară. Mai ales că soliștii nu s-au ridicat la un nivel prea înalt, exceptîndu-l pe violoncelistul Ale-xandru Moroșanu, handicapat însă de evoluția lui Viny Pam, un tânăr violonist talentat, fără îndoială, dar insuficient de matur ca expresie, pentru a ataca difi-cila partidă din **Dublul de Brahms** (o evoluție palidă, pe alocuri pînă la su-perficialitate, în **Andante**, cu neglijențe în intonație). Un pianist cu o tehnică bună, deocamdată cam mecanic, este la fel de tinărul Pierre Etchevery, care a cîntat mulțumitor concertul în re minor, dovedind simț al frazării, rezistență, mobilitate dar mai puțină inspirație stilistică, deosebi în tumultuoasa primă

parte. Experiența de concert îi va forma, sper, ael plus de proprietate în expri-mare.

Revelația serii, cel puțin pentru publi-cul bucureștean, a fost orchestra filar-monică ieșeană, aflată într-o formă de zile mari. Ea excelează în primul rînd prin partida violonilor, prime și secunde: omogenitate, sunet plin, coordonare ire-proșabilă, prestanță în orice registru, noblete, nerv în atac, limpezime de mare orchestră. Momentul de vîrf rămîne, în acompaniament, monumentalitatea din prima parte a concertului pentru pian. În **Romeo și Julieta** de Prokofiev — fer-mitatea caracterizării, abilitatea pătrun-derii psihologice exprimată prin vocea acestui compartiment al orchestrei: por-tretul **Julietei copil**, unde violinele țes firul subțire al grației, absorb inocența în fraza lor mărunțită; arcurile melo-dice, în arpegii punctate, de extraordi-nar dramatism, din **Montecchi și Capu-letti** (neclară aici, intrarea, dorită zguduitoare, a basilor); vioiciunea lapidară a **Dansului**, notele acute care țînesc de sub arceșe pentru a împietri în lumina spectrală a tragediei (începutul tablou-lui **Romeo la mormîntul Julietei**); jocul accentelor, sunetele sticloase sugerînd duelul (**Moartea lui Thybald**). În ultimul, mai ales, Ion Băciu a reușit o interpre-tare de mare valoare, cu singurul amen-dament al exagerării nuanței dinamice, la primele bătăi ale timpanelor. E ne-voie aici de un crescendo pentru a su-gera frigul morții care îi cuprinde pe Thy-bald, rănit, pașii lui dezorientați — pră-bușirea. Altfel, efectul dispare și pre-gătirea psihologică pentru grandiosul mars funebru — veritabilă capodoperă — ce erupe din vulcanul oelor șase corni, are de suferit. Alături grave au rămas datoare în **Romeo la mormîntul Julietei**, cum mai puțin inspirat a fost episodul **Pater Lorenzo**, cu un fagot solist care, în loc de expresie tragică și severitate de coral, s-a aflat în preajma grotescu-lui, „ajutat” și de accentele prea tari ale clarinetului-bas și tubei. Dar, lăsînd la o parte aceste neîmpliniri — de amă-

nunt — **Romeo și Julieta** în versiunea lui Ion Băciu a fost o demonstrație de mă-iestrie.

OPREZENȚĂ plăcută, senină în fața orchestrei are Răzvan Cernat. Mobilitatea îi e dublată de o fire impetuoasă, inteligență și cultura muzicală, alături de o bună in-tuitivă a formelor și stilurilor, pun însă pornirilor năvalnice o cenzură, de cele mai multe ori necesară. Interpretările sale au de aceea o linie de clasicitate, în sensul preferinței pentru măsură și eloc-vență „lucrată”. Trăsături care se trans-formă în calități chiar și cînd e vorba de repertoriul romantic, adesea cîntat cu o emfază supărătoare. Astfel, la Ate-neu, în concertul de săptămîna trecută, **Fantezia simfonică „Francesca da Ri-mini”** de Ceaikovski a găsit, sub bagheta lui Răzvan Cernat, echilibrul dorit, fără exagerări în privința patetismului, de care nu duce lipsă. Ceea ce a evidențiat dirijorul a fost organicitatea construcției muzicale, sfericitatea textului. Spectacu-loasă, grandilocventă uneori, ca și **Uver-tura-fantezia „Romeo și Julieta”**, de pildă, ea are deopotrivă transparențe care amintesc de baletetele compozitorului. Sunetele aerate ale celor trei flaute, în secțiunea mediană, trimit la muzica **Spărgătorului de nuci**, poem, parcă, pentru flaute și orchestră, într-atît de des, de „descoperit” e folosit acolo acest instrument. **Francesca da Rimini** rămîne una din cele mai tragice partituri cea-ikovskiene. Ea cere o cit mai clară con-centrare a sonorităților, lucru pe deplin izbutit de orchestra Filarmonicii „George Enescu”. Răzvan Cernat a convins prin-tr-o elaborare minuțioasă, o pregătire foarte atentă a detaliilor, fără a se ri-sipi inutil, asamblîndu-le cu îndeminare. Atacul primului motiv, la coardele gra-ve și fagoturi, a avut semnificația unei embleme — poartă a infernului peste care s-au suprapus, cu o bună dozare, accentele tînguitoare, horele de umbre și strigăte disperate, furtuna simbolică — virtej al orchestrei. Cadența clarine-tului solo (Aurelian-Octav Popa) a en-tuziasmat prin puterea de evocare a ne-fericirii personajului, glasul instrumen-tului dobîndind căldura vocii umane, în contrast cu culorile metafizice, cu in-

ghețata transfigurare din armoniile coar-delor ori cu lungul tremolo surd al tim-panelor, pedală apăsată a tragediei. De remarcant acuratețea violonilor, pregnanța celor patru trompete, expresivitatea re-marcabilă a timpanelor (Laurențiu Bă-canu), sunetul cînd tandru, cînd metali-c al primului flaut (Virgil Frincu), mai puțin acordul final, cu o disonanță în partida trombonilor.

Pianistul elvețian Charles Dobler a prezentat, în primă audție, piesa com-patriotului său Rudolf Kelterborn, **Mu-zică pentru pian și orchestră mică**, o masă sonoră în care solistul punctează tensiuni-le. În **Fantezia ungară** de Liszt, pianistul a făcut atît proba spontanității cît și a strălucirii, cîntînd cu multă dezinvoltu-ră. În atac, în frazare, în modul de a conduce discursul muzical, capricios, li-ber de orice canon, debordant și ferme-cător, Charles Dobler a ales „recuzita” exactă, capabilă să justifice și să pro-clame genialul stil improvizatoric. Fan-tezia și-a regăsit întreaga splendoare, întreaga bravură, prin decupaje de mare rafinament. Acompaniamentul orchestral, nervos, a susținut ușor inegal evoluția solistului (reluarea primului motiv la viori, de exemplu, nu s-a bucurat de cu-loarea timbrală necesară). Piesa lui Mir-cea Chiriac, poemul simfonic **Thalassa**, în primă audție, este o sinteză a preo-cupărilor autorului. Sentimentul de im-presionism trădat domină în această partidură cu o construcție rotundă, pli-nă de frumusețe dramatică. Orchestra luxuriantă sprijină intențiile descriptiv-e, la rîndul lor trădate „tea-tral”. E un portret al mării, făcut din linii agitate și volume care se întrec pen-tru supremație, căci fiecare din temele și motivele propuse vrea să domine: tema orizonturilor și cea a furtunii, a valurilor, răsfrîngerea imaginii în apă, țipetele disperate ale păsărilor, marsul venind din depărtare — toate redete plastic, cu o bună pătrundere în intimi-tatea textului muzical, din partea diri-jorului.

Costin Tuchilă

Pacea prin civilizație

CU toții gândim că va fi pace deoarece, în mod normal, nu poate izbucni un război mondial. Războiul ar însemna sfârșitul speciei umane și poate chiar al întregii vieți pe pământ. Acumularea de arme nucleare, de sisteme de transport al acestora și de supraveghere a spațiului ar putea duce, prin accident sau chiar eroare, la izbucnirea unui război nuclear. Războiul ar fi cel mai mare dezastru pe care îl putem prevedea astăzi pentru planeta Terra, dezastru neprovocat de forțele automate ale naturii, ci declanșat de defecțiuni, posibile totuși, ale aparatului de comandă și control a rachetelor cu încărcături nucleare sau de grave deficiențe ale conștiinței.

Un război cu arme convenționale, în condițiile tehnologice contemporane, nu ar însemna un pericol mai mic, deoarece ar duce la distrugerea economiei mondiale, cu consecințe nefaste pentru viitor, pe lângă faptul aproape sigur că el va degenera într-un război nuclear, datorită tendinței de escaladare prin riposte reciproce.

Războiul nu poate avea alte surse, ca orice fenomen social, decât condițiile vieții materiale și condiția conștiinței umane. S-a ajuns astăzi în situația gravă ca pregătirile pentru un viitor război să consume atât de mult din resursele economice ale omenirii încât aceste cheltuieli să cлатine economia lumii și să-i amenințe viitorul. Dacă din asemenea motive nu se poate declanșa un război mondial, atunci trebuie redus, în mod conștient, pericolul ca forțele inconștiente ale automatelor artificiale sau ale omului să declanșeze un nou război.

Se impune o primă soluție practică și

imediată: reducerea cheltuielilor militare, reducerea armamentelor nucleare, a armamentelor și armelor convenționale. Un asemenea proces trebuie să înceapă la scară mondială; dacă vrem să asigurăm viitorul omenirii. Reducerea cheltuielilor militare ale României, inițiată de conducerea Partidului Comunist Român, de secretarul său general și președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe care o vom susține cu toții prin referendumul din 23 noiembrie 1986, reprezintă un impuls inițial concret pentru procesul necesar și general al dezarmării.

Resursele economice eliberate printr-un asemenea proces la scară mondială ar putea servi dezvoltării tuturor țărilor în curs de dezvoltare și ar menține în același timp o economie sănătoasă în țările dezvoltate. Conștiința omului va putea să-și formeze atunci o altă imagine asupra păcii. Ea va renunța la ideea păcii prin amenințare reciprocă mergând până la anihilare reciprocă și va deriva ideile păcii din cu totul alte puncte de vedere, pornind de la aspirațiile omului către civilizație socio-umană, de la idei filosofice majore privind rolul omului și conștiinței în existență. Înfrimind prin conștiință unele porniri agresive ale omului față de om, acordind prin conștiință valoarea omului, pacea va fi binefăcătoare pentru fiecare om, pentru fiecare națiune și stat, pentru omenire. Pacea prin civilizație va fi adevărata pace, treapta superioară a păcii. Începem să urcăm primele trepte către o asemenea pace și fiecare treaptă are și valoarea ei simbolică pentru asigurarea viitorului omenirii.

Mihai Drăgănescu

TIMP ȘI RĂSPUN-
DERE de Ion
Solișteanu

Eseu

Despre frumos, adevăr și bine

CU un mileniu în urmă, din zăngănit de arme se năștea literatura europeană, careia i-au trebuit câteva secole pentru a ajunge la revelația adevăratelor valori umane, printr-o sfîșietoare luptă cu sine și cu o istorie vitregă. Această ridicare de la strigătul de luptă la imnul înfrîntii între oameni este exemplară în măsura în care ne dovedește că rațiunea și frumosul pot birui atavicul instinct de distrugere și moarte care sălăsluiește în sufletul fiecăruia dintre noi. Să urcăm împreună câteva din treptele acestei milenare istorii — un adevărat șirag de capodopere.

Literaturile moderne europene apar spre sfîrșitul secolului al XI-lea al erei noastre, ca un sub-produs cultural al expansiunii economice, demografice și militare a unei Europe care, în acel an, încetează de a mai fi o fortăreață asediată. Rînd pe rînd călăreții pusei din Răsărit, oamenii mărilor de la Apus, războinicii pustiitorilor de la Miazăzi sînt înfrinți și risipiți. Epopeea medievală glorifică biruințele printr-un singeros cînt de bucurie: „Cîntecul lui Roland”.

Însă epoca luptei Europei pentru supraviețuire se sfîrșește repede. Începe epoca Crucidelor, vaste expediții de cucerire al căror scop real — jaful, înăvuierea prin silnicie — va deveni evident în 1204, odată cu jefuirea Constantinopolului. Pe măsură ce idealurile nobile se pierd, epopeea și urmașul său, romanul cavaleresc, ajung să joace rolul de justificare, mit de origine și mască ideologică a violențelor și atrocităților războiului. Este vremea Războiului de o sută de ani, este epoca de glorie a romanului cavaleresc care nu constituie în fond decît idealizarea și glorificarea unui profil uman centrat asupra violenței și războiului.

Dar, în ordinea imuabilă a valorilor umane, frumosul este inseparabil de adevăr și bine. Pe cînd epigonii din ce în ce mai lipsiți de har al lui Chrétien de Troyes glorifică în scrieri proluxe isprăvile unor barbari al căror singur răspuns al eternelor întrebări ale destinului este spada, primul clasic al noii literaturi europene, Dante, el însuși victimă a nesfîrșitelor războaie dintre guelfi și ghibellini, condamnă fără drept de apel furia singeroasă a veacului său, deschizîndu-i întunecatele porți ale Infernului: „Și-atent cîtînd spre malul norolios / Văzui mișei, cu totul gol, și-n față / Vădînd cu toții-un suflet minios. // Și toți se bat și nu numai în brață, / Ci-n cap și-n piept și cu genunchii ei / Făși cu dinții rup de unde-nhață.” (Infernul, Cîntul VII, trad. G. Coșbuc.)

Acesta este însă doar un început trîrav, o atitudine șovăielnică în măsura în care plaga războiului nu este diferențiată de simpla furie. Era mult prea puțin pentru o epocă în care pînă și cei mai de seamă învățați — Raimundus Lullius între alții — nu se sfiau să glorifice violența și dreptul celui mai tare: „Și cum disprețul față de dreptate era pricinuit de lipsa de milă, a fost nevoie ca dreptatea să fie respectată din frică; de aceea poporul a fost împărțit în mii, și din fiecare mie a fost ales omul cel mai amabil, înțelept, leal, puternic, avînd cel mai nobil curaj, cea mai mare experiență și cea mai bună creștere dintre toți. Și s-a căutat între toate animalele care era cel mai frumos și mai lute la fugă și mai rezistent la munci și mai demn să slujească omului. Și cum calul este cel mai nobil, el a fost ales și dat omului ce fusese preferat dintr-o

mie, și de aceea acest om se numește calaver.”

Acestor povești grandilocvente menite să „justifice” mistic injustificabilul — domnia celui mai tare — un alt mare scriitor, Rabelais, le va opune ironia, reducînd meseria armelor la adevăratele sale dimensiuni — jaful, omorul, distrugerea: „În așteptarea bătăliei, Picrocol a poruncit ostașilor lui să pornească înainte cu toată graba, fiecare lîngă steagul cetei sale. Astfel, fără nici o împiedicare, gloatele au luat-o de-a valma peste cîmp, prădînd și jefuînd în calea lor, necruțînd nici pe cel avut, nici pe cel sărac, nici casele oamenilor, nici locașurile sfinte, luînd cu ei boi, cai, vaci, tauri, lepe, viței, oi, miei, capre, țapi, găini, claponi, pui de găină, gîște, gînsaci, rațe, porci, scroafe, gâdaci. Au scuturat nucii, au dijmuit viile, au retezat butucii, au despuiat pomii de fructe.”

Un fost soldat, mutilat în bătălia de la Lepanto, înăsprit de prizonierat și mizerie, Cervantes, va folosi același gen de ironie antirăzboinică pentru a întemeia romanul modern. Don Quijote constituie o demascare a romanului cavaleresc, a cărui absurditate este luată în deridere prin fiecare ispravă a Cavalerului Tristei Figuri. Dar, din păcate, ironia nu mai era nici ea suficientă. Cu mințile înfierbîntate de isprăvile lui Amadis sau Cifar, europenii descoperiseră și cuceriseră Lumea Nouă. Din Patagonia pînă în California, cuceritorii au botezat pămînturile dobîndite prin silnicie cu nume scoase din romanele cavaleresti. Iar atunci cînd soarta nu le oferea suficiente ocazii de fapte vitejești, ei le regizau: Las Casas, primul mare apărător al indienilor, scrie că „...s-a întîmplat ca indienii să vină încercați cu găini și merinde și alte cadouri pentru spanioli și acestia, întîlnindu-i pe drum ca pe niște oi blinde, să înceapă să-i hăcuiască cu cuțitele, pentru a da de înțeles că «-ar fi răsculat, iar apoi se duceau în sat unde îi găseau pe ceilalți liniștiți și fără griji, și omorau pe cîtiva ca să arate că-i găsiseră pe picior de război, iar pe ceilalți îi aduceau prinși ca robi, zicînd că i-au întîlnit în drum și că au tras cu săgeți asupra lor.”

Îndată după cucerirea Lumii Noi, începe primul război de exterminare cunoscut de istorie, căruia i-au căzut victime zeci de milioane de persoane. Lucrul cel mai trist este însă că s-au găsit și învățați — precum un Sepúlveda — pentru a justifica, cu citate din Aristot, atrocitățile. Încă din primii ani ai acestei nebunii singeroase, un francez, Montaigne, opune barbariei argumentele rațiunii făcînd, în Esecurile sale, prima critică majoră a culturii europene: „Nu îmi place faptul că, privind această oroare barbară (canibalismul), judecăm faptele altora, dar sîntem orbi față de faptele noastre. Cred că e mai barbar să mîncîm un om de viu decît mort, să sfîșii prin chinuri și torturi un corp plin de simțire, să-l frigi cu-ncețul, să pui cîinii și porcii să-l muște și să-l sfîșie (lucruri pe care nu numai le-am citit, ci chiar le-am văzut de curînd și nu între dușmani, ci între vecini și conecătăeni și, ceea ce e mai rău, «ub pretextul pietății și religiei» decît să-l frigi și să-l mîncîm după ce a murit. Noi putem deci să numim canibali barbari în conformitate cu regulile rațiunii, dar nu comparîndu-i cu noi, căci noi îi întrecem în barbarie.” (I. 31).

Dar mentalitatea belicoasă este insensibilă la ironie sau la argumentele rațiunii: războiul este o psihoză de masă caracterizată prin pasivitate și acceptare,

precum remarcă polemologul contemporan Gaston Bouthoul: „Înainte de a fi o acțiune, războiul este o convingere: simpla resemnare față de o calamitate considerată inevitabilă”. În Secolul Luminilor, Voltaire se va ridica ferm împotriva stupidității criminale a acestei resemnări: „Nimica nu era mai frumos, sprinten, strălucitor și ordonat decît cele două armate. Trompetele, oboarele, tobele, tunurile alcătuiau o armonie cum nu se mai văzuse în iad. Tunurile dădură pentru început peste cap vreo șase mii de oameni de fiecare parte; apoi muschetele scăpară cea mai bună dintre lumi de vreo nouă sau zece mii de șnapani care-i infectau întînderea. Baioneta fu deasemenea cauza suficientă a morții citorva mii de oameni. Cu totul, vreo treizeci de mii de suflete. Candide, care tremura precum un filosof, s-a ascuns curcă a putut mai bine atîta timp cît a durat această măcelărie eroică”. (Candide sau Naivul).

Tonul impersonal cu care se narează sistematic moartea citorva zeci de mii de oameni nu face decît să maimuțărească nepăsarea cu care unii dintre contemporanii săi — și, din păcate, și unii dintre contemporanii noștri! — priveau războiul: adesea, războiul nu a însemnat pentru unii decît moartea altora.

VEACUL al XIX-lea a avut tristul privilegiu de a asista la revelația istorică a absurdității acestei credințe. Democrațiile burgheze, promotoare ale războiului colonial, se considerau moștenitoarele idealurilor de libertate și egalitate ale Revoluției franceze. Dar războiul nu este făcut doar pentru africani și indieni, iar un popor care acceptă militarismul, politica amenințării cu forța și dreptul celui mai tare nu poate fi liber. Cei mai mari scriitori ai veacului au tras învățămintele istoriei în opere memorabile: „Ce vrea poporul ăsta ieșit din curți? Să plece! / Să tragă-n el soldații și-n singe să-l inee! / Foc!” (Victor Hugo — Nox.)

Războiul împotriva altor popoare devine pe nesimțite războiul contra propriului popor: domnia lui Napoleon al III-lea, începută printr-o singeroasă lovitură de stat, consolidată prin aventurile coloniale din Mexic și Crimeea, va sfîrși printr-o catastrofă militară. Un stat a cărui temelie este războiul nu poate dăinui: aceasta este concluzia ultimă pe care o desprinde Zola din descrierea minuțioasă și impersonală a măcelului de la 1870 în romanul său, Prăpădul.

Opera lui Zola constituie, pe bună dreptate, un moment privilegiat în trezirea omenirii la conștiința de sine: pentru marele romancier francez nu există invinși și învingători, „buni” sau „răi” — războiul nu este decît o înjosire generală a demnității umane, o regresie endemică la starea de fiară, o „nebie singeroasă”. Din păcate însă, nu toți scriitorii acelei epoci erau capabili de o asemenea privire senină și îndurerat pătrunzătoare. Literatura de la începutul secolului nostru este pătată, în mai toate țările Europei, de proliferarea unei sub-literaturi de gang ale cărei „idei” se rezumau la șovinismul fanatic și instigare la crimă. Această rătăcire va culmina în anii primului război mondial: „L'illustration din Paris închidea între paginile sale niște caiete cenușii, interzise pentru copii, unde se povestea cum soldații germani, după ce intrau într-un sat, o așezare oarecare, tirau nevinovate fete, licee, adolescente, în camera din fund a unei cizmării, a unei farmacii, a unei prăvălii de pompe funebre, ca să le violeze — cite nouă, zece unsprezece, scria L'illustration; vor fi

fost cincisprezece, ar spune Louis Dumur, romancierul unor asemenea atrocități...” (Alejo Carpentier — Recursul la metoadă).

Milioanele de morți ale primului război mondial au constituit un macabru aversament: rolul literaturii nu este instigare la măcel, și nici exaltarea macabră a violenței prin unilateralizarea sau falsificarea realității — căci beligeranții puneau unul pe seama celuilalt aceleași atrocități. Rolul literaturii este să ne ajute să ne închipuim grozăviile războiului ca o înjosire a demnității omeniești, indiferent de uniformă sau de limba maternă, să ne înfățișeze războiul ca un atentat la viața noastră, a tuturor. Așa cum remarcă Gaston Bouthoul, impulsul belicos izvorăște și dintr-o egoistă incapacitate a imaginației: „cetățeanul unei țări unde opinia publică consideră necesar războiul nu se gîndește, în general, la actele violente care vor avea loc. Dacă este militar, el nu-și imaginează decît foarte difuz lupta, și cu atît mai puțin propria sa moarte sau mutilare, așteptînd totuși ideea unui sacrificiu general”.

INDATĂ după sfîrșitul primului război mondial, asistăm la alcătuirea unui adevărat front internațional al scriitorilor uniți intru denunțarea atrocităților războiului, pentru trezirea la realitate a popoarelor. În țări care se războieră crunt între ele, trecînd peste amintirea apăsătoare a milioane de morți, cehul Hašek, germanul Remarque, francezul Céline folosesc literatura ca instrument de revelație a ororilor și atrocităților, dar mai ales a absurdului războiului. Întreaga literatură actuală, iscată din această seculară tradiție, ne demonstrează că există o singură cale de supraviețuire: „să regăsim omul dincolo de tot ceea ce îl strivește”, cum spunea atît de lucid André Malraux. Să regăsim sensul umanismului, nu ca pasivitate, ci ca solidaritate în acțiune:

„Umanismul nu înseamnă să spui «Ceea ce eu am făcut nici un animal nu ar fi făcut», ci să spui «Noi am refuzat să satisfacem poftele fiarei din noi, și vrem să regăsim omul oriunde am găsit ceea ce îl strivește». Să avem curajul să ne opunem vîntului de moarte ce ne îngheață cugetul, știînd că totul depinde, în fond, de fiecare dintre noi și de noi toți laolaltă. Să știm că noi, cei de astăzi, nu sîntem singuri în această luptă. Avem, pentru a răpune fiara ce-și face loc în sufletul nostru, o armă pe care ne-au lăsat-o moștenire mîile de generații ce ne-au precedat: arta, frumosul — „În seara în care încă desenează Rembrandt, toate Umbrele ilustre, pînă și cele ale senatorilor din pesteri, urmăresc cu privirea această mină șovăielnică ce le pregătește o nouă supraviețuire sau un nou somn...”

Iar această mină, al cărei tremur în lumina crepusculului îl urmăresc milenii, tremură căci este pătrunsă de una dintre formele tainice și înălțătoare ale puterii și demnității de a fi om”. (André Malraux — Les Voix du Silence).

Să avem încredere în puterea și în demnitatea noastră.

Să avem curajul de a opune frumosul, adevărul și binele spectrului morții și distrugerii: luptăm în numele unor valori ce se confundă cu însăși istoria culturii europene. Vom birui, în numele și pentru dăinuirea acestor valori.

Tudor Păcuraru

ROBERT ANDRÉ (Franța)

Cuvînt introductiv

CRITICA unei opere în proză, roman, povestire, beneficiază de elemente de referință bine definite: o ficțiune care posedă un sens, care este construită conform unei anumite tehnici narative, pentru ca, prin această tehnică, scriitura acestuia să se manifeste cu particularitățile sale. Analiza acestor diverse elemente permite elaborarea unor judecăți de ordin estetic cărora li se vor grefa ulterior componentele de istorie literară: surse, influențe, interpretări etc.

La aceste puncte de reper, s-ar putea adăuga o constantă ce ar putea părea o tautologie: proza este întotdeauna proză. Pentru a imprunuta vocabularul criticului Jakobson, avem de-a face cu o *dominantă* stabilă, oricare ar fi metoda utilizată. Așadar, în această privință, nu vom ezita niciodată, chiar dacă într-un text, o frază poate avea o rezonanță poetică, așa cum întâlnim la Chateaubriand sau la Hugo, de exemplu. Contextul ne trimite, invariabil, la sensul discursului, literal sau latent.

În poezie însă, lucrurile stau altfel. În mod curios, *dominantă* variază. Versul este vers, dar de la o operă la alta, de la o cultură la alta, definiția se schimbă. De îndată ce ne punem întrebarea, în aparență simplă, *ce este o poezie*, încep dificultățile.

Răspunsul tradiției: este o operă în versuri sau o imbinare de cuvinte cu un număr de silabe măsurate, supuse rimei — această măsură determinând un anumit gen, odă, sonet etc. Dacă regula metru-lui nu este respectată, versurile, poezia, practic încetează să mai existe.

Se știe că această constrângere a regulilor a dispărut. Rima a fost pusă sub semnul întrebării. Ulterior a apărut versul liber, apoi absența măsurii, încit unele spirite malițioase nu mai văd în anumite texte care pot fi considerate poeme, decît o proză decupată în fragmente.

Această evoluție diacronică continuă să fie instructivă prin următorul fapt: existența poemului ca specie este condiționată de o anumită organizare metrică, strictă sau mai liberă, în timp ce sensul devine secundar. Altfel spus, pentru a-l parodia de doctorul Lacan, semnificantul este stăpîn, în domeniul limbajului poetic.

Acest fenomen complică sarcina criticului. Desigur, acesta va găsi întotdeauna un sprijin în istoria literară pentru a studia variațiile *dominantei*, geneza poemului, circumstanțele, viziunea asupra lumii înglobată în imagini și metafore, pe scurt, procedind ca și cum poemul ar fi produs textul poetic tot așa cum ar fi produs un text în proză. Astfel, se pare, că a procedat și Sartre referindu-se la Baudelaire, pentru a nu da decît un exemplu.

Mai dificil, în schimb, este să abordezi structura formală care include în ea un fel de enigmă. Ne-am pus întrebarea: ce este un poem? Urmează acum să încercăm să dăm un răspuns la această întrebare: prin ce poate deveni un poem poezie, mai precis poezie estetic valabilă? Prin forța imaginilor, emoția pe care o suscită, temele pe care le abordează?

Și sub acest aspect, au fost multă vreme privilegiate temele. A existat, se poate spune, un întreg magazin de accesorii poetice: luna, lacul, trandafirul, privilegiatoarea, stielele etc., care contrastau cu elementele prozastice, și de altfel justificat. Natura, se știe, abundă în spectacole de puternică rezonanță emoțională. Se știe, de asemenea, că aspectul tematic a dispărut din poezia modernă. Baudelaire a scris *Une Charogne*, Rimbaud, sonetul *Les Voyelles*. Totul pare susceptibil de a se poetiza.

ACEST aspect al întrebării permite o încercare de răspuns. Procesul de *poetizare* are loc atunci cînd o stare emoțională reușește să se insereze într-un sistem de imagini consolidate printr-o acțiune verbală. Un vis posedă întotdeauna o dimensiune poetică, mai mult sau mai puțin intensă, chiar prin însăși causalitatea sa magică, dar aceasta nu poate avea acces la expresie. Ea se trăiește. „În zori fantomele dispar” era desigur un mijloc de a exprima această pierdere de poeticitate. Poetul ar fi, prin urmare, un om care caută un obiect pierdut sau mai curînd o stare pierdută, servindu-se de cuvinte în chip de baghetă de magician. Înțeleg prin aceasta că el nu este inspirat, că nu avansează prin starea lui de transă, așa cum o cercau Anticii. El încearcă, cu ajutorul aranjamentelor verbale, să reconstituie o echivalență a poeticității onirice. Totuși, cum semnele lingvistice au un dublu sens, această echivalență poate fi transmisibilă, și, în opoziție cu proza care explică, prin contaminare simpatică.

Am putea aminti aici teoria platoniciană conform căreia imaginea mitică permite înțelegerea faptului că dialectica este neputincioasă în a exprima conceptual. Înțelegerea mitului nu este de același ordin: ea este intuitivă.

Mi se pare că cititorul de proză rămîne la nivelul dialecticii, în timp ce cititorul

de poezie se ridică la nivelul receptivității mitice. Această situație, pentru a reveni la critică, este sursa unei grave dificultăți. [...] S-ar putea afirma că nu e posibilă o critică poetică, deoarece eventualul judecător ar fi doar invitat la o atitudine mentală receptivă, la acceptarea și împărtășirea poeticității. La limită, lectura poeziei ar suscita în el un alt poem!

Dar cum s-ar putea depăși atunci simple epitețe admirative sau negarea abruptă?

Fără îndoială, trebuie să ne limităm la a explica, în ciuda tuturor capcanelor ce ne așteaptă.

PE SCURT, va trebui să lăsăm deoparte, în mod provizoriu, poeticitatea, și chiar aceasta este soluția la care criticul se resemnează. El ia de la capăt drumul care a condus la elaborarea poemului, demonstrează procedeele lingvistice, metafore, metonimii, încearcă să pătrundă la baza subconștientă a imaginilor. El înțelege în mod dialectic și ne permite și nouă să înțelegem, dar este clar că pe drum ceva se pierde.

În acest sens, mărturisesc că am fost decepționat atunci cînd am parcurs studiul consacrat de Jakobson poemului *Les Chats* al lui Baudelaire. Lunga disecție lingvistică a sonetului nu face decît să reliefeze legătura pe care poemul o stabilește între imaginea pisicii și aceea a femeii. Îi vine să exclamăm: cită osteneală pentru atît de puțin! Și totuși Jakobson este un mare critic. El este, fără îndoială, acela care a deschis orizonturile *funcției poetice*. Comentariul său permite o serie de asocieri: „Funcția poetică, arată criticul, este coprezentă în vorbirea oricărei ființe umane încă din copilărie și joacă un rol capital în structurarea discursului.” La care adaugă: „Această funcție comportă o atitudine introvertită față de semnele verbale constituite din asocierea semnificant-semnificat” (în *Questions de poétique*, Postscriptum, p. 485).

Am amintit înainte de trecerea de la poeticitatea onirică la discurs. Nu am putea oare admite că la copil, frontiera între vis și realitate este mai puțin netă, că în acțiunea sa de a deprinde limbajul ca instrument utilitar, intervine o poetizare spontană a lumii care ulterior se pierde și cititorul și mai ales poetul îi păstrează totuși mai profund amprenta, încercînd să-i reconstituie denumirea arhaică? Este ceea ce ar exprima deja, în alți termeni, un Mallarmé.

În toate aceste analize se impun deci cuvintele *retrospecție*, *reminiscență*. În fapt e vorba să regăsești și să constăți, iar criticul trebuie să urmeze aceeași cale. În această perspectivă, cercetările efectuate la limita dintre lingvistică și psihanaliză ale unui Jean-Pierre Richard îmi par mult mai satisfăcătoare în măsura în care comentariile sale, *Microlecturile* lui, au un farmec propriu care ne ajută să îndrăgim mai mult ceea ce iubim deja. Lucru valabil și pentru Barthes, de care se apropie. Totuși, atunci cînd încercăm să regăsim poziția originară a poetului printre cuvinte și lucruri, nu proiectăm oare asupra lui universul fantasmatic al analistului? Pericol adeseori subliniat, uneori revendicat.

Și pentru că încerc să fac o critică a criticii, aș dori să mai subliniez un aspect oarecum mai stingheritor. Mi se întimplă să primesc culegeri de poeme, tipărite sau în manuscris. Autorul așteaptă desigur o apreciere. Și este adeseori dificil să aplezi la extreme. L-am rugat odată pe J.-P. Richard să mă ajute, dar a refuzat categoric din principiu. De ce? Răspunsul a fost că metoda sa se poate aplica la fel de bine la poezia bună, ca și la poezia proastă. Este adevărat că poeticitatea este prezentă atît în una cit și în cealaltă, este adevărat că, la limită, acest tip de analiză nu furnizează un criteriu de valoare.

ACESTE citeva remarci ne conduc la o concluzie: critica poeziei „va scăpa” întotdeauna ceva, și, în cel mai rău dintre cazuri, poezia însăși, esența ei instabilă, fantomatică, rebelă. Și, pentru a-mi mărturisii propria-mi perplexitate, — care îmi vine de foarte departe — o ultimă anecdotă:

Cînd eram în liceu, în clasa de filosofie, profesorul ne-a dat la începutul anului următorul subiect de disertație: ce imagine ai sugerează versul lui Paul Valéry: „J'entends l'herbe des nuits croître dans l'ombre sainte”.

Am simțit că, într-o anumită estetică, acesta trebuie să fie un vers frumos, dar am comis eroarea de a-l căuta „un sens”, și, bineînțeles, nu i-am găsit nici unul...

Mă întreb dacă astăzi sînt mai avansat decît atunci, dar sînt totuși încurajat de prezența unui bun număr de poeți și de critici-poeți, ale căror intervenții vor permite desigur de a vedea mai bine.

Traducere de Daniela DOBROIU

POEZIA și

MARSILIA — Portul vechi și Primăria

EVGHENI SIDOROV (U.R.S.S.)

Cardiogramă lirică a epocii

POEZIA sovietică pare a suferi încă și astăzi de două păcate — de retorism și proză.

Ce este retorismul? Stie toată lumea. Mă voi strădui să explic ce înțeleg prin proză cu care, precum un oncaș, sînt înălțuți mulți dintre poeții noștri.

Aceasta înseamnă în primul rînd stergerea graniței dintre vorbirea poetică și cea în proză. O asemenea stergere este uneori o binefacere atunci cînd se zămislește o nouă conștiință poetică. Așa s-a întimplat, la vremea respectivă, cu Maia-kovski, Apollinaire, Pablo Neruda, Nazim Hikmet, Boris Slutski, poet sovietic remarcabil, recent decedat, din păcate puțin cunoscut în Europa. Forma lexică și ritmică a versului s-a adaptat valurilor realității vii în continuă mișcare — limbajul străzii, vorbirea curentă — al mutațiilor revoluționare în conștiința societății, au transformat proza în poezie, lărgindu-i granițele. Chiar și Anna Ahmatova, păstrînd nealterată structura muzicală clasică a versului, i-a subsumat adesea un conținut profund prozaic, deși psihologic motivat.

Dar fiecare asemenea înnoire are un termen al său, istoria sa. Vine un moment cînd versul nu se mai poate menține în limitele sale genuine și începe să alunece spre vorbirea curentă, derizorie, ritmică sau în vers liber. Printr-un asemenea moment trece astăzi, după părerea mea, poezia noastră. Și de aceea, în ciuda abundenței producției de versuri tipărite, interesul cititorilor față de poezia contemporană scade. În același timp, însă, sporește tendința de a reciti cu o privire proaspătă poezia noastră clasică, de la Pușkin și Serghei Esenin, inclusiv creația unor mari poeți ai secolului XX ca V. Hlebnikov, N. Gumiliov, O. Mandelstam, M. Tsvetaeva, B. Pasternak.

Această revenire este necesară ca o troacă, ca un teren de lansare pentru alegerea unor noi trasee ale poeziei. În anii 70 domnea pretutindeni stilul „neoclasic”, mai curînd descriptiv decît expresiv. Metafora era pusă sub semnul îndoielii, cultura versului cădea în desuetudine. Învîgătoare erau narativismul domol și publicistica retorică.

Nu voi cita nume sau cărți; noi am avut întotdeauna poeți buni care au ieșit la suprafață. Este vorba despre o tendință pe care au observat-o la timp și au incriminat-o criticii noștri cei mai sensibili.

CU ACUITATE s-a pus problema tradițiilor și a inovației, a căilor de dezvoltare a poeziei ruse. Necesitatea înnoirii ei, a eliberării ei de lanțurile prozei, ale pragmatismului artistic, apare ca o realitate programatică. Dar de unde să luăm acest nou? Răspunsul este în general limpede: numai din tradiție, din ceea ce poate, cu timpul, s-a uitat vremelnice, în cultură și mai ales în limba maternă. Noutatea ideatică a vorbirii poetice se dobîndește numai prin înlăturarea formelor curente și pietrificate ale conștiinței poetice. Totul se rezolvă însă prin alegerea ideii aflate sub învelișul formei. Literatura rusă și sovietică a fost preocupată întotdeauna și în primul rînd de destinul comun, al poporului, și abia pe urmă de soarta individului în lumea noastră tragică. De aceea este atît de populară în Rusia formula generoasă a lui Paul Eluard „De la orizontul unuia — la orizontul tuturor!”. Ca atare și forma textului, însuși limbajul poetic s-a născut ca un răspuns adecvat la această sarcină socială.

Noua generație de poeți sovietici care au venit după Evgheni Evtușenko, Andrei Voznessenski, Nikolai Rubțov, Vladimir Visotki, caută cuvîntul capabil să sinte-

tizeze și să exprime epoca lor istorică. Deocamdată rezultatele nu sînt prea vizibile, dar procesul este în curs de desfășurare. Tînăra poezie sovietică dispune astăzi de un potențial serios, de un teren pentru decolări. Și însăși epoca noastră încordată, de răscruce, legată de un nou curs democratic preconizat de partidul nostru cred că va contribui la polarizarea posibilităților versului, va elimina ceea ce este derizoriu, va scoate la suprafață energia lirică activă care multă vreme a fost înălțuită nu stilistic sau tematic, ci prin limitarea pornirilor lăuntrice care și reprezentau un atentat la spiritul just al epocii filtrat prin inima poetului. În ce privește forma, aici acționează o lege universală a artei: personalitatea autentică în poezie este întotdeauna conștient polemică față de etapa precedentă și totmai de aceea îmbracă tradiția într-o formă nouă.

GENERATIILE de poeți, pleiadele nu apar după criteriul virstei, ci datorită unor legături istorice. Le năște destinul, ideea istorică. Așa s-a întimplat în U.R.S.S. după cel de-al XX-lea Congres al partidului, cu 30 de ani în urmă. Subliniez încă o dată: vîltoarea subterană a epocii revoluționare, holăritoare pentru destinele socialismului va da (sînt convins de aceasta) și o nouă poezie care în toate timpurile a fost în primul rînd apăsătoare sufletei tînăr. Atunci cînd conștiința de sine a poporului se maturizează, se concentrează în momentele de avînt al vieții sociale, cînd se croiesc energii drumurile spre eliberarea spirituală, pentru arta socialistă apar condiții istorice deosebite de favorabile. Și poezia, ca o cardiogramă lirică a epocii, este obligată să-și spună cuvîntul, unic în felul său, despre epocă, despre omul zilelor noastre.

Dar deocamdată tînăra noastră avangardă poetică (voi cita aici numele lui Ivan Jdanov, Alexei Korolev, Alexei Parșcikov) este mai curînd preocupată de experimente formale decît de esența socială a poeziei. Nimeni nu contestă că tinerii au nevoile de îndrăzneală ca de aer. Dar nu trebuie să confundăm pînă la adînci bătrîneți, îndrăzneala cu libertatea.

Libertatea poetică este înrudită cu simțul de răspundere. A cînta ca o pasăre nu înseamnă nicidecum a cînta bine, a fi poet. Versul autentic se naște arareori, doar la încrucișarea istoriei și a culturii. El este plătit cu pierderi personale, cu ceea ce în trecut se numeau admirabil chinurile creației. Dacă nu ai ce pierde, versul zboară pe de lături, fără a atinge conștiințele și sentimentele. Creația pare a exista, dar chinul, frămîntarea, extazul, evlavia în fața vieții nu se văd. Versul nu ți se întîpărește în memorie, nu vrei să-l înveți pe de rost.

PE BUNĂ dreptate spunea Saint-John Perse: „Dacă poetul intruchipează conștiința bolnavă a epocii sale, nu i se pretinde nimic mai mult”. Și nici mai puțin, adaug eu, atunci cînd este vorba de sensul și motivația poeziei.

În lumea de azi se întăresc forțele agresive care neagă poezia ca manifestare supremă a spiritului uman. Sfîrșitul secolului XX este plin de preziceri apocaliptice, catastrofa războiului amenință fiecare casă. Poezia, arta, frumosul nu pot salva lumea, dar fără ele lumea ar fi pîrîit demult, cu mult înainte de veacul atomic. Prezența poeziei ne face docil pe fiecare dintre noi mai uman, ne dă speranță și forță morală. Pentru poezie trebuie să luptăm la fel ca pentru pace pe pămînt, pentru că poezia înseamnă de fapt pacea care unește sufletele oamenilor în căutarea binelui și a sensului suprem al vieții. „De la orizontul unuia — la orizontul tuturor”.

Traducere de Colette CORBU

CRITICA POEZIEI

JEAN ROUSSELOT (Franța)

Spicuri dintr-un jurnal

POEZIE și critica poeziei... Un subiect într-adevăr incomod atunci când ai de-a rîndul ai publicat, în paralel, atît poezie cît și studii asupra poeziei (în special în perioada de colaborare la revista „Les Nouvelles Littéraires”). Incomoditate ce provine din faptul că ești în același timp judecator și judecat. În această situație au fost probabil Baudelaire și Mallarmé vorbind despre Théophile Gautier și Théodore de Banville. Laforge vorbind de Corbière, Eliot vorbind de Pound, Max Jacob referindu-se la Cocteau sau Jouve vorbind de Eluard... Mai recent, aceeași senzație au avut-o și Henri Michaux, Michel Deguy, Alain Bosquet, Robert Sabatier, Jacques Roubaud, pentru a nu cita decît cîteva dintre cei care, ca și mine, sînt critici de poezie și în același timp poeticieni.

Intr-o culegere intitulată *Poetii*, Aragon făcea următoarea demonstrație: oricare ar fi concepția medie asupra poeziei, elaborată într-o anumită epocă și într-o anumită limbă, critica pe care o implică în sine orice acțiune poetică face din oricine se dorește în inima activității poetice (Au cœur du travail poétique — titlul unei cărți a lui Ezra Pound) — criticul, favorabil sau ostil, al creației poetice a înaintașilor săi, dacă nu chiar moștenitorul involuntar al reușitelor și erorilor lor, singurul criteriu de care dispune fiind ideea pe care el și-o formează asupra poeziei ideale, sau crede că și-o poate face, fără ca nimeni să reușească pînă acum să ne dea o definiție irevocabilă a poeziei.

În definitiv, critica poeziei, fie că se ambiționează „să ardă” poezia — (Reverdy vedea în ea un adevărat „cuptor pentru arderea realului”) —, fie că, dimpotrivă, permite o apropiere, cunoaștere și chiar elaborarea accesibilă oricui, nu este ea oare apanajul, incomod, într-adevăr, al poetilor înșiși? Referindu-mă numai la țara mea, în care poezii sînt mai numeroși decît cititorii lor, sînt aproape gata să pariez că criticii de poezie care nu se declară poeți sînt

poeți clandestini sau poeți morți de tineri capabili în orice moment să reinvie.

Pentru a înțelege mai bine în ce constă dificultatea criticii poetice, să ne amintim ce scria Eliot în prefața sa la *Poemele* lui Pound:

„Poeții pot fi clasificați considerându-i pe de o parte pe cei care dezvoltă procedee, pe de alta pe cei care crează procedee. Atunci cînd vorbesc de creație, o pun între ghilimele, deoarece creația ar fi ireproșabilă dacă ar fi posibilă. «Creația» este supusă greșelii, căci este imposibilă. În poezie, a distinge progresia de anomalie este un factor hotărîtor. Există în poezie două feluri de anomalii (în sens biologic). Prima este imitarea unei progresii, cea de-a doua este imitarea unei anumite idei despre originalitate. Prima este foarte comună, este un desu cultural, cea de-a doua este contrară existenței. Poemul original se naște izolat de lumea căreia i se adresează. Altfel spus, originalitatea nu este o noțiune simplă în critica poetică. Adevărata originalitate este o progresie; cînd este justă, ea apare în cele din urmă atît de necesară încît ne face să negăm orice originalitate poetului-autor... Originalitatea lui Pound este autentică prin aceea că versificația sa este o dezvoltare logică a versurilor predecesorilor săi englezi. Originalitatea lui Whitman este în același timp falsă și autentică. Autentică pentru că este o progresie logică a unei anumite proze engleze; Whitman este un mare prozator. Falsă, în măsura în care Whitman a încercat să ne facă să interpretăm proza sa minunată ca pe o nouă formă de vers... Progresia poetului este dublă. Se produce o acumulare gradată de experiențe, un fel de vas al lui Tantal, experiențele reunindu-se într-un tot nou, găsindu-și expresia adecvată, proces care poate dura cinci sau zece ani... Prin experiență înțeleg ceea ce rezultă din diverse lecturi și considerații, pe diverse su-

Al XII-lea Colocviu al A.I.C.L.
(Marsilia, 16-20 octombrie 1986)

biecte, din diferitele relații și cunoștințe, ca și din pasiuni și evenimente”.

TERENUL fiind astfel pregătit de Eliot, revin la experiența personală, oprindu-mă asupra citorva însemnări recente din jurnalul meu:

Se poate spune că de fapt nu prea scriu, ci mai curînd tatonez, amestec, anulez și renunț, avansez puțin cîte puțin, fericit uneori de a fi găsit ceva care să se apropie de „formula” acceptată, chiar dacă această căutare mă desiră... Sînt frapat de ignoranța tehnică a multor poeți. Și în egală măsură de hiper-tehnicitatea altora care, din păcate, nu au mare lucru de spus. Jakobson aprecia just că „un lingvist surd la funcția poetică este un flagrant anacronism”. La fel de just ar fi să afirmăm că un poet surd la funcția lingvistică nu a fost niciodată demn de numele său. Este, de asemenea, nedemn dacă, sub denumirea de poem, acesta ne oferă un fel de comentariu al cunoștințelor sale în loc să ne prezinte mărturiile, fie ele chiar și obscure. Cioran spune că un scriitor trebuie să fie totul, în afară de anatomist al verbului. Se înseamnă. Anatomist al verbului, dar, sub nici o formă, să nu se rezume la asta! Există întotdeauna, la urma urmelor, o bună parte de mister în acțiunea poetică, chiar și în ochii celui care o săvîrșește. Astfel, mai sînt încă unele controverse asupra semnificației unor poeme ale lui Mallarmé, care a fost, totuși, unul dintre poeții cei mai conștienți și mai bine informați și care nu a ezitat să-și comenteze propriul proces de creație, considerat meru de el ca o etapă pregătitoare a unei „mari opere”; aceste controverse mai tîn, desigur, și de natura involuntară a unei fracțiuni din inspirația lui — „iluminarea” sa „nativă”, așa cum arăta poetul, formulă ce ar putea fi apropiată de aceea „ecloziune nativă” considerată de Heidegger la originea oricărei poezii, — că și de dificultatea extremă a sarcinii științifice și totodată metafizice pe care poetul o exercita asupra gândirii și limbajului său, incapabil fiind să se lase în voia curentului. În *Le Tombeau d'Anatole*, de pildă, totul este atît de fărîmițat încît nu se poate regăsi o dovadă suficientă pentru ceea ce Mallarmé considera poezie, și anume, „un eșec care se perpetuează”. Durerea lui Mallarmé nu era desigur cu nimic mai prejos decît aceea pe care o resimțise Hugo pierzînd-o pe Leopoldine. De aceea poate să Valéry nu s-a înșelat prea tare cînd a afirmat că Hugo nu avea nimic de „critic în el” — în

timp ce la Mallarmé criticul, auto-criticul, a sfîrșit prin a anula poetul.

REFLECȚIILE asupra dificultății de a fi, în același timp, un „inspirat” și un „poetician” m-au preocupat permanent în activitatea mea. Iată în acest sens unele considerații asupra citorva poeți. Mă gîndesc la Poe, Nerval și Char. Cel dintîi încearcă în zadar să ne explice metoda deliberată și savantă grație căreia a compus *Le Corbeau*. Se știe că această explicație a venit prea tîrziu. Acest poem, atît de nereușit tradus de Baudelaire și Mallarmé, care nu au ținut seama de prozodia lui și de capacitățile expresive proprii fonemelor englezești, rezistă totuși la justificarea sa tehnică. Desigur, că a și îmbătîrînit, mai ales din cauza caracterului anecdotic și narativ, incompatibil cu certitudinea, excesivă, a poeziei din zilele noastre, conform căreia poezia nu trebuie să se preocupe decît de ea însăși. Cu toate acestea, poemul păstrează o atmosferă tainică, o putere de întrebare care ne mai fascinează încă.

Lucrurile sînt mai complicate la Nerval, în *Les Chimères*. Poetul ne previne că au fost „compuse într-o stare de extremă reverie și de aceea și-ar pierde din farmec dacă ar fi explicate, în cazul în care acest lucru ar fi posibil”. Această afirmație se poate traduce atît prin incapacitatea poetului de a se explica, dar și prin disprețul față de cititorul care ar încerca să-l explice. Și totuși, a trebuit să intervină în compoziție tehnicianul versului. În sonetul *El Desdichado*, imperfecțiunile formale dau impresia că inspirația a depășit compoziția, că visătorul hipernaturalist a trecut înaintea criticului, și de aici farmecul unui poem atît de impenetrabil.

Cît despre Char, a cărui poezie se reclamă uneori din cîntec (le chant) — „le chant m'a quitté” se plîngea poetul undeva — acesta compune cîteodată în vechiul mod alexandrin sau octosilabic, cu asonanțe și rime. Cu cîteva excepții, însă, cîntecul său este „alb”, ajungînd chiar pînă la ermetismul sentențios, fascinant, ca în poeziile lui Mallarmé, fără a conținea însă limba, supunînd-o ca aceasta regulilor unei sintaxe mai mult picturale și muzicale decît literare, orbit fiind de mistica „versului”. Char a exercitat întotdeauna asupra mea o fascinație deosebită, îndemîndu-mă să consider poezia ca pe o formă de elocvență armonioasă, așa cum era pentru Voltaire și a fost uneori pentru Hugo, pentru Aragon, chiar pentru Saint-John Perse.

Traducere de Daniela DOBROIU

KLAUS JARMATZ (R.D. Germană)

Îmbogățirea liricii

POEZIA are multe forme de a se destăina cititorilor. Ea ajunge astăzi pe multe căi la cititorii ei. Și totuși există și poezie mai dificilă decît proza, cu al cărei tiraj, de cele mai multe ori, ea nici nu se poate măsura. Lirica este însă un nucleu esențial al oricărei literaturi naționale; ea reacționează adesea mai devreme și mai exact la noua realitate și vestește noul în literatură. Aceasta corespunde, în orice caz, pe deplin, dezvoltării literaturii în R.D.G., al cărei itinerar nu a fost trasat de la început numai de lirică. Lirica a cîștigat adesea teren mai întîi în noile domenii literare. Dacă astăzi literatura din R.D.G. este cunoscută în lume prin proza Christei Wolf sau a lui Hermann Kant, prin dramele lui Heiner Müller sau Peter Hacks, lirica nu a fost și nu este mai prejos decît aceste realizări. Scriitorul de notorietate mondială Bertolt Brecht și nu mai puțin cunoscutul Johannes R. Becher, după ce s-au întors din exilul antifascist, au trasat primele jaloane literaturii noastre naționale. „Bukower Elegien” (Elegiile din Bukow) de Brecht, volumul de poezii „Schritt der Jahrhundertmitte” (Pas în mîiez de veac) al lui Becher sînt pînă astăzi nu numai noi propuneri de lectură, ci mai ales — în afirmare, ca și în negare — puncte de referință pentru poezii următori. Lui Brecht și Becher li s-au alăturat în curînd noi poeți, al căror debut poetic a corespuns controversei spirituale cu fascismul. Asemenea poeți, ca Franz Fühmann, Georg Maurer, Paul Wiens, Günter Kunert sau Uwe Berger, trec drept inteimeietorii liricii noastre. Lor le urmează între timp două noi generații poetice care nu numai că au îmbogățit lirica, ci au și metamorfozat-o.

Un promotor al primei generații a fost Stephan Hermlin. În anii '60 au fost poeți, ca Volker Braun, Sarah Kirsch, Günter Mickel, Heinz Czechowski și Peter Gosse, care au pus noi accente în poezie. În creațiile lor acționează un subiect liric — văzut la modul general — care ia partea noilor condiții de viață socială din societatea noastră și care se

întreabă, revendicîndu-le totodată sfîdător, despre posibilitățile specifice de împlinire ale individualității. Firește, se sînt legați de „părinții” lor, nu în ultimul rînd de Brecht, dar își articulează drepturile la viață și creație. Volker Braun, cel mai talentat dintre ei, se referă, în volumul său de poezie „Provokation für mich” (Provocare pentru mine), direct la „scopurile deschise” ale istoriei; el concepe edificarea noilor structuri sociale, a noilor forme de conviețuire umană în țara noastră ca un proces istoric care nu s-a încheiat nicidum. De aceea exclamă: „Nimic nu ne vine de-a gata; dar ceea ce există, poate să nu fie totul!” Acești poeți aduceau comunicării sociale noi drepturi de existență, exprimați o nouă autoconștiință și se foloseau de noi structuri poetice, obișnuite pînă atunci, numai uneori.

Versurile lor, deși nu erau prea accesibile, și-au cîștigat totuși, mai ales în rîndul tinerilor, publicitate literară. Prin ei critica literară a fost provocată și ea a reacționat în anii '60 prin discuții controversate. Astăzi recunoaște că numai o parte a criticii din acea perioadă a găsit înțelegere pentru noua dezvoltare a liricii. Unii critici au întîmpinat poezia tînră cu norme pe care le extrăseseră din perioade literare premature, norme care semănau mai curînd cu o imagine statică a lumii decît dinamic-dialectică. S-a iscat o discuție aprinsă între poeți și o parte a criticilor, care, firește, nu putea să împiedice creația. În acei ani lirica a fost luată foarte în serios.

Astăzi o nouă generație — care cunoaște războiul și fascismul numai din amintirile părinților, căci s-a născut într-un prezent pașnic și în mare măsură ocrotit — își exprimă sentimentele, viziunea despre lume și drepturile la viață în modalități nu mai puțin surprinzătoare. Lirica generației de azi este mai puternică și mai conștientă de sine, și nu în ultimul rînd mai conștientă de formă decît proza sau chiar dramaturgia celor de aceeași vîrstă. În același timp, lirica zilelor noastre (ca întreaga literatură din

R.D.G.) a devenit foarte diferențiată. Această situație se continuă și în lirica tînră. În genere se întrevad trei direcții: o direcție pune în centru amenințarea idealurilor și a autoîmplinirii umane, cea de-a doua caută, fără a trece cu vederea contradicțiile prezentului, o libertate de acțiune individului care să-i permită să intervină în societate și totodată să acorde calitate umanistă raporturilor interumane, ca și dezvoltării individualității. O a treia direcție s-ar putea că reiese din relațiile pline de tensiune ale lumii de azi. Ea își găsește spațiul poetic de acțiune în limbă, în figurile lingvistice, care abia uneori conțin mesaje sau se lasă cu greu descifrate.

FIREȘTE, o asemenea împărțire este grosieră, nu toți poeții i se pot subsuma. În prima direcție rețin numele a doi poeți tineri, ca Lothar Walsdorf și Thomas Böhme. În idealul poetic al lui Walsdorf au un loc de seamă comportamentul omului față de natură și semenii și, în egală măsură, capacitatea de a exprima relațiile interumane. În poeziile sale Walsdorf tratează amenințarea acestui ideal, neglijarea lui în realitate. În poeziile lui Böhme subiectul poetic respinge sever o realitate care nu cuprinde nici o provocare, el caută un spațiu de acțiune într-o „altă” viață, spontană. Ambii indică starea contradictorie a autoîmplinirii umane; ei nu întrevad totuși, în amenințarea idealurilor lor, consolidată vreo poziție. Ei nu solicită, într-adevăr, nimic pentru a o încheia ori a o consolida. Desigur, e evident că expresionismul ca tradiție este important pentru poezii acestei direcții; ei l-au prelucrat însă în modalități originale, de sine stătătoare.

În cea de-a doua direcție li socotesc reprezentativi pe Steffen Mensching și Eckardt Wenzel, dar și pe Uta Mauersberger. Mensching și Wenzel sînt interesați în măsura în care nu se bazează, în creația lor, pe mijloacele de tipărire. Ei au întemeiat un teatru de cîntece, în care, ca actori, aduc poeziile lor omului. Acest fapt le determină gestul lingvistic și totodată structurile poetice. Ei doresc comunicarea cu ascultătorii și cititorii lor în legătură cu contradicțiile lumii noastre, cu amenințările, cărora li se opun oarecum mindri; nu renunță la viață și nici la desfătările ei, și cu atît mai puțin la valorile recunoscute ori la acțiune. Ei vor să-și conducă ascultătorii înspre acțiune. Își construiesc astfel creațiile încît cititorul să poată fi pus în legătură cu evenimentele. Îi angajează intruciva

în procesul de cunoaștere poetică, îi prînd nu o luare de poziție, ci implicarea spirituală care survine cînd cititorul aordează deschis textul.

Subiectele creațiilor lor nu sînt nicidecum mărunte ori limitate. Mensching, cel mai talentat dintre acești tineri, își lasă eul poetic să strabata lumea în toată amploarea tensiunilor; el trăiește iubirea și pătimește pentru ea, iubire care mereu amenință să se piardă, se pune în legătură cu experiențele acumulate de omenire pînă acum, dialoghează cu istoria și se implică în contemporaneitate și caută proiecte pentru viitor. Textele nu sînt nicidecum simple. Și, într-adevăr, numai cei pătrunde adînc în ele îi sînt accesibile.

S-A ARĂTAT că receptarea textelor lor nu decurge deloc fără probleme, controversele în critică s-au ivit tocmai la aceste texte. Și totuși reacția criticii în totalitate a fost mult mai reținută decît în anii '60. Ea s-a purtat cu poezii mai prudent, fără a cădea, bineînțeles, în stupefacție. În critica țării noastre este mai dezvoltată conștiința că poezia este dificilă și numai în parte interpretabilă, deoarece conținuturile și subiectele nu sînt ușor traducibile în formele lingvistice ale criticii. Mai exact, se știe că acea critică care veghează doar la respectarea sau eludarea regulilor nu are nici o influență, după cum se știe și că universal poeziei nu este lipsit de reguli. Se pune la cale, într-un anumit sens, o nouă ordine în relațiile dintre critici și poeți, care nu poate, ce-i drept, să soluționeze tensiunile, dar care este capabilă să pătrundă mai serios specificul comunicărilor poetice. Firește, tinerii poeți scriu cu nepăsare față de critică, ei nu vor deloc să comunice mai întîi cu criticii, ci cu ascultătorii și cititorii lor, a căror înțelegere le este de ajuns. Ei își împărtășesc nestingherit experiențele de viață, lupta cu devenirea interioară a personalității lor. Critica se apropie, pe cît posibil nepărtinitoare, de aceste comunicări și caută în ele substanța poetică, fără a lăsa în voia soartei istoria literară sau experiențele istorice. Literatura nouă, cînd este cu adevărat nouă și cu adevărat literatură, poartă cu sine criteriile esențiale ale substanței sale poetice, dezvoltă norme de critică literară. Critica poate exista numai atunci cînd își face accesibil sensul, acțiunea ei constă tocmai în aceea că ea, cea dintîi, sesizează extinderea normelor și criteriilor asupra creației și le îmbracă în limbaj.

Traducere de Gabriela DANȚIȘ

LUMEA PE TELEX

Premii literare franceze

GONCOURT. Cel mai prestigios și, în ultima vreme, cel mai controversat dintre premiile literare franceze a fost atribuit luni scriitorului Michel Host, pentru romanul său **Valet de nuit** (Valet de noapte).

Om rezervat, retras, Michel Host, în vîrstă de 44 de ani, este exact opusul scriitorului „publicitar” ce umple toată ziua coloanele presei. Profesor de spaniolă prin corespondență, specialist în literatura picarescă, el a debutat în literatură cu un volum de poezie. În 1983 și-a publicat primul său roman, **L'ombre, le fleuve, l'été** (Umbra, fluviul, vara), manuscris enorm, de 700 de pagini, povestire pe patru voci, recompunind viața unei femei aflată în agonie. În al doilea roman al său, **Valet de noapte**, scris în interval de un an și jumătate, Host relatează ultimele căutări ale unui „anticrou”, spectator neangajat, a cărui „viață conștientă abia se deosebește de vis”. Singura lui tovarășie este o mamă devorantă, aparent detestabilă, în realitate o neînțeleasă. Un necunoscut: tatăl său, dispărut după război, de care personajul principal va da pînă la urmă într-un bordel abject, jalnic organizator de ceremonii obscene, imobilizat pe un scaun pe roți, cu gura devorată de cancer. În această căutare a tatălui, Host face multiple referiri la James Joyce și la recrearea de către acesta, în *Ulyse*,

a *Odiseii*, ceea ce este apreciat în cercurile literare franceze, ca o dovadă de „virtuozitate savantă și complexă”. Un critic scrie că „jocul cu literatura și cuvintele nu înăbușă niciodată emoția acestui naufragiu voluntar din care nu rămîne decît visul”.

RENAUDOT. La 44 de ani, Christian Giudicelli se vede încununat cu Premiul Renaudot 1986 pentru al șaptelea roman scris de el, **Station balnéaire** (Stațiunea balneară). În același timp dramaturg, om de radio, ziarist, romancier, Giudicelli evocă în opera sa mai ales pe dezmoșteniții soartei, cei excluși de la fericire. Primul său roman, apărut în 1966, era intitulat **Le jeune homme à la licorne** (Tînărul și inorogul); i-au urmat **Une leçon particulière** (O lecție particulară) și **Une poignée de sable** (Un pumn de nisip). **Les insulaires** (Insularii), apărut în 1976, inaugurează o serie de romane cu subiecte specioase. **Station balnéaire** este povestea unui cuplu de oameni săraci care-și cheltuesc banii agonizând într-o vacanță la mare, făcînd pe bogătașii, sub privirile disprețuitoare ale chelnerilor. O paranteză efemeră într-o viață mizerabilă care nu poate să sfîrșească decît prost... Istoriisirea este povestită. În roman, de un scriitor pe nume Jacques, care realizează, scriind că el, „intellectualul”, nu poate fi decît străin de personajele sale, niște „proletari”.

Să apărăm viața pe pămînt

„Pacea — speranța planetei” a fost motto-ul celei de a șasea întîlniri mondiale a scriitorilor desfășurată la Sofia. Au participat 207 scriitori din 57 de țări care, la încheierea întîlnirii, au adoptat un apel în care scriitorii de pretutindeni sînt chemați să fie apărătorii adevărului despre starea reală a lucrurilor în lume, „pentru că astăzi minciuna poate deveni cu ușurință cauza nimicirii rasei umane. Să apărăm viața! Să apărăm stelele pentru îndrăgostiții și poeți. Fie ca ele să rămînă pentru totdeauna un simbol al păcii. Fie ca ele să lumineze calea spre o nouă eră a omînității, era păcii și a armoniei”. (În imagine un desen al graficianului bulgar G. Trifonov, creat cu prilejul întîlnirii).

Drumul unui roman

Moartea lui John Braine a prilejuit presei literare internaționale diverse evocări ale biografiei acestei figuri marcante din generația „tînerilor furioși” a literaturii engleze din anii 1950 (din care au mai făcut parte Kingsley Amis, John Wain, Keith Waterhouse și Allan Sillitoe). Aflăm astfel că primul său roman, **Drumul către înalta societate**, a fost respins de patru edituri înainte de a fi în cele din urmă acceptat de o a cincea. După cum se știe, acest roman a fost apoi ecranizat (în film, rolurile principale au fost interpretate de Laurence Harvey și Simone Signoret) și tradus în mai multe limbi.

Premii în U.R.S.S.

● Atribuite în mod tradițional în preajma aniversării zilei de 7 Noiembrie, premiile de stat ale U.R.S.S. în domeniul literaturii au fost acordate anul acesta scriitorilor T. Kaipberghenov pentru trilogia **Dastan**, V. Jeleznikov pentru scenariul filmului **Stupul de albine**, V. V. Karpov pentru nuvela **Conducătorul de oști**, A. P. Mejirov, pentru volumul de poezii **Proză în versuri** și G. A. Borovik pentru cartea de publicistică **Prolog**.

Benzi desenate

● Prima B.D. din istorie este considerată tapiseria din Bayeux numită **Pinza cuceririi**, ilustrînd istoria cuceririi Angliei în 1066 de către Wilhelm duce de Normandia, supranumit Wilhelm Cuceritorul. Tapiseria este operă de artă și document istoric. Dimensiunile sînt de 70,34 m. pe 0,50 m., compusă din șase bucăți unite invizibil. Compoziția numără 1515 subiecte și 72 de tablouri, insistînd pe campaniile militare, în coronarea lui Harold, bătălia navală de la Hastings (16 m. lungime) unde Wilhelm a căpătat titlul de Cuceritor. Executată de specialiști brodeuri saxoni, sub îndrumarea reginei Matilda, la comanda fratelui vitreg al lui Wilhelm, uimește și azi prin forța vitală pe care o degajă, refăcînd cu fidelitate viața cotidiană civilă și militară din sec. XI. Legende în latină sînt sobre și concise. Lucrul la acest „document” a durat zece ani (1067—1077). Acum este expusă la Muzeul din Bayeux.

Modernitatea lui Dumas

● O piesă a lui Alexandre Dumas, intitulată **La Tour de Nesle**, pusă în scenă de Claude Santelli (realizator bine cunoscut de la Televiziunea franceză), este prezentată la Théâtre Carré, pe care Silvia Montfort l-a transformat, în cel cîțiva ani de cînd îl conduce, într-unul din cele mai populare teatre pariziene. Ea însăși interpretează personajul Marguerite de Bourgogne, incarnare a unui întreg capitol din istoria Franței.

Redford revine la regie

● La 48 de ani, blondul actor californian Robert Redford (în imagine) a decis să se întoarcă la regie cu un film de amplă angajare socială: **The Milagro Beanfield War** după romanul cu același titlu al scriitorului John Nichols. Este aproape o saga, avînd ca temă lupta agricultorilor mexicani împotriva invadatorilor anglo-saxoni. Încă din 1980 Redford colaborează cu autorul romanului pentru realizarea scenariului, care cere ca cele 600 de pagini cu numeroase personaje și episoade, să fie reduse la 120. „Ceea ce mi-a plăcut de la început în această carte — mărturisește Redford — este capacitatea de-a relata, la modul tragic și dureros o adevărată invazie împotriva căreia luptă țărănul mexican care are de partea sa valoarea pămîntului și a muncii”.

Osvald Zahradnik

● Două piese noi ale scriitorului ceh Osvald Zahradnik vor vedea lumina rampei în străinătate. La Kosiće va fi montată piesa **Post scriptum**, care se va juca și la teatrul „Nova Scena” din Bratislava. Cea de a doua piesă, **Preludiu în minor** va fi înscenată în regia lui Josef Febaba la Teatrul ucrainian al poporului.

Proust — văzut de Visconti

● Un adevărat eveniment editorial este considerată publicarea, de către Mondadori, a scenariului pe care Luchino Visconti l-a scris, împreună cu Suso Cecchi D'Amico, pentru ecranizarea pe care dorea s-o realizeze după opera lui Proust — în căutarea timpului pierdut.

Patru volume de corespondență Mozart

● Editura pariziană Flammarion va publica cvasi-integrala corespondență mozartiană însumînd o mie patru sute de scrisori, în patru volume. Primul volum a apărut de curînd, ultimul urmează să apară în 1991 cu prilejul bicentenarului morții compozitorului. Traducătoarea Geneviève Goffray a avut la dis-

Enciclopedia basmelor

● În orașul Göttingen (R.F.G.) este în curs de apariție o enciclopedie a basmelor create de-a lungul veacurilor ca rod al imaginației populare. La elaborarea celor cinci volume apărute pînă acum au participat 300 de autori din 40 de țări. Mai sînt planificate încă șapte volume și un volum cu indici. Mai multe articole înfățișează rezultatele cercetărilor științifice în domeniul tradițiilor populare ale basmului în trecut și în prezent. Sînt redate, totodată, scurte rezumate ale legendelor, basmelor și miturilor. În total enciclopedia va cuprinde 3 600 de articole dispuse în ordine alfabetică.

Ghanatta

● Cei mai mulți dintre cititorii ziarelor ghanee caută din ochi, în prima clipă, caricaturile semnate de Ghanatta, pe numele „său adevărat” Jaou Boaki. Explicația succesului său deosebit stă în arta sa uimitoare de a vedea și reproduce faptele ce se petrec în jurul său într-un desen extraordinar de sugestiv și de simplu totodată. Caricaturile lui Ghanatta au fost distinse cu numeroase premii internaționale la Ghabrovo, Moscova, Tokio.

Pregătiri

● În avant-premiere celebrării centenarului nașterii scriitorului german Franz Werfel, editura Fischer din R.F.G. va prezenta cititorilor o carte de „introducere” în opera sa, semnată de Stefan Jungk. Werfel s-a născut la Praga în 1890 și a murit în 1945 în Statele Unite, unde se refugiase în timpul nazismului. Stefan Jungk va mai publica și o biografie a scriitorului. Editura franceză Albin Michel are în pregătire traducerea cărții **Les 10 jours du Musa Dagh**.

„Opera de trei parale”

● La sfîrșitul lunii octombrie a avut loc premiera piesei lui Brecht, **Opera de trei parale**, la Théâtre Chatelet din Paris, în regia lui Giorgio Strehler. Spectacolul este programat să se joace pînă la începutul lunii februarie 1987. Din distribuție fac parte Milva, Nastasia Kinski, Denise Gence, Guy Marchand și Arielle Dombaste.

Am citit despre...

Anii de formare ai unui ziarist strălucit

● AH, ce poveste și cu romanele astea autobiografice, cu autobiografiile astea romanțate! „Amintirile sînt valoroase numai dacă aparțin unui produs finit interesant. Trăirile din copilărie ale lui Michelangelo ar interesa chiar dacă ar fi perfect banale” scrie Muriel Spark în romanul ei **Vagabondaj intenționat**. Nu obișnuiesc să drapez în citate adevărurile de bun simț, nu aş avea nevoie de o asemenea acoperire pentru a spune că o autobiografie merită să fie citită numai dacă autorul este o personalitate ieșită din comun sau dacă este scrisă într-un mod ieșit din comun.

Citez, deci, din romanciera britanică Muriel Spark pentru că:

- 1) Agatha Christie o enumera printre autorii al căror mod de a scrie îl invidia;
- 2) mă pregătesc să prezint, într-un număr proxim, cartea **Vagabondaj intenționat**, în care este tratată, cu dialectică subtilitate, tema raportului dintre ficțiune, viață și veriga de legătură dintre ele, autobiografia;
- 3) chiar acum și aici vreau să semnalez o incintătoare scriere autobiografică: **Cum am crescut**, de Russell Baker.

Russell Baker? Numele este puțin cunoscut cititorilor români, spre deosebire de cel al confratelui său, Art Buchwald, care deține, alternativ cu Russell Baker, o rubrică oarecum umoristică în colțul din stînga sus de pe ultima pagină a ziarului „International Herald Tribune”. Baker o scrie, pentru „The New York Times”, cu începere din 1962. A botezat-o „Observator” și am putut s-o urmăresc totdeauna într-un ziar editat în Europa deoarece este „sindicată”, după sistemul american, în numeroase publicații din Statele Unite și din afara lor. „Observatorul” e mai liric și mai mediativ decît foilefonul lui Art Buchwald și se prezintă adesea ca un comentariu uluit despre ciudătenile lumii contemporane, puse în evidență prin metoda reducerii la absurd. Pentru opera lui gazetarască, Russell Baker a fost distins, în 1979, cu Pre-

miul Pulitzer, iar revista „Time”, care l-a consacrat atunci cover-story-ul ei, aprecia că „a ridicat umorul pe treptele cele mai înalte ale literaturii”.

Și acum, în sfîrșit, pe scurt, despre această carte. Este povestea copilăriei unui băiat crescut, în anii marii depresii, de o tînără văduvă săracă dar ambițioasă, incredîntă că fiul ei se va realiza dacă ea va reuși să-i însușească spirit întreprinzător, energie și voință de a se impune. Pînă la 14 ani — scrie Russell Baker — „îmi petrecusem copilăria în lumea muncitorilor manuali, unde nu existau nici banii, nici răgazul, nici stimulentele necesare pentru a cultiva o viziune inteligentă asupra lumii. Nu fusesem pus niciodată față în față cu arta, nu mă dușesem la nici un concert și nici măcar nu ascultasem vreo simfonie pe discuri. Un telefon ar fi reprezentat un lux imposibil pentru mama. Pașiunile politice înverșunate ale anilor '30, ciocnirile de idei despre comunism, socialism, fascism erau foarte departe de noi cei din subsolul slab luminat al vieții. Dezbaterile în care era angajată lumea intelectuală se refractau pînă la noi distorsionat și vag, ca razele soarelui filtrate spre fundul oceanului.” Nici măcar despre posibilitatea de a obține prin concurs o bursă care să-i permită să se înscrie la colegiu nu auziseră nici Russell, nici mama lui, deși ea, fostă învățătoare și fiică de avocat măritată cu un zidar (căsătorie forțată de iminența apariției pe lume a autorului și considerată de ambele părți o mezialianță), ținea neapărat ca băiatul să studieze mai departe.

Formidabila bunică după tată Ida Rebecca, matroană de clan rural, nenumărații unchi și mătușile aferente sînt figuri de neuitat, de o bizareerie, un haz sau un dramatism cum numai viața reală poate plămîni.

„Strădania mamei de a transforma niște specimene oarecare ale seminției bărbătești în figuri strălucite începuse cu mult înainte ca ea să devină mama mea. Ca fiică mai mare a unei familii cu nouă copii, a încercat fără prea mare succes acest lucru cu frații ei mai tineri. Cînd s-a măritat a încercat acest lucru cu tatăl meu, dar n-a avut nici pic de succes”. Ultima încercare a fost încununată de cel mai deplin succes. A avut timp să se bucure de el, dar numai pînă la un punct. Cînd Russell Baker primea rîvnitul Premiul Pulitzer, mama lui se stîngea încet într-un cămin de bătrîni, cu mintea ei ageră pierdută pentru totdeauna: nu-și mai recunoștea fiul pentru care se străduise atît.

Felicia Antip

N. IONIȚĂ

„Verba volant...”?

(Proverb românesc)

Prietenii umorului și satirei

● Editura „Bălgarski pisatel” din Sofia a inițiat o nouă și originală serie intitulată „Clubul prietenilor umorului și satirei”, în cadrul căreia vor apărea anual 4—5 cărți, dintre care una obligatoriu de versuri. Pe lângă scrierile maestrilor contemporani ai genului, seria va readuce în actualitate creațiile umoristilor bulgari pe nedrept dați uitării și va reedita cele mai populare opere ale umoristilor din această țară. Se prevede că seria se va bucura de un deosebit succes.

Loretta Young

● După mai bine de douăzeci de ani de când a strălucit în spectacolul **The Loretta Young Show**, celebra actriță americană își face o neașteptată dar unanim salută re-apariție, ca protagonistă a unui film realizat în studiourile de televiziune N.B.C. și intitulat **Seara de ajun**. Întrebată de ce n-a revenit mai degrabă din „vacanța” pe care și-a luat-o, actrița a răspuns: „Nu mi-a plăcut nici unul din scenariile ce mi-au fost propuse”. Nici subiectul noului film — o bogătașă bătrână (interpretată de ea) care face opere de caritate pentru săracii New Yorkului, iar fiul ei vrea să-o declare iresponsabilă — nu a încântat-o, dar „acesta este genul de film pe care Frank Capra l-ar fi aprobat”. În imagine, o fotografie recentă a Lorettei Young.

Adevăratul flamenco

● Hector Orezoli și Claudio Segovia, realizatorii spectacolului **Tango argentino**, care a încântat publicul new-yorkez anul trecut, înregistrează acum un nou mare succes pe Broadway cu reprezentarea **Flamenco puro**. Este o încercare de repunere în drepturi a flamenco-ului originar, cel din Sevilla, incununa de succes datorită interpretelor — douăzeci dintre cei mai buni gitariști, cântăreți și dansatori de flamenco din Spania, care ilustrează în mod fascinant cuvintele lui Federico Garcia Lorca: „Frumusețea Spaniei nu este senină, blândă, odihnitoare, — ea este înflăcărată, arzătoare, excesivă...”. În imagine — o solistă din Sevilla pe scena de la Mark Hellinger Theatre.

Va apărea în curând

● ...la ed. Sermadiras din Paris **Anuarul artei internaționale** (ed. a XI-a, 1986—1987) pentru anul oară bilingv, franco-anglez. **Anuarul** strânge în cele 1325 de pagini, dintre care peste 1000 în culori, operele cele mai reprezentative ale artiștilor contemporani. Prefata este semnată de René Huyghe, membru al Academiei Franceze.

„Jurnalul” lui Wittgenstein

● Sub îngrijirea curatorialor operelor postume ale lui Ludwig Wittgenstein (1889—1951), foștii săi elevi Rush Rhees, Elisabeth Ascombe și J. H. von Wright, săptăminalul italian „Espresso” a publicat, datorită expertului italian Fabrizio Funtó, trei caiete din **jurnalul de război** (1915—1916) ale filosofului austriac, redactat la origine într-o scriere secretă. Din cauza unei controverse declanșate în acest context, discuția privind practica publicării scrierilor personale ale lui Wittgenstein va constitui unul din subiectele Simpozionului internațional ce va fi consacrat filosofului la Kirchberg / Wechsel, în august 1987.

Publicistica lui William Dubois

● **Impotriva rasismului** se intitulează volumul de articole, discursuri, însemnări ale remarcabilului scriitor și om de știință negru, William Dubois, apărut în editura Universității din Massachusetts. „Deși numele lui Dubois pare cunoscut — se relevă în cronică apărută în „New York Times Book Review”, — astăzi cititorului american mediu trebuie să i se prezinte în detaliu personalitatea acestui om deosebit. La vremea sa, Dubois a fost unul din cei mai prolifici și cunoscuți scriitori americani”. Dar Dubois nu a reușit să ducă la bun sfârșit multe din scrierile la care s-a gândit, cum ar fi lucrarea capitală **Enciclopedia neagră**. Scrierile publicistice incluse în volumul recent apărut, — subliniază revista — adaugă multe elemente noi la portretul creatorului Dubois, pentru care „lupta pentru pace în lume, pentru dreptate socială și egalitate rasială a reprezentat cauza întregii sale vieți”.

Mărturisiri

● Cu prilejul apariției în limba italiană a romanului **Trăiește și ia aminte** (traducere semnată de Renze Oliver) scriitorul Valentin Rasputin a declarat: „Acest roman mi-a adus Premiul de Stat și a impus numele meu în rândul scriitorilor sovietici. Consider că este romanul care mi-a dat siguranța că sint într-adevăr un scriitor, mi-a lărgit viziunea artistică. În spațiile fiecărui erou din scrierile mele se ascunde Siberia, pe care o iubesc, unde m-am născut. Aici trăiesc și aici voi rămâne”.

Cea mai bună muzică de film

● 12 filme au fost selecționate pentru a fi prezentate anul acesta la cea de-a IV-a ediție a Festivalului Internațional al „coloanelor sonore” de la Roma. Între peliculele în concurs pentru cea mai bună coloană sonoră s-au aflat: **Ginger și Fred**, **Soarele de la miezul nopții**, **Piesă neterminată pentru pianină mecanică**, **Onoarea familiei Frizzi**, **Pădurea de smarald** etc.

ATLAS

PACEA

■ **PACEA** face parte dintre acele noțiuni cărora li se găsesc mai ușor antonieme decît definiții. A spune că este răstimpul dintre două războaie este mai exact și, în orice caz, mai simplu decît a încerca să găsești caracteristicile acestui răstimp. Dicționarul însuși, după ce folosește o metodă („stare de bună înțelegere între popoare”), îi adăugă, spre clarificare, pe cea de a doua („situație în care nu există război”). Într-un celebru jurămint medieval — izvorit după anul 1000 din spaima nebună care a înconjurat ca un halo întunecat acel prim sfîrșit anunțat al lumii — cavalerii se angajau „...să nu incendieze și să nu dărîme casele, să nu taie și să nu smulgă vieile, să nu facă prizonieri țărani și să nu le ia acestora hrana...”, tot atîtea negații care, împreună și cu destulă stîngăcie, încercau să contureze o situație, în mod evident, greu de definit, și poate și mai greu de imaginat. Totul se petrece de fiecare dată ca și cum ar fi vorba de o noțiune puțin cunoscută, mai mult vis decît realitate, mai mult speranță decît amintire, o noțiune căreia fiecare dintre noi sîntem gata să-i înțelegem caracteristicile și să-i descoperim definiția, cu minima condiție de a avea suficient timp (fără război!) pentru asta. Un timp pe care — trebuie să recunoaștem — pînă acum oamenii nu l-au avut.

Oricît de rușinos și de absurd pare, istoria speciei noastre este — pînă acum — istoria războaielor pe care le-a dus împotriva ei însăși. Periodizarea timpului scurs se face prin raportare la principalele conflagrații, etapele poartă numele marilor flageluri („perioada dintre cele două războaie mondiale”, „perioada de după război”), cei mai importanți dintre oameni sînt cei ce și-au dovedit geniul covîrșitor în arta de a învinge prin forța armelor (Alexandru, Cezar, Napoleon). E adevărat că în timpul nesfîrșitelor campanii militare, în bivuacuri și în tranșee, asediați sau asediind, alungați sau alungînd, înspăimîntați și înspăimîntînd, oamenii n-au încetat să viseze la pace, dar o făceau întotdeauna confuz, pentru că nimeni nu avusese vreodată răgazul să realizeze ce mai este pacea în afară de faptul că nu este război. Dincolo de această generalitate, fiecare își putea imagina cel mult pacea lui, care nu întotdeauna era și pacea celorlalți, și niciodată pacea tuturor. Pacea universală, pacea exterioară și pacea interioară, pacea dintre popoare, dintre ființe, dintre idei și dintre sentimente, pacea ca rezultat al toleranței și al comprehensiunii, al înțelepciunii și al dragostei, a fost visul de aur, cel mai scump și cel mai teoretic, al omenirii. Un vis care nu cere decît răgazul unei definiții, care nu imploră decît răstimpul dintre două negări, cu cît mai lung cu atît mai în stare să le învingă. „Pace!” rămîne, și pentru noi, cea mai plină de sens, de credință, iubire și speranță, dintre urări.

Ana Blandiana

„Săptămîna filmului sovietic”

■ CA ÎN FIECARE toamnă, publicul bucureștean (și cel din municipiile Constanța și Tulcea, anul acesta) a avut prilejul să participe la o manifestare cinematografică de anvergură, „**Săptămîna filmului sovietic**”, care a reunit șapte pelicule recente ale studiourilor unionale.

Să începem cu începutul... În „spectacol de gală” a fost prezentată o peliculă de Piotr Todorovski, **Cu orchestra pe strada principală**. Regizorul nu mai are nevoie de recomandări: minunatul său poem de dragoste, de viață, de moarte și larăși de dragoste **Amintirea unei mari iubiri** este un „talisman cinematografic” dintre acelea care nu pot fi uitate sau pierdute vreodată. De data aceasta, în filmul **Cu orchestra pe strada principală**, regizorul își plasează acțiunea în decor contemporan, reafirmîndu-și predilecția spre sensibilități ieșite din comun, spre „cazuri morale” care dau de gîndit. Eroul filmului încearcă să rupă chingile unui trai conjugal conformist, rutinier, încearcă să se regăsească pe sine și să-și recîștige puterea de a vieții frumos. Pînă la urmă, „amintirea unei mari iubiri” (prezentă cam în toate filmele lui Todorovski) își va spune cuvîntul, restabilind echilibrul fragil al existenței eroilor. Todorovski, cu simțul său poetic atît de particular, cu ironia sa atît de delicată, este prezent în tot și în toate. Ar mai fi de adăugat cîte ceva: profesorul este Oleg Borisov (vi-l mai amintii din **S-a oprit un tren?**), soția personajului central este Lidia Fedoseeva-Suksina (o actriță „pentru toate anotimpurile”), fata profesorului este Marina Zulina (frumoasă ca un dor de primăvară), iar în film mai joacă Igor Kostolevski (Miroiu din **Steaua fără nume**), care a fost și oaspetele nostru cu prilejul acestei săptămîni cinematografice, împreună cu o altă actriță de elită, Tamara Siomina. Pe Tamara Siomina am reîntîlnit-o într-un rol principal din **Mai iubesc**, mai sper, de Nikolai Lirchikov, un film sensibil și poetic, care încearcă — și izbutește — să spună adevăruri simple despre universuri sufletești bogate; un film care, înainte de a vorbi prin cuvinte, vorbește prin sentimente, vorbește prin priviri, un film în care mai joacă Evgheni Evstigneiev, actorul „cu sufletul în priviri”, aflat acum în ipostaza unui „îndrăgostit fără speranță” peste care au trecut anii, fără a-i putea toci iubirea. Pe teritoriul unei dezbatere morale evoluează personajele din filmul lui Ilia Frez, **Cazul personal al judecătoarei Ivanova** (cu Oksana Dațkaia, Natalia Gundareva, Serghei Șakurov).

Variat ca tematică și orizonturi stilistice, grupajul de filme sovietice a oferit publicului bucureștean numeroase alte satisfacții spirituale. În **A fost odată un căpitan curajos** de Rudolf Frunțov vin spre contemporaneitate ecourile anilor de război, cu implicațiile lor dramatice în destinul oamenilor. **Pînă trece ploaia de toamnă** de Ketî Dolidze este un subtil film psihologic care încearcă să descifreze relațiile, nu întotdeauna simple la prima vedere, dintre generații, dintre părinți și copii. **Tangoul tinereții noastre** de Albert Mkrțian este un imn — cu profunde adevăruri omenești — adus generației sentimentelor umane. Iar **Sezonul minunilor** de Gheorghe Lungvald-Hilkevici schimbă tonul, intrînd în registru muzical-coreografic, propunîndu-ne o încîntătoare ferie, deloc lipsită de substanță.

Călin Căliman

Jean NEGULESCU:

Amintiri (I)

John Huston — un artist bătaios (II)

● ÎN 1947, ranch-ul lui John Huston a găzduit super-aniversarea căsătoriilor a trei regizori: a lui John însuși, a lui Lewis Milestone și a mea. Kendal și Lewis Milestone serbau zece ani de fericire matrimoniale, Evelyn și John Huston împlineau o cifră ceva mai puțin rotundă, iar Dusty și eu mine aniversam un an de tatonări și acomodări.

Două sute de invitați — prieteni, adversari importanți, femei frumoase, celebrități și talente de primă mărime — au umplut pînă la refuz ranch-ul din Tarzana, continuînd să sosească pînă tîrziu spre miezul nopții. Eu adusesem mincare românească: pulpă de miel și varză murată, în șampanie. Familia Milestone a adus pui fripti după moda Sudului, suncă și roast-beef. Gazdele au pus la bătaie o generoasă și picantă selecție de feluri mexicane, plus salate, fructe și brînzeturi de import. Barul oferea băuturi pentru toate gusturile, vi-

nuri și bere pentru gurmeți și gurmanzi. O orchestră îndrăcită, recent lansată, ne chema cu ritmurile ei irezistibile. Petrecerea a durat pînă aproape de ziua cînd platouri aburinde cu **pipera** și cafea tare au întîmpinat răcoarea dimineții. Fusese un party monstru animat de cîteva din cele mai vestite nume ale varietetului, printre care Judy Garland, Frank Sinatra, Danny Kaye și Oscar Levant. Cîteva frumuseți atletice, îmbrăcate în rochii lungi, strălucitoare, plonjaseră în piscinele iluminate feeric din balconul de la etajul doi al vilei. S-au semnalat și cîteva încăierări nesemnificative: din motive de gelozie s-au smuls cîteva peruci, s-au risipit pe jos cîteva proteze, s-au zgîrțiat cîteva obraji și s-au tras la înghesuială cîteva palme, rapid uitate. În concluzie, o minunată și obișnuită petrecere a Hollywood-ului acelor vremuri.

Ani de-a rîndul, de Crăciun, prin intermediul Planului Părinților Adoptivi, înfiat (din punct de vedere financiar) un copil, orfan de război. În consecință, la 1 decembrie le trimiteam prietenilor noștri cîte o scrisoare: „Nici în acest an nu vă vom trimite cadouri de Crăciun. În schimb vom „adopta” un al patrulea copil. Pe această cale veți fi și voi păr-

tași la bucuria pe care o facem unei familii oropsite...”

John Huston nu s-a arătat prea încîntat de hotărîrea noastră: „E foarte bine și frumos din partea voastră să adoptați un orfan polonez, dar eu m-am obișnuit să primesc de la voi, de Crăciun, tablouri de Buffet sau de Jan Paul. Consider că s-ar fi convenit să fiu și eu consultat în această problemă și întrucît nu am fost, mi-ar plăcea să știu cam la ce sumă se ridică cecurile lunare. Am impresia că ieșiți mult mai ieftin decît pe vremurile bune de altădată cînd făceați cadouri de preț prietenilor voștri.

În cazul cînd aceste observații vă lasă rece, aș dori să-mi prezint candidatura în vederea adopțiunii. Am patruzeci și nouă de ani și mi-ar plăcea să vin în America. De fapt, vreau să spun că nu mă interesează povestea asta cu cecurile lunare și cu scrisorile-cadou, ceea ce vreau este să fiu luat în casa voastră.

Al vostru, ca-ntotdeauna, John”

În vremea războiului, pe cînd John pregătea un nou film, interpretul principal, George Raft, pe care îl împrumutase de la studiourile „Paramount”, se arătase nemulțumit de anumite pasaje din scenariu. Pentru clarificarea situației, actorul a fost convocat la o discuție, în biroul lui John. George Raft, flancat de impresarul și de avocatul lui, a început să-și însușească obiecțiile. Vechia placă: „George este încîntat să colaboreze cu un alt studiou...” și George este mîndru să lucreze sub îndrumarea lui John Huston... dar scenariul, în forma lui actuală este o insultă la adresa imaginii lui George Raft — imagine creată de filmele lui precedente...

Există riscul ca unele scene să-l schimbe sau să-l distrugă pe acel George Raft de care Publicul American și Publicul din lumea întreagă are nevoie”. Și dă-i și dă-i, vorbărie pe această temă. A vorbit înții George. Apoi impresarul. Apoi avocatul.

John asculta. Aplecat deasupra biroului său, făcea întruna crochieri (era un admirabil desenator), schiînd persoane, nuduri, cai, flori. Din cînd în cînd emitea cîte un mîrșit neutru — nici aprobator nici dezaprobator — ca să le arate că era acolo și că îi asculta.

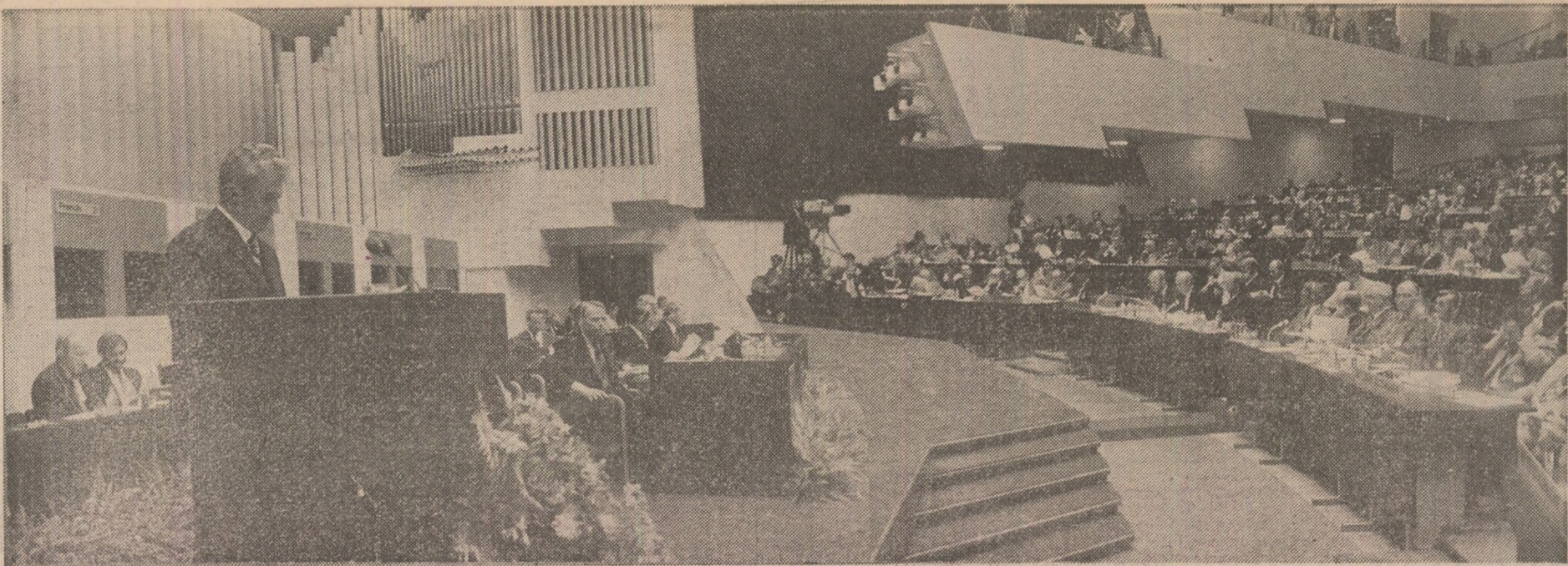
După un ceas de asemenea argumente unilaterale și de mirituri infundate, John a închis scenariul, l-a azvîrlit într-un sertar, a închis sertarul cu cheia, s-a ridicat de pe scaun desirîndu-și trupul, cît era el de lung, s-a îndreptat cu pași rari spre ușă, a deschis-o și, oprindu-se o clipă în prag, le-a spus:

„Domnilor, aveți la dispoziție timp berechet. Soluționați chestiunea cum credeți și cum vă convine. Eu plec pe front. Serviciul Fotografic al Armatei Americane mi-a încredințat o misiune!”. După o scurtă pauză, a adăugat: „De fapt, nici nu știu despre ce dracu tot vorbiți voi acolo. Așa că, succes, domnilor. La revedere, George. Cît timp eu am să aflu cum e războiul, tu să ai grijă de căcăcioasa ta de imagine!”

John Huston a plecat pe front. Filmul nu s-a mai făcut niciodată.

În românește de
Manuela Cernat

HELSINKI: La tribuna Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa

O consecvență și dinamică politică de pace

TEMEIURILE pentru care politica internațională a României socialiste se caracterizează ca o politică de pace și colaborare cu toate națiunile lumii sînt multiple.

Mai întii, legătura strînsă, indisolubilă, dintre politica internă și cea externă. Analiza atentă a fenomenelor social-politice demonstrează cu claritate interdependența existentă între propășirea materială și spirituală a unui popor și politica pe care acesta o duce pe plan extern. Planurile naționale de dezvoltare social-economică a unei națiuni nu se pot desfășura decît în condiții de pace și de securitate internațională, care ar permite ca uriașele resurse financiare, materiale și umane, irosite astăzi de aberanta cursă a înarmărilor, să fie puse în slujba dezvoltării armonioase a tuturor țărilor. Edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România postulează, ca atare, în mod nemijlocit eforturi susținute pe plan extern pentru promovarea unor obiective de pace, de înțelegere și de cooperare cu celelalte țări ale lumii și fără de care construcția internă nu este posibilă.

În al doilea rînd, natura și caracterul războiului. În epoca nucleară în care trăim de mai bine de patru decenii, coordonatele conflictelor militare s-au schimbat fundamental. Dacă altădată un război, prezentat drept o „modalitate forte” de a continua politica, se termina cu victoria unei părți a beligeranților asupra celeilalte, astăzi este limpede că un război nuclear nu ar cunoaște nici învingători, nici învinși, ci ar însemna pur și simplu distrugerea civilizației omenești și chiar a vieții, devreme ce „iară nucleară” ar pune capăt posibilității oamenilor de a mai trăi pe acest pămînt. În aceste condiții, războiul devine un genocid total și un act de sinucidere colectivă. Preîntîmpinarea lui, apărarea păcii și consolidarea securității internaționale apar astfel în ziua de azi nu numai ca niște opțiuni de politică externă, cu care poți sau nu să fii de acord; ele constituie problema cardinală a epocii noastre, devreme ce de repudierea holocaustului nuclear depinde însăși supraviețuirea speciei umane.

În al treilea rînd, gravitatea și complexitatea situației internaționale actuale. În lume se confruntă azi două tendințe diametrice opuse. Pe de o parte, asistăm la manifestări ale politicii de forță, de amestec în treburile interne ale altor state, de continuare a înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare. Pe de altă parte, sînt tot mai numeroase glasurile care se pronunță pentru desîntîndere, împotriva cursei înarmărilor, în favoarea dezarmării și păcii. Între aceste două tendințe opuse s-a creat și se menține un echilibru relativ: forțele care sînt favorabile înarmării și politicii de forță nu pot acționa cum ar dori, iar cele care luptă pentru dezarmare și pace nu sînt încă suficient de puternice pentru a determina o schimbare radicală a cursului evenimentelor mondiale în direcția desîntînderei și a păcii. În acest context, se impune tot mai mult, ca o necesitate, intensificarea eforturilor menite să ducă la izolarea politică, pe plan internațional, a forțelor care acționează în direcția încordării și războiului, precum și la unirea acelor forțe care militează pentru desîntîndere, dezarmare și pace. Și-aceasta cu atît mai mult cu cît, în ultima perioadă, în viața internațională s-au acumulat multe probleme, economice și politice, care sporesc tensiunea și contradicțiile pe plan mondial și fac să crească pericolul unei conflagrații.

Sînt tot atîtea motive pentru care o țară pașnică precum România acordă problemelor păcii și dezarmării o prioritate absolută. „În actuala situație internațională — arăta recent președintele Nicolae Ceaușescu — se poate afirma că problema fundamentală a epocii noastre este aceea a dezarmării nucleare și generale, a asigurării păcii pe planeta noastră. Nu există și nu poate exista o altă problemă mai importantă decît asigurarea dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor, la existență, la libertate, independență, la viață și pace!”

În aceste condiții, demersul umanist de politică externă al țării noastre s-a axat cu precădere pe problemele păcii, dezarmării, securității și cooperării internaționale. În ultimii ani, la O.N.U. ca și în alte foruri internaționale, România a prezentat un amplu program de dezarmare nucleară și convențională, vizînd înlăturarea primejdiei unui conflict nuclear, eliminarea tuturor armelor de distrugere, crearea de zone denuclearizate, creșterea încrederii și securității internaționale, edificarea, prin eforturile conjugate ale tuturor popoarelor, a unei lumi fără arme și fără războaie. Poziția României, considerentele și propunerile președintelui Nicolae Ceaușescu privind asigurarea păcii și înlăturarea dezarmării nu au încetat să se bucure de o largă audiență internațională și au constituit, în ca-

drul unor negocieri multilaterale, jaloane concrete care au permis adesea obținerea de rezultate în direcția creșterii încrederii și dezvoltării colaborării dintre state.

Președintele Nicolae Ceaușescu s-a adresat, de asemenea, în repetate rînduri în mod direct unor conducători de state pentru a-i determina să înlăptuiască pași concreți pe calea dezarmării. Din inițiativa conducătorului partidului și statului nostru, pe întreg cuprinsul țării au avut loc, în 1981 și 1982, uriașe adunări populare care au dat expresie voinței de pace a poporului român și au culminat cu Apelul — semnat de 18 milioane de cetățeni ai țării — care a fost adresat celei de-a doua sesiuni speciale a Adunării generale a O.N.U. consacrată dezarmării. La rîndul ei, Marea Adunare Națională s-a adresat de mai multe ori parlamentelor, popoarelor, opiniei publice; demersuri similare a întreprins și Frontul Democrației și Unității Socialiste. Pretutindeni, a răsunat astfel mesajul de pace al poporului nostru.

IN STADIUL actual al negocierilor de dezarmare între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, mai ales în urma întîlnirii la nivel înalt de la Reykjavik, președintele României a formulat mai multe concluzii, care sînt tot atîtea linii de forță menite să călăuzească eforturile noastre de viitor. În primul rînd, faptul că, pe baza unor negocieri purtate cu dorința de a se ajunge la o înțelegere, este posibil să se realizeze acorduri corespunzătoare asupra celor mai complicate probleme, inclusiv eliminarea armelor nucleare, înlăptuirea dezarmării convenționale, fundamentarea unei politici de pace. În al doilea rînd, avîndu-se în vedere faptul că în decursul anilor s-a acumulat o doză sporită de neîncredere, multe probleme cu care se confruntă omenirea nu pot fi soluționate într-un timp scurt și printr-o abordare generală, de tipul soluțiilor-pachet. În al treilea rînd, faptul că se impune o abordare nouă a problemelor mondiale și în special a problemelor armelor nucleare. În această privință este necesar să se renunțe la concepția perimată potrivit căreia armele nucleare ar întări, chipurile, capacitatea de apărare și securitatea popoarelor, contribuind la menținerea păcii în lume. Numai renunțarea la arme nucleare, numai dezarmarea pot asigura securitatea și liniștea fiecărei națiuni. O concluzie de ordin mai general constă, în sfîrșit, în faptul că dezarmarea și securitatea internațională privesc toate țările lumii și că, prin urmare, asemenea probleme nu se pot soluționa numai de cele două mari puteri; pentru rezolvarea lor este necesară participarea activă a tuturor statelor și popoarelor, fără deosebire de mărime sau orînduire socială.

Este astfel imperios necesar să se ajungă la încheierea de acorduri privind eliminarea rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune amplasate de S.U.A. și de U.R.S.S. în Europa, eliminarea ulterioară a tuturor armelor nucleare ce se află pe continentul european, realizarea de acorduri vizînd reducerea, într-o primă etapă, cu 50 la sută a armelor strategice, încetarea experiențelor nucleare, în sfîrșit reducerea armamentului convențional cu cel puțin 50 la sută pînă în anul 2000. Se cuvine totodată ca Statele Unite ale Americii să renunțe la proiectul lor de „război al stelelor”, să se abțină de la militarizarea Cosmosului și să se angajeze pe calea eliminării complete a arsenalelor nucleare. Este evident că înlăptuirea unui astfel de program de dezarmare generală reclamă instituirea unui sistem eficient de control internațional în ceea ce privește respectarea și traducerea în viață a angajamentelor asumate.

IN EFORTURILE întreprinse pentru realizarea dezarmării și a securității internaționale, un loc deosebit îi revine Europei. „Atît din punct de vedere militar, cît și din punct de vedere politic, economic, tehnico-stiințific și cultural — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — Europa continuă să reprezinte un factor important în contextul dezvoltării vieții mondiale. Se poate afirma că nu există în lume o altă forță care să poată contribui mai mult decît Europa la soluționarea problemelor mondiale, la realizarea unui acord între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii”. Este prin urmare necesar ca țările continentului european să-și asume o răspundere sporită și să acționeze cu mai multă hotărîre pentru soluționarea gravelor probleme care există pe continent, în viața internațională. În acest scop, o însemnătate deosebită ar avea realizarea, între țările participante la cele două alianțe politico-militare, a unei înțelegeri în problemele păcii și dezarmării. Concluzura

dintre toate statele continentului european constituie astfel un imperativ al actualității, căci numai unită în diversitatea ei Europa va putea juca un rol mai important în rezolvarea problemelor complexe ale vieții internaționale.

De mai bine de două decenii, România, președintele Nicolae Ceaușescu au acordat o însemnătate deosebită realizării unui sistem trainic de securitate și cooperare în Europa. Rolul pe care țara noastră l-a jucat în pregătirea, desfășurarea și încheierea cu succes a Conferinței de la Helsinki, interesul manifestat în mod constant față de continuarea procesului multilateral inițiat de această conferință dovedesc din plin atașamentul poporului nostru la cauza păcii, securității și înțelegerii internaționale. România nu a încetat să acționeze pentru adîncirea acestui proces, după cum și-a adus în permanență contribuția la promovarea creării de zone fără arme nucleare și chimice în Balcani, în nordul sau centrul Europei. Am acționat, de asemenea, cu perseverență pentru încheierea cu rezultate substanțiale a primei etape, consacrate măsurilor de încredere și securitate, a Conferinței de la Stockholm.

În prezent, este deosebit de important ca negocierile multilaterale din spațiul european să cunoască o evoluție pozitivă. România se propune astfel pentru încheierea în cel mai scurt timp a negocierilor de la Viena privind reducerea forțelor armate și armamentelor din Europa centrală. Pornind de la experiența pozitivă dobîndită la Conferința de la Stockholm, țara noastră apreciază că și la Viena se poate ajunge la rezultate corespunzătoare, întrucît reducerea chiar și simbolică a efectivelor militare și a armamentelor ar avea o valoare politică evidentă. Pe de altă parte, este imperios necesar ca la Reuniunea general-europeană de la Viena, ale cărei lucrări au început de curînd, rezultatele pozitive obținute de prima etapă a Conferinței de la Stockholm să permită elaborarea unui mandat corespunzător pentru cea de-a doua fază a Conferinței, care urmează să fie consacrată măsurilor de dezarmare.

În sfîrșit, Reuniunea general-europeană din capitala Austriei, prin modul în care se va desfășura și prin rezultatele la care va ajunge, trebuie să constituie o etapă semnificativă în adîncirea și consolidarea procesului multilateral declanșat acum mai bine de zece ani de Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, înscriindu-se astfel ca un moment politic deosebit în viața popoarelor continentului nostru.

La 23 noiembrie va avea loc, după cum se știe, referendumul național cu privire la reducerea cu 5 la sută a efectivelor, armamentelor și cheltuielilor militare ale țării noastre.

Inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu, însușită de cel de-al III-lea Congres al Oamenilor Muncii și legiferată apoi de Marea Adunare Națională, dă expresie necesității înlăptuirii unor măsuri reale de dezarmare, pe care România le-a întreprins în mod unilateral în ultimii ani. Astfel, în timp ce multe state de pe continent își mențin sau chiar își sporesc bugetele de înarmare, țara noastră a procedat la reducerea cheltuielilor sale militare în 1979, în 1980 și 1981, hotărînd apoi să le înghețe la nivelul anului 1982 pînă în 1985.

Hotărîrea de reducere cu 5 la sută a efectivelor, armamentelor și cheltuielilor noastre militare constituie în primul rînd o nouă și puternică expresie a voinței de pace a poporului român de a acționa pentru înlăptuirea dezarmării, luînd în considerare cele trei elemente propulsoare ale cursei înarmărilor: arme, trupe și bugete. În al doilea rînd, este încă o dovadă, tangibilă, a concordanței depline care există între declarațiile și acțiunile țării noastre. Pe un plan mai larg, această inițiativă marchează trecerea de la vorbe la măsuri practice de dezarmare, ceea ce înseamnă în fond o schimbare semnificativă a raportului dintre negocieri și acțiunile concrete și, în acest context, o corijare a distanței care separă ritmul lent al tratativelor de cel tot mai accelerat al înarmărilor. În al treilea rînd, inițiativa românească reprezintă și un exemplu care, dacă ar fi urmat, ar putea să însemne începutul unei deescalade treptate a cursei înarmărilor.

Hotărîrea pe care referendumul de duminică este chemat s-o consacre s-a bucurat de un larg ecou în cercurile politice și de opinie cele mai diferite, ca o mărturie a sincerității, consecvenței și curajului cu care o țară ca România înțelege să traducă în viață opțiunile pentru care militează.

Valentin Lipatti

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

5 lei

REDAȚIA: București, Piața Științei nr. 1, poarta B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115. Telefon: 50 74 96. ABONAMENTE: 3 luni — 65 lei; 6 luni — 130 lei; 1 an — 260 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA ȘTIINȚII”